

**T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI**

**LATİFE TEKİN'İN ROMANLARINDAKİ
HALK EDEBİYATI VE HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Elif AYDEMİR**

VAN- 2018

T.C
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK HALK EDEBİYATI BİLİM DALI

LATİFE TEKİN'İN
ROMANLARINDAKİ
HALK EDEBİYATI VE HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI
ÜZERİNE BİR İNCELEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Elif AYDEMİR

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY

VAN-2018

T.C.
YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu çalışma, jürimiz tarafından *TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI* Anabilim Dalı *TÜRK HALK EDEBİYATI* Bilim Dalı'nda TEZLİ YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Bedri SARICA
ÜYE (Danışman) : Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY
ÜYE : Yrd. Doç. Dr. Metin EREN
ÜYE : .....
ÜYE : .....

İmza: .....
İmza: .....
İmza: .....
İmza: .....
İmza: .....

ONAY: Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

...../3/2011
Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Sos. Bilimler Enstitüsü Müdürü
Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

(İmza)

(Elif AYDEMİR)

(Tarih)

Elif AYDEMİR

**YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

Şubat, 2018

**LATİFE TEKİN' İN ROMANLARINDAKİ HALK EDEBİYATI
VE HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Doğanın yarattıklarına karşı insanoğlunun her türlü üretimi kültür olarak adlandırılır. İnsan yığınlarının millet olabilmesi için en önemli ortak payda dildir. Dilin işlenmesiyle oluşan kavramlar “halk” ile birleşerek incelememizin ana konusunu oluşturmaktadır. *1980 Sonrası Türk Edebiyatı*' nın öne çıkan isimlerinden olan Latife Tekin, masalsı diliyle köklü kültür ve edebiyat dünyamızın malzemelerini ustalıkla satırlara işlemiştir. Bu çalışmayla bunu tespit etmiş bulunmaktayız

Giriş bölümü yazarımızın hayatı, eserleri, incelenen romanların tanıtımları ve özetlerine ayrılmıştır.

İkinci bölümde halk edebiyatı unsurlarının önceden fişlenmiş örnekleri uygun tanımlar eşliğinde verilmiştir.

Üçüncü bölüm ise halk kültürü unsurlarının romanlara ne derece yansıdığına cevaplandırılmasına ayrılmıştır.

Son olarak çalışmanın değerlendirilmesi yapılmış ve sonuç bölümü olarak verilmiştir. Kaynakça bölümüyle çalışma sonlandırılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Latife Tekin, Roman, Halk Bilimi, Halk Edebiyatı, Kültürü

Sayfa Adedi : 102

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY

Elif AYDEMİR
YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
February, 2018

**FOLK LITERATURE IN THE FILMS OF LATİFE TEKİN AND AN
INVESTIGATION ON FUNDAMENTAL CULTURES**

Every kind of humans production againts that nature created is called culture. Language is the most important common ground to be come a nation of human communities. Concepts which are made out by processing of language form the main idea combining with “public”. Latife TEKİN who is one of the most prominent names of Turkish Literature of after 1980 processed the materials of our radical culture and literature world fabulously. Wedetermined it with this study.

Introduction part was separated life of writer, works, Surveyed introduction of novel sand epitomizes.

Second part was separated folk literature elements before hand to be entered on an index card examples with proper definitions.

Third part was separated folk literature elements to what extent is reflected to novels.

In the final part, evaluation of study was did and given as conclusion part.

The study was ended with bibliografy sections.

Keywords: LatifeTekin, novel, folklore, folk literature.

Quantity of Page : 102

Scientific : Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III
KISALTMALAR.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ	IX
1. Araştırmanın Konusu	IX
2. Araştırmanın Amacı.....	IX
3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	IX
4. Araştırmanın Yöntemi	IX
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
1.LATİFE TEKİN HAYATI, SANATI VE ESERLERİ	1
1.1. Latife Tekin ve Romanları	1
1.1.1. Hayatı ve Edebi Kişiliği.....	1
1.1.2. Romanları	3
1.1.2.1. Sevgili Arsız Ölüm.....	3
1.1.2.2. Berci Kristin Çöp Masalları	3
1.1.2.3.Gece Dersleri.....	4
1.1.2.4.Buzdan Kılıçlar	5
1.1.2.5. Aşk İşaretleri	6
1.1.2.6. Ormanda Ölüm Yokmuş.....	6
1.1.2.7.Unutma Bahçesi.....	7
1.1.2.8. Muinar.....	7
İKİNCİ BÖLÜM	9
LATİFE TEKİN'İN ROMANLARINDA HALK EDEBİYATI UNSURLARI	9
2.1. Anonim Halk Edebiyatı	9
2.1.1. Manzum Türler.....	9
2.1.1.1 Türkü.....	9
2.1.1.2.Ağıt	11
2.1.1.3.Mani.....	12
2.1.1.4.Tekerleme.....	13
2.1.1.5.Ninni	14

2.1.2. Mensur Türler	14
2.1.2.1. Masal	14
2.1.2.2. Destan	16
2.1.2.3. Efsane	17
2.1.3. Kalıplaşmış İfadeler	18
2.1.3.1. Atasözleri /Kalıp sözler	18
2.1.3.2. Deyimler	19
2.1.3.3. Dualar (Alkışlar)	27
2.1.3.4. Beddualar (Kargışlar)	29
2.1.3.5. Yemin İfadeleri	31
2.1.3.6. Selamlaşma	32
2.1.3.7. Vedalaşma	33
2.1.3.8. Lakaplar	34
2.1.3.9. Küfür/Argo Sözler	37
2.2. Âşık Edebiyatı Unsurları	41
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	42
3. LATİFE TEKİN'İN ROMANLARINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI	42
3.1. Geçiş Dönemi	42
3.1.1. Doğum	42
3.1.1.2. Ad Verme	43
3.1.2. Evlenme	44
3.1.2.1. Nişan	44
3.1.2.2. Nikâh	45
3.1.2.3. Düğün	46
3.1.3. Ölüm	47
3.1.3.1. Ölüm ve Sonrası Uygulamalar	48
3.1.3.2. Gömme Hususiyetleri	49
3.2. Halk Bilgisi	49
3.2.1. Halk Hekimliği	49
3.2.2. Halk Takvimi	51
3.2.3. Halk Taşıtları / Halk Taşımacılığı	51
3.3. Giyim-Kuşam-Süslenme	52
3.3.1. Erkek Giyimi	53

3.3.2. Kadın Giyimi	55
3.3.3.Çocuk Giyimi.....	56
3.4. Halk Sanatları / Zanaatları.....	57
3.4.1. El İşlemeciliği.....	57
3.4.2.Halı / Kilim Dokumacılığı.....	58
3.4.3.Meslekler.....	58
3.4.4.Gündelik Eşyalar.....	61
3.5. Halk Mimarisi.....	62
3.5.1. Konutlar ve Yardımcı Yapılarda Bölümler.....	63
3.5.2. Aydınlanma / Isınma.....	65
3.6. Halk Mutfağı.....	65
3.6.1.Yiyecek	66
3.6.2. İçecek.....	68
3.7. Oyun / Eğlence / Spor.....	68
3.7.1.Çocuk Oyunları.....	69
3.7.2.Büyüklerin Oyunları.....	69
3.8. Bayramlar / Kutlamalar	70
3.8.1.Dini Bayramlar	70
3.9.İnanışlar.....	71
3.9.1. Sayı ile İlgili İnanışlar.....	71
3.9.1.1. Üç.....	71
3.9.1.2.Yedi.....	72
3.9.1.3.Kırk.....	72
3.9.2.Renk ile İlgili İnanışlar.....	73
3.9.3.Dini İnanışlar.....	73
3.9.4. Halk İnanışları	77
3.9.5.Fal / Büyü.....	80
3.10. İletişim / Haberleşme.....	82
3.10.1.Ağızlar	82
3.10.2.Haberleşme	83
4. SONUÇ.....	84
5.KAYNAKLAR.....	87
ÖZGEÇMİŞ	93

KISALTMALAR

AI	:	Aşk İşaretleri
BKÇM:		Berci Kristin Çöp Masalları
BK	:	Buzdan Kılıçlar
GD	:	Gece Dersleri
M	:	Muinar
OÖY	:	Ormanda Ölüm Yokmuş
SAÖ	:	Sevgili Arsız Ölüm
UB	:	Unutma Bahçesi
TDK	:	Türk Dil Kurumu
vb.:		ve benzeri
yty	:	yayın tarihi yok

ÖN SÖZ

Var olduğu günden bu yana hayata karşı tutunma çabası içinde olan insanoğlu tek başına varlık gösterememekte ve grup, koloni, boy vs. halinde yaşamak durumundadır. İnsanların bir arada yaşamaları gelişigüzel şekilde olmayıp bazı ortak noktalar bir araya gelmelerinde etkili olmaktadır.

Bir insan grubunun ortak amaçları olan bir millet olarak adlandırılması için ilk başta sahip olması gereken ortak payda “dil” dir. Dil sürekli gelişen, değişen canlı bir varlık olmasının doğal sonucu olarak ise kültür ve edebiyatını oluşturur. Duygu ve düşüncelerin etkileyici bir şekilde ve bir düzen içinde anlatılması olan “edebiyat”, halkın sevinçleri, acıları, yiğitlikleri, özlemleri gibi birçok duyguyla yoğrulmuş asıl anlamını bulmaktadır.

İşte tam da belirtilen halk, dil ve edebiyat bütünlüğüyle- en önemli öge halk olmakla birlikte- bir milletin kültürü bu değerler etrafında şekillenmektedir. Halk kültürü bir milletin doğum, evlenme, ölüm gibi geçiş dönemleriyle birlikte mimarisini, sosyal hayatla ilgili geleneklerini, belirli günlerini, inanışlarını, yiyecek içeceklerini, geleneksel sanatlarını, oyunlarını, giysilerini vs. içine alan çok geniş bir alan olarak incelenmektedir.

1980 yılları ve sonrasının öne çıkan özgün yazarlarından olan Latife Tekin’in romanları ne toplumcu gerçekçi kalıplara ne de köy edebiyatı şablonlarına ait görünür. Yazarın romanlarının temel konusu özellikle ilk romanlarında kent yoksulluğu, kente taşınmış köylülerdir. Bunu yaparken üst bir anlatıcı olmak yerine onların yaşantılarını içselleştirmiş bir dil kullandığı görülmektedir.

Latife Tekin romanları yazarın içinde bulunduğu sosyal koşulları gerçekçi bir şekilde anlatması sebebiyle halk kültürü ve halk edebiyatı unsurlarının tespiti için değerli romanlar olarak görülmektedir.

Çalışmamızda Latife Tekin’in bütün romanları incelenmiştir. Halk edebiyatı ve halk kültürü unsurları tanımları akademik kitaplar, tezler, vs bilimsel çalışmalardan faydalanarak yapılmaya çalışılarak ardından daha önceden incelenmesi ve bilimsel yöntemlerle fişlenmesi tamamlanan romanlardan ilgili örnekler titizlikle seçilerek ilgili tanımla birlikte verilmeye çalışılmıştır.

Metinlerde tespit edilen örnekler tek tek tasnif edilerek tümüne yer verilecek şekilde yazılmıştır. Çalışmamızda yazarın eserlerinden yapılan alıntılar kitap adının

kısaltması ve yer aldığı sayfa numarasıyla birlikte verilmiştir. Alıntılar (●) simgesiyle belirtilmiştir. Deyimlerin kalıplaşmış biçimleri (➤) işaretiyle gösterildikten sonra bu kalıplaşmış biçimlerin altında romanlarda karşılaşılan örnekler sıralanmıştır.

Çalışma giriş, iki ana bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş bölümünde Latife Tekin'in hayatı, eserleri, edebi kişiliği ve incelenen romanların özetleri bulunmaktadır.

İkinci bölümde romanlar halk edebiyatı bakımından incelenmiştir. Bu başlık altında Anonim ve Âşık halk edebiyatı ana başlıkları alt başlıklarla zenginleştirilmiştir. Anonim halk edebiyatı manzum ve mensur türler olarak dallandırılmış olup manzum türlerden mani, ninni, tekerleme, ağıt, türkü gibi türler örneklendirilmiştir. Masal, efsane, destan gibi türler bir diğer başlık olan mensur türler adı altında tanım ve örneklerle verilmeye çalışılmıştır.

Halk kültürü unsurlarının incelendiği üçüncü bölüm geçiş dönemleri(doğum, ad verme, kız isteme, nişan, nikah, düğün, ölüm), halk bilgisi (halk hekimliği, takvim, ölçü, taşıt), giyim-kuşam(erkek, kadın ve çocuk giyimi), halk sanatları(el işlemeciliği, meslekler, gündelik eşyalar), halk mimarisi (konutlar, aydınlanma, ısınma), halk mutfağı (yiyecek, içecek), oyun, eğlence, spor(çocuk ve büyük oyunları), bayramlar, inanışlar (dini inanışlar, batıl inanışlar, nazar, fal, büyü), iletişim (ağızlar, haberleşme) ve halk kültürüne ait diğer unsurlar incelenmeye çalışılmaktadır.

Sonuç bölümünde Latife Tekin'in yukarıda belirtilen halk kültürü ve halk edebiyatı unsurlarına romanlarına ne kadar yer verildiği hakkında bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Kaynakça bölümünde alıntı yapılarak görüş ve bilgilerinden yararlanan kitap, tez, dergi ve çeşitli bilimsel yazılara yer verilmiştir. Çalışmanın sonunda özetlenen düşüncelerin Türkçesi ve İngilizcesi yer almıştır.

Tez çalışmam esnasında desteğini esirgemeyen aileme, eşim Emrah AKSU' ya, çalışmamızı titizlikle inceleyen Araştırma Görevlisi İrfan POLAT' a, lisans ve lisansüstü eğitimimde desteğini esirgemeyen hocam Yrd. Doç. Dr. Metin EREN' e ve danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Yılmaz ÖNAY beyefendiye teşekkürü borç bilirim.

Van- 2018 Elif AYDEMİR

GİRİŞ

1.Araştırmanın Konusu

Sosyal bir varlık olan insan çevresinden bağımsız, tek başına yaşayamaz. Doğumundan itibaren içinde bulunduğu sosyal çevre ile her türlü ihtiyacını karşılayarak hayatını idame ettirmek durumundadır. Bu süreç içerisinde mensubu bulunduğu toplumun değerleri birey farkında olmasa bile yaşamını etkilemektedir. İnsanoğlunun maddi ve manevi tüm değerlerinin toplamı olan kültür ile her toplumun hayata bakışının izdüşümlerinin barındırıldığı edebiyat başlıkları araştırmamızın ana başlıklarını oluşturmaktadır. Türk kültürü ve Türk edebiyatı ile bunların folklorik sınıflandırmalardan doğan alt başlıkları tespiti çalışılmaktadır.

2.Araştırmanın Amacı

1980 sonrası Türk edebiyatının önemli yazarlarından olan Latife Tekin'in romanlarında halk kültürü ve halk edebiyatı öğelerini tespit etmek çalışmanın amacıdır. Köyden göç etmiş, gecekondu mahallerinde hayata tutunmaya çalışan veyahut şehrin gürültüsünden uzaklaşmak isteyen kent insanının kaçışları, bu esnada devam eden hayatları içerisinde yaşadıkları dönemin de etkileri göz önünde bulundurularak, yazarın eserlerine yansıyan kültür ve edebiyat unsurları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, Latife Tekin'in Türkiye'de yayınlanan bütün romanları ile sınırlandırılmış, Bir Yudum Sevgi(senaryo) ve Gümüşlük Akademisi(anı) adlı eserleri, üzerinde tür bakımından bir tartışma yaşamakta olduğu için, çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur. İncelenen kitaplara internet üzerinden satış yapan kitap sitelerinden ulaşılmış, kaynak kitapların bir kısmı ise Yüzüncü Yıl Üniversitesi Kütüphanesi'nden temin edilmiştir.

4. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmanın kapsamı belirlendikten sonra, yazar hakkında yapılan yüksek lisans tezleri ve kitaplar incelenmiş, çalışmaya örnek teşkil etmesi bakımından,

modern yazarlar üzerinde yapılan halkbiliminin kadrolarını tespit çalışmaları da göz önünde bulundurulmuştur. Romanların dikkatle okunmasının ardından halk kültürü ve halk edebiyatı öğeleri fişlenerek tasnife tabi tutulmuştur. Ardından kaynak kitaplar yardımıyla değerlendirmeler yapıp akabinde alıntılar sıralanmıştır. Bu çalışma, Sedat Veyis Örnek'in ilk baskısı 1977 yılında Türkiye İş Bankası Yayınları'ndan çıkan *Türk Halkbilimi* adlı eserindeki, halkbiliminin kadroları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Sedat Veyis' in söz konusu tasnifi aktarıldığı gibidir:

"I. Köy, kasaba ve kent yaşamı (monografiler)

II. Yerleşim-yerleşim türleri

1. Sürekli yerleşim (köy, kasaba, kent)

2. Geçici yerleşim (yaylak, kışlak)

III. Barınak-konut (Halk mimarisi)

1. Tipleri

2. Yapım teknikleri ve kullanılan araç-gereç

3. Ev eşyası; türleri, yapımı, kullanışı

IV. Aydınlanma, ısınma

1. Işık elde etme; ışık araç ve gereçleri

2. Isı elde etme; ısı araç ve gereçleri

V. Taşıtlar taşıma teknikleri

1. Kara taşımacılığı

2. Hava taşımacılığı

VI. Ekonomi Türleri

A. Hayvancılık

1. Bakımı, beslenmesi, korunması

2. Çobanlık

3. Hayvansal ürünlerin elde edilişleri

4. Hayvancılıkla ilgili araç-gereçler

B. Tarım-rençberlik

1. Ekme, biçme, ürün alma

2. Tarım araç-gereçleri

C. Avcılık

1. Av türleri (kara, deniz avları)

2. Av araçları ve teknikleri

D. Arıcılık

VII. Halk ekonomisi

1. Üretim

2. Tüketim

3. Pazarlama

VIII. Beslenme-mutfak-kiler

A. Besin Türleri

1. Hayvansal besinler

2. Bitkisel besinler

B. Besin elde etme, hazırlama, koruma

C. Mutfak düzeni, araçları

D. Kiler, depo, mahzen

E. Yemek çeşitleri

F. Sofra Düzeni

IX. Ölçme, tartma, hesaplama birimleri; zaman ve mesafe kavramları

X. Halk sanatları ve zanaatları

1. İşleme, örme, dokuma, basma işleri

2. Ağaç, taş, maden, toprak, cam, deri işleri

3. Halk resmi

XI. Giyim-kuşam-süs

A. Giyim-kuşam

1. Erkek giyimi

2. Kadın giyimi

3. Çocuk giyimi

4. Günlük giyim

5. Törensel giyim

6. Meslekleri ve yaş gruplarını belirleyen giyim-kuşam

B. Süslenme

XII. Halk bilgisi

A. Halk hekimliği-halk baytarlığı

B. Halk botaniği-zoolojisi

C. Halk meteorolojisi-halk takvimi

D. Halk hukuku

XIII. Halk İnançları; törenler, adetler, gelenekler, görenekler

XIV. Geçiş dönemleri

1. Doğum

2. Çocuk

3. Evlenme

4. Ölüm

XV. Bayramlar-karşılamlar-uğurlamalar

1. Dinsel nitelikli bayramlar

2. Yerel nitelikli bayramlar

3. Karşılama ve uğurlamalar

XVI. Kalıp hareketler (tavırlar, jestler, mimikler)-kalıp sözler ve

sesler

1. Günlük yaşamla ilgili olanlar

2. Törenselle yaşamla ilgili olanlar

3. Işık çalma, çağırma, ses çıkarma

XVII. Dernekler, kuruluşlar; dayanışma ve yardımlaşma

1. Esnaf dernekleri

2. Dinsel kuruluşlar (tarikatlara)

3. Cins ve yaşa dayalı örgütler

4. Komşuluk

XVIII. Dinsel-büyüsel içerikli inançlar, işlemler

1. Ziyaretler, yatırlar, türbeler, mezarlar

2. Fal, rüya yorumu, gelecekte haber verme

3. Büyücülük; türleri ve teknikleri

XIX. Halk edebiyatı

1. Destanlar

2. Efsaneler

3. Masallar

4. Halk hikâyeleri

5. Halk şiiri

6. *Halk türküleri*
7. *Fıkralar*
8. *Atasözleri-Deyimler*
9. *Tekerlemeler*
10. *Bilmeceler*
11. *Alkışlar, kargışlar*
12. *Ağutlar*
13. *İlâhiler*
14. *Maniler*
- XX. *Halk tiyatrosu (geleneksel tiyatro)*
- XXI. *Halk oyunları (dansları)*
- XXII. *Halk müziği ve müzik araçları*
- XXIII. *Çocuk oyunları ve oyuncaklar*
  1. *Temsili nitelikteki oyunlar*
  2. *Beceriye ve yeteneği amaçlayan oyunlar*
  3. *Oyuncak türleri ve nitelikleri*
- XXIV. *Halk eğlenceleri; sporlar*
- XXV. *Adlar*
  - A. *İnsan adları*
    1. *Asıl adlar*
    2. *Soyadları*
    3. *Lakaplar-takma adlar*
  - B. *Yer, su, dağ, köy, meydan, cadde, sokak, ev adları” (Örnek,*

2000: 17-20)

BİRİNCİ BÖLÜM

1. LATİFE TEKİN, HAYATI, SANATI VE ESERLERİ

1.1. Latife Tekin ve Romanları

1.1.1. Hayatı ve Edebi Kişiliği

Latife Tekin 1957 yılında *Kayseri*'nin *Bünyan* ilçesine bağlı *Karacafenk* köyünde doğar. 9 yaşına kadar doğduğu köyde yaşayan yazar 1966 yılında ailesiyle birlikte İstanbul'a göç eder. İlk ve ortaokulu Beşiktaş'ta okur. 1974'te *Beşiktaş Kız Lisesi*'ni tamamlayıp *İstanbul Telefon Başmüdürlüğü*'nde kısa bir süre çalışır. 1983 yılında yayımlanan ilk kitabı *Sevgili Arsız Ölüm* ile yazın hayatına girmiş olur.

Hayatının ilk yıllarını, çocukluğunu ve lise yıllarının sonuna kadar olan dönemi *Sevgili Arsız Ölüm*'de anlatır. Liseyi bitirdikten hemen sonra Ertuğrul adlı ilk eşiyle evlenen ve oğlu Mehmet'i dünyaya getiren yazar *Berci Kristin Çöp Masalları*'nı Ertuğrul Bey'e ithaf etmiştir. 2. Evliliğini karikatürist Latif Demirci ile yapan yazarın bu evlilikten ise Yasemin adında bir kızı vardır. Pelin Özer'in kitabında eşlerinden şöyle söz eder: "Latif ve Ertuğrul (...) İki kızim benim. Hayat arkadaşlarım, çocukları babaları. Karşılıklı birbirimizi düşünme düşünme kardeşleştik zamanla." (Özer, 2005: 187) *Muinar* ise yazarın Mehmet ve Yasemin'e ithafen yazdığı kitabıdır.

Türkiye'nin 1980 sonrasında yaşamış olduğu değişimler Latife Tekin romanlarında geniş yer bulur. Hayatından izler taşıyan romanlarında göç, yoksulluk, gecekondulu mahalleleri, kış manzaraları, kadın sorunsalı çokça yer bulur. 1980 dönemi *Türk Edebiyatı* içinde anılan yazar *Büyülü Gerçekçilik* akımını özgünlükle yaşatan romancımızdır.

Köy kökenli olmasına karşın her romanı için farklı kurguladığı dilleyle çağdaşlarından ayırır. Latife Tekin'in kullandığı bu özel dil, masalsi tavrı onun büyülü gerçekçilik ile anılmasına sebep olmuştur. Roman kişileri gecekondulu mahallelerinin yoksul insanları olduğundan kullandığı dil de onlar kadar yeni ve toplumsal değişimin ayak sesleri niteliğindedir.

Masal dışında *Dede Korkut Hikâyeleri* ve diğer Türk halk hikâyeleri de yazarın beslendiği kaynaklardır.

1960 ve 1980 yıllarının çalkantıları, göç, akabinde gelen yoksulluk toplumsal yapıyı derinden etkilerden insan tipi de zamanla değişmiştir. Gelişmekte olan

Türkiye'nin kentli insanı yazarın romanlarında gerçekçi bir şekilde anlatılmaya çalışılmıştır. Farklı bir üslupla yola çıkan, masalsi öğeleri romanlarında çarpıcı bir şekilde kullanan yazar ait olduğu toplumun insanlarını samimi bir şekilde anlatmasıyla gerçekçiliği de yakalamıştır.

Otobiyografik özellikler yazarın romanlarını gerçekçi kılan, herkesin kendinden bir şeyler bulmasına sebep olan ayrıntılardır: “*Annesini kaybettiği ve 12 Eylül darbesinin yaşandığı 1980 yılında Sevgili Arsız Ölüm’ ü yazmaya başladığında, Gece Dersleri’ ndeki sol örgüt üyesi Gülfidan’ın ta kendisidir*”. (Gökçe, 2012:9)

Sevgili Arsız Ölüm’ den Aşk İşaretleri’ ne kadar olan beş romanı, romancılığının ilk dönemiyken Ormanda Ölüm Yokmuş’ la başlayan ve Muinar’ a kadar devam eden üç romanı ikinci dönem olarak ayrılabilir.

Romancılığının ilk döneminde daha çok toplumsal konuları öne çıkaran yazar kendine özgü tarzıyla bu konuyu bir zihniyet meselesi olarak verir. *Ormanda Ölüm Yokmuş’ la başlayan ikinci dönem romancılığında ise daha çok bireysel sorunlara, insan- doğa ilişkisine ve psikolojik temalara yönelir.*

Latife Tekin sekiz romanında farklı bakış açıları ve anlatıcılar kullanmıştır. İncelediğimiz Sevgili Arsız Ölüm’ de üçüncü tekil anlatıcı kullanırken Aşk İşaretleri, Unutma Bahçesi ve Muinar’ da birinci tekil anlatıcı; Gece Dersleri, Buzdan Kılıçlar ve Ormanda Ölüm Yokmuş’ ta çoklu bakış açısı ve çoğul anlatıcı kullanır (Balık, 2011:311).

Dil ve anlatım, köyden kente göç eden insanların, yanlarında götürdükleri yaşamlarını kurdukları kenar mahallelerde kullandıkları sözlü dildir. Romanlarda anlatılan insanların günlük dilleri ve konuşma kalıpları ilk dönem romanlarında görülen dildir. Romancılığının ikinci döneminde ise dili kişiselleştirmiştir.

Yazar romanlarında zamanı ve mekânı net olarak vermez. Kahramanın iç dünyasına girmeyen yazar kronolojik zaman akıntısıyla sözlü geleneği yine kullanmış olur.

Onlarca yazarın işlemiş olduğu yoksulluk, göç, feminizm, doğa, aşk gibi çeşitli konuları kendine has tarzıyla yorumlayan yazar 1980 sonrasında önemli bir yazardır. Hem geleneksel anlatı türlerini kullanıp hem de mistik ve büyülü gerçekçi bir kalemi olan Latife Tekin modern romanın mihenk taşlarından birisidir.

1.1.2. Romanları

1.1.2.1. Sevgili Arsız Ölüm

1983'te ilk baskısı yapılan romanın İletişim Yayınları'ndan çıkan 2014 basım tarihli 240 sayfalık 2. baskısı çalışmamızda incelenen ilk romandır. Bu roman Türk romancılığı açısından yenilik ve değişikliklerle dolu bir yapıttır.

Alacüvek köyünde yaşayan Huvat ve Atiye' nin Nuğber, Halit, Seyit, Dirmit ve Mahmut adlarında beş çocukları vardır. Huvat çalışmak için şehre gidip gelir, bir süre sonra oğullarını da yanına alır. Atiye köyde yaşamakta zorlanınca Huvat' a haber gider ve onları da yanına alır ve şehre ailecek göç etmiş olurlar.

Şehir hayatına uzun süre alışamayan aile üstüne bir de geçim zorlukları eklenince hepten sıkıntılı günlere girer. Gelinleri Zekiye de dâhil olmak üzere herkes aile geçimine katkı sağlamak için bir şeyler yapmaya çalışır. Bu zor günlerde en çok yıpranan anne Atiye sık sık hastalanır. Sürekli öleceğinden, Azrail'in kendisini bir kez daha affettiğini söyleyen Atiye sonunda bu mücadeleyi kaybeder ve ölür.

Dirmit' in ağzından anlatılan roman iki ana bölümden oluşmuştur. Romanın 74. Sayfaya kadar olan ilk bölümü Aktaş ailesinin Alacüvek köyünde yaşadıklarını anlatırken, romanın 166 sayfalık ikinci bölümünde ailenin büyük şehirde yaşadığı ekonomik problemler ve kente uyum sürecini ilk bölümde olduğu gibi masalsi bir şekilde anlatır.

1.1.2.2. Berci Kristin Çöp Masalları

İlk baskısı 1984 yılında Adam Yayınları tarafından yapılan romanın elimizdeki baskısı İletişim Yayınları'nın 2015 yılındaki 3. baskısıdır. 143 sayfadan oluşan roman "*Ertuğrul' un sonsuz sevgisine*" ne ithafen yazılmış ve bölümlendirilmemiştir.

Romanda gecekondulaşma sorununa değinilmiştir. Romanın masal mı roman mı olduğu sorusu anlatıya yöneltilen ciddi bir eleştiridir.

Bu romanda, kentin kıyısında, geniş çöp sahaları ve sanayi bölgesi arasında kurulan bir gecekondulu semti (Çiçektepe) anlatılır. Burası, kendi içine dönük bir semt olacaktır. Birkaç gecekondulu ile başlayan daha sonra bir semte dönüşen

gecekonduvardaki insanlar içinden çıkıp geldikleri kırsalın gelenek ve alışkanlıkları ve büyük şehrin maddi olanakları arasında sıkışıp kalacaklardır.

Belediye yıkım ekiplerinin zaman zaman gelip yıktığı evlerden sonra hızla yapılan yeni evler vardır. Mahalle sakinleri kendi evleri gibi kısa sürede kurulan kondu tarzı fabrikalarda çalışarak geçinmeye çalışırlar. İşçiler çalışma hayatında biraz bilgi sahibi olduktan sonra sendika kurarlar, grev yapmaya başlarlar ancak bunlar kalıcı olmaz.

Sendikalardan sonra demokratik hayat adına bir de mahalle seçimleri yapılmaya başlanır ve muhtar seçerler. Bir süre sonra mahalleye Çingeneler de gelir yerleşir. Çöplüklerden topladıkları eşyalarla eşya yarışına da başlayıp şehir hayatına adapte olan mahalle sakinleri Latife Tekin'in gerçekçi kalemıyla anlatılır.

Berci Kristin Çöp Masalları adlı romanda Çiçektepe' nin sosyokültürel yapısı, modernleşme yolunda yaşadıkları, arzuları, düşünceleri, gecekondu mahalleleri her yönüyle anlatılmaktadır.

1.1.2.3.Gece Dersleri

Gece Dersleri' nin ilk baskısı 1986 yılında Adam Yayınları'ndan çıkmıştır. Çalışmamızda İletişim Yayınları'nın 2012 yılındaki 1. baskısı incelenmiştir. Bu baskı 191 sayfa olup altı bölümden oluşmaktadır.

Latife Tekin bu romanının kendisine çok şey kattığını düşünse bile edebiyat çevrelerinden çok fazla eleştiri almıştır.

“ Politik örgüt içerisinde birey olarak kendisini bulmaya çalışan Gülfidan'ın gitgide kendi içine dönen ve adeta bir sayıklamaya dönüşen hikâyesini anlatıyor.” Cümlesiyle kitabın özü yakalanmış oluyor. Kitabın arka kapağından alıntılanan cümle şu şekilde devam ediyor: *Devrimci çevrenin ruhunda açtığı gedikten kurtulmaya çabalayan, çabaladıkça dibe savrulan taze bir ruhun izini sürüyor. Zengin bir teknikle ve sarsıcı bir üslupla ilerleyen romanı, en iyi kahramanın ağzından dökülen cümle özetliyor: ‘Ah hayatım, hiç benim olmadın’.*”

Romanın geneline hakim olan konular gruplanacak olursa şu şekilde belirtilebilir: *“Gülfidan'ın yaşadığı ilk travma çocuklukta annesiyle ilgili şahit olduğu bir olayda gerçekleşir. İkincisi illegal bir örgütte Sekreter Rüzgâr kod adıyla*

bir militan olarak bulunmasıyla üçüncüsü ise 12 Eylül darbesiyle gerçekleşir.”
(Atik, 2011:281)

Romanın ana teması Gülfidan'ın kadın olarak varoluşudur. Bunun içerisinde kadının çocukluğu, militan olarak hayatı, evliliği, anne olma isteği gibi parçalarda eritilmiştir.

1.1.2.4.Buzdan Kılıçlar

Latife Tekin'in karikatürist olan eşi Latif Bey'e ithaf ettiği dördüncü romanı *Buzdan Kılıçlar* ilk baskısını 1989 yılında Adam Yayınları'ndan yapmıştır. İncelediğimiz roman 129 sayfadan oluşmuş olup Everest Yayınları'nın Mart 2011 tarihli baskısıdır.

Üç kardeşin kurduğu şirketin, çıkarıcı ve kurnaz olan en büyükleri yüzünden sürüncemede kalmasının anlatıldığı romanda argo söyleyişlerin çok fazla yer alması romana yöneltilen en ciddi eleştiri olmuştur.

Çok sevdiği arabasıyla kaza yapan Halilhan tamir sürecinde öğrendiği bilgileri arabalarla ilgili kitap yazan arkadaşına aktararak ona yardımcı olamaya çalışan birisidir.

Kardeşleri ile birlikte Teknojen adlı şirketi yeniden kurmak isteyen Halilhan, en yakın arkadaşı Gogi'den bu konuda kardeşleri arasında arabuluculuk yapmasını ister. Bu arada Halilhan Jüli adında bir kadına aşık olmuştur. Gogi ayrıca karısı Rübeysa aracılığıyla Halilhan'ı mektuplaşma yoluyla evlilik yolunda adım atabileceğini düşündüğü bir kadınla tanıştırmıştır.

Teknojen'e sermaye bulan Gogi, Arabistanlı zengin adamı Halilhan ile tanıştırır. Halilhan bu adamın parasını alır, yer. Adamın şikâyeti üzerine Gogi üç gün hapse kalır. Halilhan şirketini bir yolunu bulup kurar. Bu sırada Keriman adında bir kadınla görüşmektedir.

Halilhan ve Keriman, Volvo (romanda çokça övüldüğü için marka adı zikredilmiştir) ile kaza yaparlar. Araba ağır hasar alır ve bir daha eskisi gibi olmaz. Gogi'nin ona bulduğu kızıdan ayrılan Halilhan can dostu Gogi'yi de kaybeder. Böylece hem dostsuz hem arabasız kalmış olur.

1.1.2.5.Aşk İşaretleri

İlk baskısını 1995 yılında Metis Yayınları'ndan yapan romanın incelediğimiz baskısı İletişim Yayınları'ndan çıkan 2013 basım yıllı 1. baskıdır. 119 sayfadan oluşan kitap bölümlere ayrılmıştır.

Büyük bir kentte yaşayan bir grup genç önder kabul edecekleri birisinin nezaretinde yaşamı öğrenmeye karar verirler. Nezir başkanlığında beş kişilik bir çete kurulmuş olur.

Şehir hayatının normal aktiviteleri sayılacak bazı eylemler bu çete üyelerine ironiye sebep olacak derecede öğretilmeye çalışılır: korku filmi izlemek, lunaparka gitmek, vitrin bakmak gibi. Nezir'in mahzeninde bulunup hayatı öğrenmeye çalışmak da bunlara dâhildir.

Nezir başkanlığında yürütülen bu faaliyetler bir aşkın da doğmasına sebep olur. Romanın sonunda anlatıcı yatağına uzanmış uykuya dalmak üzereyken verilir.

Romanda “*hâkimiyet*” teması çok belirgin olarak verilir. Kırık aynada tıraş olurken bunu çocuklara izlettirmesi Nezir'in onlar üzerinde ne denli hâkimiyet kurduğunun da ispatıdır.

1.1.2.6. Ormanda Ölüm Yokmuş

Latife Tekin'in 2001 de yayımlanan kitabı *Ormanda Ölüm Yokmuş* ilk olarak Metis Yayıncılık'tan çıkmıştır. Bu çalışmada incelediğimiz kitap Everest Yayınları'ndan 2008 yılında çıkarılmış olan 175 sayfalık anlatıdır.

Aşk acısı çeken iki arkadaşın (Emin ve Yasemin) ormanda geçen konuşmalarının anlatıldığı bu roman üslubu nedeniyle eleştiri olsa da olaya en başından asılan okurlar için klasik bir Latife Tekin eseridir. Kitabın tamamında son yüzyıl insanının yabancılaşması anlatılır.

Emin ve Yasemin ormana gitmek için sözleşmişlerdir. Emin uyanıp da rüyasını ve yaşadıklarını düşünürken bu randevuyu hatırlayıp Yasemin'e gider ve ormana gitmek üzere yola çıkarlar.

Her zamanki gibi uzun konuşmalara dalan ikili ormanda bir adama rastlar. Yasemin, adama ormanda bir lale ağacı görüp görmediğini sorar. Adamdan hayır cevabı alan ikili yollarına devam eder. Birkaç gün sonra Emin ormanda gezerken, orada kendi gençliğine rastlar. İnsanların kendine, içine dönüşünün anlatıldığı

satırlardır bunlar. Emin ve Yasemin daha sonra evlerine döner. Yasemin bir gece Emin'i arar ve ona sevdiği bir kitaptan birkaç sayfa okur.O gece Emin çok içki içmiştir. Yasemin Emin'in neden çok içki içtiği sorusunu düşünürken Zümrüt yüzünden olabileceği gelir aklına. Daha sonra Emin, Yurt ile olan konuşmasını ayrıntılı olarak Yasemin'e anlatır.

1.1.2.7.Unutma Bahçesi

İletişim Yayınları'nın 2014 yılı basımlı incelenen eser, 279 sayfadır. Latife Tekin, üç bölümden oluşan bu kitabını Ahmet Filmer' e ithaf etmiştir.

Diğer romanları gibi bu romanı da otobiyografik özellikler göstermektedir. Romanda kendinden, yarattığı zorlu hayattan kaçmaya çalışan, ümitleri olan bir grup insanın hikâyesi anlatılmaktadır. Şeref, Olgun, Cömert ve Tebessüm doğayla iç içe bir hayat kurmaya çalışırlar.

Aralarına yeni katılacak olan bahçıvan Cömert'i karşılamak üzere garaja giden kahramanların durumu yol boyunca bir diğer kahraman Tebessüm' ün ağzından anlatılır. Cömert'in de bahçeye gelmesiyle o akşam Cömert ile şeref tanışır. Şeref sinirli, herkesin kendisinden çekindiği biridir. Daha sonraki günlerde bahçeye Erdem Bey, Cavidan Hanım gibi anlatıda merkezde olmayacak kişiler gelir. Bahçede kişilerin benliklerinden, şehir hayatından kaçışları sırasında yaşadığı birtakım olaylar çerçeve öykü etrafında şekillenen birçok olayla örülmüş olarak verilir.

Şeref, Cömert'e bahçeye bazı misafirlerin geleceğini söyler. Gelen bu kişiler bahçenin durumundan pek hoşnut olmazlar ve giderler Bu olaylardan sonra Tebessüm bir gece Şeref'in evinin terasında onu konuşmak için beklerken roman biter.

1.1.2.8. Muinar

“Çocuklarıma, Mehmet ve Yasemin için...” diye başlayan romanın elimizdeki baskısı İletişim Yayınları'ndan 2013 yılında çıkan ilk baskısıdır. Eser iki bölümden ve 238 sayfadan oluşmaktadır.

Muinar, bedenden bedene geçerek yüzyıllardır yaşayan bilge bir kadının hikâyesidir. Çerçeve öykünün etrafında oluşan dallarıyla masal tadında bir romandır.

Elime' nin içinde uyanan Muinar içinde yaşadığı ve sesini, organlarını kullandığı Elime ile taşocağındaki heykel sergisini gezdikten sonra Kocadağ tepesine tırmanır. Bu sırada Elime' ye dünyanın oluşumundan başlayarak bazı sırlar anlatır.

Muinar ve Elime Kocadağ'dan döndükten sonra Elime' nin evinde bir hanım misafir ağırlarlar. Sonra hayalini kurdukları İstanbul'a giderek çeşitli yerleri gezerler. İstanbul'dan dönerken Muinar rüyasında, Elime' ye gerçek adını söyler ve içinden çıkar gider.

İKİNCİ BÖLÜM

2. LATİFE TEKİN'İN ROMANLARINDA HALK EDEBİYATI UNSURLARI

2.1. Anonim Halk Edebiyatı

2.1.1. Manzum Türler

2.1.1.1. Türkü

Edebiyatımızda ve sanatımızda sevilen ve geniş bir yere sahip olan türkülerle ilgili alanda söz sahibi insanların tanımları aşağıdaki gibidir:

“Sözlü ve yazılı edebiyatımızda duyulan, söylenen veya görülen türküler, atalar sözü, masallar, bilmeceler ve maniler gibi yaygın mahsullerdir. Bu mahsullere Doğu ve Kuzey Türkleri aynı kökten gelen “yır” veya “cır cır” adını vermişlerdir. Batı Türkleri, Türk kelimesinden doğan deyimi türemiştir ve Türklere mahsus ezgi manasına gelen “türkü” yü kullanmaktadırlar.” (Elçin, 1996:195)

“Türkü” terimi, konusu, ezgisi ve şekil özelliği ne olursa olsun, ezgi ile yaratılan pek çok anonim manzumeyi içine alabilecek bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun içindir ki, zaman zaman bu terimin kapsam alanına ağıt da, ninni de girmektedir.... Bize göre “türkü” “Türklere mahsus ezgiler” olup bir nazım şekli veya türünün adı değildir.” (Oğuz ve diğerleri, 2007:191) Oğuz öte yandan, yaygın adlandırmaları ve akademik kabulleri de dikkate alarak, “türkü” yü halk şiirinin türleri içerisinde göstermiş ve *“ezgi ağırlıklı tür”* (Oğuz ve diğerleri, 2007:191) olarak tanımlamıştır.

“Halkın ruh halini, derdini, neşesini, zevkini, dünya görüşünü, inancını, karşılaştığı olayları yansıtan; hece ölçüsüyle ve bir veya dört dizeli ana bölümlere çoğu defa bağlantıların getirilmesiyle söylenen; manzum ve ezgili anonim ürünlere verilen ad.” (Kaya, 2010: 733).

Prof. Dr. İsmail Parlatır ise Osmanlı Türkçesi sözlüğünde türkünün tanımını *“Genellikle halk arasında bestelenmiş bütün ezgiler”* (Parlatır,2006:1738) şeklinde verir.

Latife Tekin'in incelenen romanlarında “türkü” örnekleri bazen dörtlükler halinde verilirken bazen de “türkü yaktı” şeklinde cümle içerisinde eritilerek örneklendirilmektedir.

- *“...Rüzgâr üstüne **türküler yaktılar**. Oyunlar icat ettiler.”* (BKÇM, 23)

- “...Gözüm akar oldu dizlerim tutmaz
İki kulucumdan sancı hiç çıkmaz
Buydu parmaklarım kolları kalkmaz
Ya sen git bu tepeden ya da ben rüzgâr” (BKÇM, 24)
- “...Güllü Baba'nın kendi körlüğü üstüne **yaktığı bir türküsü** vardı:
İçin aynası gözdür diyenler
İçim türlü renktir gözlerim kara
Düşüm yücelerden engine
Kırıldı aynam ne fayda” (BKÇM, 30)
- “...Bir işçi eline kocaman bir teneke aldı. **Döne bağıra çalmaya başladı.**
Tingtingatingating
İlacın işçisi greve çıktı
Hele hele tingating
Fabrika önüne ak çadır açtı
Hele hele tingating” (BKÇM, 37)
- “...Kollarını iki yana açıp dizlerini kırdı. ‘Kır atımı nallatırım’ diye **türküye başladı...**” (BK, 40)
- “...Ağlama ulan Kel Ali
Haydi de seni banta asalım
Yanığına kuru hava basalım...”
“...Sistem montaj işçileri banta mal asarken ‘Kel Ali’ **türküsünü çağırırlardı...**” (BKÇM, 68)
- “...Canları isterse türkülerin sözlerini bozup değiştirmeye devam edebilirler...” (GD, 87)
- “Gözlerini tavana verip kimsenin anlamadığı diliyle upuzun hüznü **türküler söylemeye başladı.**” (SAÖ, 38).
- “...İlkin Halit'in arkasından, kocasına bir **türkü yaktı.** Bir zaman onu çağırırdı. Sonra halı dokumaktan usandı, ”Halı dokurum halı, boynum ilmeğin dalı, bitmiyor gâvur malı.” Diye Topal Aygaz' a atıp tutmaya başladı...” (SAÖ, 108).
- “...Az öne ben kızıma ne akıl veriyordum, demedi, incecik, titrek sesle gelinine karşılık verdi.

*Gözyaşlarım inci olsun, gerdanına düzölsün,
Kara bahtın kuş olsun da, göğö süzölsün,
Ah çekme,serin dur gelinim,
Kirkiti ilmiğö usul vur gelinim.
Ciğörim kopar da ağzıma gelir.*

- *Dirmit, annesi ve yengesi karşılıklı yakıştıırıp söyleşirken dayağın acısını unuttu. Yakıştıırıp bir **türkü de o tutturdu:***

*Cinli kızdım, kül karınlı kuş oldum;
Çekildim Akçalı göğüne, kanadım açtım:
Geldim ince ota düştüm, iğneli yıldıza kaçtım.*

*Yıldız, ağıtlar peşimde.
Yıldız, korku var düşümde.
Beni sakla canım yıldız” (SAÖ, 216-217).*

2.1.1.2.Ağıt

Halk Edebiyatına Giriş adlı kitabında Şökrü Elçin ağıtı şöyle tanımlar: “İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini düzenli düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesinde ‘ağıt’ adı verilir.” (Elçin, 1996:290)

M. Öcal Oğuz ve diğörleri tarafından hazırlanan *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* adlı eserde ağıt, “ezgi ve konu ağırlıklı türler” içinde değörlendirir. Başta insanlar olmak üzere, ölen canlılar(hayvanlar) ve özlönen mekânlar(memleket, yurt vs) için yakılan ağıtlar genellikle manzumduurlar. Ağıt metinlerini konularına göre sınıflandırdığımızda onların “kişiler”, “sosyal olaylar”, “hayvanlar”, “tabiat ve tabiat olayları”, “mekân-yurt” için söylöndiklerini, konularını bunların oluşturduğunu görmökteyiz” (Oğuz ve diğörleri, 2007:195) biçiminde tanımlanmıştır.

Berci Kristin Çöp Masalları, Gece Dersleri ve Sevgili Arsız Ölüm romanlarında insanların sevdikleri, memleketleri, kutsal gördüklerinin kayıplarına karşılık bir çeşit dışavurum olarak ağıtlar söyledikleri/ yaktıkları incelenmektedir.

- “...Sırma'nın titremelerini eliyle dinleye dinleye içi birden doldu. O da Sırma gibi bir **ağıda tutuldu...**”(BKÇM, 13)
- “...’Tahta sargılarda büküktür beller, sancı tutmuş boyunları tutmuyor dizler’ diye her gün ayrı bir **ağıt yaktular...**” (BKÇM)
- “...Pişirdikleri çorbaları ‘Yaş versin, **ağıt getirsin!**’ diyerek Güllü Baba’ya içirdiler...” (BKÇM, 34)
- “...Sevgili kız kardeşlerim, güneşi emziren analar, savaşa giden oğullarının, kocalarının ardından **en güzel ağıtları yakan** acılı kadınlar...” (GD,86)
- “...kadınlar **ağıta oturdu**” (SAÖ,24).
- “...Nuğber Dudu bindi ölüm atına da digidah, ha digidah, digidah” diye bir **ağıda başladı**”. Ötekiler de Nuğber Dudu’nun üstünden çıkanları elden ele geçirip “digidah ha, digidah” diye Kör Fadime’ye eşlik ettiler.” (SAÖ, 30).
- “...Yeniden ölü evinde ağıta oturup bir yandan Sarıkız’dan kurtulduklarına içten içe sevindiler, bir yandan, “Memet’in cebinde de aynesi/ buz kesmiş de delik deşik gövdesi” diye **ağıt düzdüler.**” (SAÖ, 44).
- “...Bu mu kız, peri kızı?, deyip dizlerine vurdu. Derken **bir ağıttır tutturdu**” (SAÖ, 75).
- “...Zekiye halının gergin çözümlerine parmaklarını doladı:
- “Dizgeme dağlarında, erimez bir buz idim,
- Serpme benli, ince belli kız idim,
- Toka gözlü, epilepil yüz idim.”
- Diye yakıştırıp **bir ağıta başladı...**” (SAÖ, 216).

2.1.1.3.Mani

Mani, bilinen yaygın biçimiyle yedi heceli dört dizeden oluşan, “aaxa” biçiminde kaftiyelenen bir nazım şeklidir. Bir tek dörtlük içinde bir anlam bütünlüğü olmak zorundadır. Genellikle ilk iki dize, asıl söylenmek istenen son iki dizeye hazırlık yapılmasını sağlayan doldurma dizelerdir. (Oğuz ve diğerleri, 2007:189)

Pertev Naili Boratav, manileri “söylenmesine vesile olan yerlere ve şartlara göre” şu şekilde sınıflandırmaktadır:

1.Niyet, fal(yorum) manileri

2.Sevda manileri

3.İş manileri

4.Bekçi ve davulcu manileri

5.İstanbul'da bazı sokak satıcılarının manileri

6.İstanbul Meydan Kahvelerinin cinaslı manileri

7.Doğu Anadolu'da hikâye manileri

8.Mektup manileri. (Oğuz ve diğerleri, 2007:190)

Düz/tam mani, kesik/cinaslı mani, artık/ yedekli mani gibi çeşitleri bulunan maninin düz örneklerine incelenen romanlarda rastlanılmaktadır.

- “...Cikcikçatıcık uçsana
Beşikten kanat taksana
Bize bir bebek atsana
Cikcik bebecik cikcik” (BKÇM, 9)
- “...Grev çadırının direği
Ak güvercinin teleği
İçme suyuna kavuşmak
Çiçektepe' nin dileği
- *Konducuların dilekleri, iş, yol, otobüs, okul diye eğri büğrü harflerle yazılmış maniler olarak uzayıp gidiyordu...*” (BKÇM,42)
- “...Fidan'ın donu günlerce işçilerin elinde gezdi. İşçiler çiçekli dona **maniler düzdü...**” (BKÇM, 50)
- “...Karanlığa gömülü kondulara doğru dönüp bir **mani okudu...**” (BKÇM, 110)

2.1.1.4.Tekerleme

Şekil, konu, içerik ve işlevleri bakımından sınırları kesin olarak çizilmemekle birlikte “tür” olarak değerlendirebileceğimiz tekerlemeler, çoklukla halk edebiyatının masal, bilmece, halk hikâyesi gibi diğer türlerine bağlı olarak ortaya konulmuşlardır.

Daha çok çocukların dünyasında yaşatılan onların dünyasını yansıtan sayıșmaca ve tekerlemeler, bazı belli başlı özellikleriyle diğer türlerden bağımsız bir şekilde ele alınabilirler.(Oğuz ve diğerleri, 2007:196)

Tekerleme örneğine *Berci Kristin Çöp Masalları* adlı romanda bir kez rastlanılmaktadır:

“...Konducu çocukların oyunlarına ‘*Aynur gudunur, Ayudumgudumu*’ diye Çingene tekerlemeleri girdi...” (BKÇM, 142)

2.1.1.5.Ninni

Anaların çocuklarını sakinleştirmek ve uyutmak amacıyla söyledikleri ezgili manzumelerdir. Ninnilerde kadınların kendilerini ve çocuklarını üzen durumlardan da serzenişte bulduklarına rastlanmaktadır. (Oğuz ve diğerleri, 2007:195)

Ninnilerde şekil birliği söz konusu değildir. Genellikle dört mısradan oluşan tek dördlüktür. Ancak mısra sayısı dörtten fazla olan ninniler de vardır. Son mısrada genellikle “ninni yavrum ninni”, “uyusun da büyüsun ninni”, “uyu yavrum uyu”, “uyu balam uyu” vb. nakaratlar yer alır. Özel bir besteyle söylenir. (Önay ve Tatlı, 2014:187)

Latife Tekin’in incelenen sekiz adet romanında anonim edebiyata ait olan ninni örnekleri çok fazla görülmemektedir.

- “...O daha bir çocuk laylay la
Dünyayı aynadan seyrediyor
Ne bilsin sahici insanlar olduğumuzu
Hepimizi gölge zannediyor laylay la...” (GD, 33)
- “...Kocakarıların **ninni** söyler, masal anlatır benim bildiğim, samimi olduklarına inanıyorum ben...” (M, 25)

2.1.2. Mensur Türler

2.1.2.1. Masal

Eflatun Cem Güney halk edebiyatının mensur türlerinden olan masalı “toplumun hayal gücüyle yaratılmış sözlü metinler” (Güney, 1971: 87) olarak tanımlar.

Saim Sakaoğlu *Masal Araştırmaları* kitabında etraflıca masalı şöyle tanımlamıştır: “Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım geleneğidir.” (Sakaoğlu, 2012:2).

Berci Kristin *Çöp Masalları, Gece Dersleri, Muinar, Ormanda Ölüm Yokmuş ve Buzdan Kılıçlar* adlı romanlarda masal örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Dilimize

Arapça' dan girmiş olan ve aslen Arap Edebiyatına ait mensur bir tür olan masal zamanla Türk Edebiyatında da yer etmiştir. Halk kültürü ve halk edebiyatının incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada masaldaki giriş formelleri, masal kişileri, masal zamanı ve masaldaki mekânlar yer yer örneklendirilmeye çalışılmaktadır. Aynı başlıklar halinde gruplandırılmak istense de iç içe geçmiş formellerin varlığı incelenen romanlarda masalı tek başlık altında ancak ayrıntılı örneklendirmeyi zorunlu kılmıştır. Tespit edilen masal ayrıntıları çalışmamızda şu şekilde sıralanmaktadır:

- “...*Bir var bir yoktu*
Allah'ın kulu çoktu
...Keloğlan'ı bir yanına, Beybörek' i bir yanına aldı...” (BKÇM, 56)
- “...*Ciğerci masal anlatmayı bıraktı. Beybörek elinde kılıcı sedire çekilip oturdu...*” (BKÇM, 62)
- “...*Caminin iç avlusundaki kocaman Eskimo evini ve yedi cücelerin kardan heykellerini, öyle bir umursamadılar ki onların gördüklerine ve anlattıklarına inancım ta kökünden sarsıldı...*” (BK, 1)
- “...*Gülfidan'ı Dev Sefid' in zindanından kurtarıp yılan gibi ruhuma dolanan bu masal zamanından nasıl kaçırım?*” (GD, 26)
- “...*Mayalanmış ekmek hamuru gibi kabarmış yaşlı yüzünü, yüzüne eğerek mırıldandığı, yanardağ masalını anlattın...*” (GD, 69)
- “...*Gözlerimin önünden bir çırpıda silinip giden masal kuleleri, Zümrüdüanka kuşları, gidenlerin geri dönmediği yol ağızları, cin padişahları, gökyüzünde açılan pencereler...*” (GD, 89)
- “...*Yarı deli bir köylü suretiyle, Urartlı masal kızları gibi zaman içindeki zamanları dolaşmaya başladım...*” (GD, 102)
- “...*şimdilik Kaf Dağı'nın ardında gibi bir yerdeymiş ama üşenmeyecekmiş ve gidip onu getirecekmiş...*” (GD, 160)
- “...*Bu onun sesi: Bu gece evlerinde yaşayan insanlar bizleri yedi başlı birer ejderha sanmaktalar...*” (GD, 167)
- “...*kavuk kabak biçimini almadan defetmek lazım, kaldıracığım gölgeyi üstünüzden, siz yapamayacaksınız bu işi, Hattinar' ın cinlerini çağırıp başıma toplayacağım...*” (M, 31)

- “...İçersin suyunu orada, mezarın başında biraz oturup **Kadınlar Ülkesi’** ne gideceğiz’, dedi...” (M, 73)
- “...İnlerin bölgesinde inlerin göllerin bölgesinde göllerin **peri kızı, cadı karısı. Kaz Dağı’nda eli erkek eline değmemiş kadın evliya...**” (M, 79)
- “...Etləri kemiğine yapışmış, iki elti varmış, kocaları hayırsızmış ikisinde...” (M, 85)
- “...Elime, sana her gece bir masal anlatacağım, bu geceki masalın adı, **Bölük Oğlan Masalı...**” (M, 114)
- “...O horoz bu horoz uzattıkça uzatıyor **masalı...**” (M, 203)
- “...Önümüzde seçebileceğimiz **üç yol** var, Zümrüt, demişti, tıpkı **masallardaki** gibi...” (OÖY, 62)
- “...orman nedir bilmiyordum, **masallarda** geçerdi orman, benim bildiğim tek şey ağaçlardı...” (OÖY, 108)
- “Bu öğretmen, Alacüvek’ in çocuklarına, **altın kuş masalını**, “Çobanım, Çobanım” şarkısını bir de “Arabayı Kim Kesti” oyununu öğrettikten sonra gitti” (SAÖ, 20).
- “...Doğa ve evren hakkında böyle **masal diliyle** konuştuğu olur bazen. Yüzünü vadiye dönüp geniş zamanlı cümleler kurmaya başladığında bahçedeki bütün canlılar susar...” (UB, 55)
- “...Bilgim olsun diye bu konuda yazdığı her şeyi de okudum, **‘Yüzen Ada’ masalına** kadar...” (UB, 83)
- “...Kurbağaların zıpladıklarında havaya zehir fişkırtıklarına inanıyor, ben çocukken böyle anlatırdı, diyor, akrep ve yılan gibi zehri var kurbağaların dinlediği bir **masalı** mı anımsıyor, bilemiyorum...” (UB,187)

2.1.2.2.Destan

Milletlerin hayatında derin izler bırakmış savaş, göç, doğal afet, kahramanlık gibi doğal ve beşeri olaylar sonucunda halkın hayal gücüyle yoğrulan olağanüstü anlatıları Halk Edebiyatı alanında çalışmalar yapan bilim insanları çeşitli ortak noktalar etrafında şekillendirmektedir.

“Eski Yunanca’ da ve Batı dillerinde, Türkçedeki kahramanlık temalı ve olağanüstü motifli halk anlatıları olan destan terimine karşılık olarak çok yaygın

olarak ‘epique, epope, epos, epic, legende’ gibi terimlerin kullanıldığını görüyoruz.” (Oğuz ve diğerleri, 2007:144)

Halk Edebiyatına Giriş adlı kitabında Şükrü Elçin destanı şöyle tanımlar:

“Destan(epos), bir boy, ulus(kavim) veya millet hayatında tam estetik hüviyet kazanmamış eser sayılan efsanelerden sonra nazım şeklinde ortaya çıkan en eski halk edebiyatı mahsullerinden biridir. Tarihe bağlı olmakla birlikte tarih sayılmayan, ozanların kopuzlarla terennüm ettiği; cemiyetin ortak hayat görüşü ile ülkülerini aksettiren bu eserlerin teşekkülü için bir yaratma zemini ile savaş, din değiştirme, göç, kuraklık vb. gibi büyük hadiselerin millet vicdanında birtakım sarsıntılara sebep olması lazımdır.” (Elçin 1993:72)

İncelediğimiz Latife Tekin romanlarında destan örneklerine pek fazla yer verilmemiştir. Tespit edilen örnekler aktarıldığı gibidir:

- “...**Ciğerciler Destanı**’nı Beybörek’ in bezirgânlar ve dev kanlarıyla tutuştuğu amansız mücadelesi izledi...” (BKÇM, 56)
- “...Artık onu kanlı bir **destanı** çoğaltıp duran sesinden mahrumum (...) Bıkıp usanmadan dinlediğim en güzel destandı...” (GD, 144)
- “...Edebiyat edebiyat olsa onların destanı yazılıyor olurdu bugün. Her şey unutuluyor, gençlik unutulmuyor, gökte yıldızlar parlar, **ben aşığıda ışık saçardım, görsen kurt emzirmiş derdin...**” (M, 102)

2.1.2.3.Efsane

“Efsane, gerçek veya hayalî muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan bir hikâyedir.” (Sakaoğlu, 2009:21)

Gerovon Wilpert, efsaneyi “objektif olarak gerçek olmayan, düşsel fakat gerçek olduğu iddia edilen ve dinleyiciden ciddi olarak inanması beklenen hikâye” (Oğuz ve diğerleri, 2007:132) olarak tanımlanmaktadır. Latife Tekin her ne kadar Türk Edebiyatı’nın gerçeküstüculük akımının önde gelen ismi olsa da incelenen romanlarında bu konuya çok uygun olması beklenen efsaneler çok fazla örneklendirilmemektedir. Roman kahramanlarının ilginç bir olaydan söz ederken kendilerince efsaneleştirerek anlatmaları şeklinde efsane lafzı kullanılmaktadır:

- “...Bay İzak korkulu bir **efsane**ye bürünen adını temize çıkarmak için çöp bayırlarının ileri gelen konducularına haber yolladı...” (BKÇM, 73)

- “...**Doğu efsanelerinden** birinde yitip gitmiş uğursuz bir kalıntı sanki...”(GD, 58)
- “...Unutturdular o **efsaneyi**, Matuharamcalarına, dayılarına savaş açıp ormanın içine sürüyor sülalesinin erkeklerini, oğulları gece baskın düzenleyip kaçırıyor Matuhar’ı, kızlar sabaha karşı kanat açıyor kuş olup uçuyorlar ormana, erkekler ağaçların dalında maymuna dönüşmüş ötüşüyor, Matuhar bulut beyazı bir ışık ortasında ceylanlarla, bülbüllerle konuşuyor, başında taç, belinde kemer, kulağında küpe...” (M, 110)

2.1.3. Kalıplaşmış İfadeler

2.1.3.1. Atasözleri ve Kalıp sözler

Atasözleri; Türk halkının dünya görüşünü özetleyen sözlerdir. Ulusun düşünceleri, inanışları, yaşayışları, gelenekleri görülür. Felsefi görüşlerden başka, güzel buluşlar, parlak nokteler, zarif alaylar, şiddetli taşlamalarla da doludur. Böylece her atasözü, kendi milletinin damgasını taşır.(Güney, 1971:175).

“Kutadgu Bilig de Yusuf Has Hacib, Arap ve belki de İran tesiri ile yazı dilinde “**mesel**” tabirini kullanır. Kelimenin “ **mesel, durub-i emsal, darb-ı mesel**” şekillerini XX. Asır sonarına kadar yazılmış muhtelif türlerdeki edebi ve fikri eserlerde görmek mümkündür.” (Elçin, 1996:623)

Erman Artun’un aktardığına göre atasözü, “*atalardan gelen ve onların yüzyıllar içindeki deneyim ve gözlemlerine dayalı düşüncelerini öğüt ve yargı şeklinde aktaran, anonim nitelikli, kısa ve özlü sözlerdir.*” (Artun, 2014: 63).

Atasözü, “*Ataların yüzyıllar boyunca karşılaştıkları olay ve tecrübelerden aldıkları dersleri bilgece düşünce yahut nasihatleri, değer yargılarını düsturlaştırarak sonraki nesillere devrettikleri ve herkesçe benimsenmiş özlü sözlerdir.*” (Kaya, 2010: 113)

Atasözleri günlük hayatımızda konuşmalarımız içerisinde en az birkaç kez yer bulan sözlerdir. Özellikle kullanmaya çalışmasak bile yaşanan duruma uygun olan bir atasözü istemsizce dudaklarımızdan dökülvermektedir.

Uzun yılların tecrübesi sonucu halk edebiyatına ve günlük hayata kazandırılan atasözleri bazı durumların özetlenmesi gerektiğinde kullanılacak en

etkili sözlerdir. Çalışmamıza konu olan romanlarda atasözü ve kalıplaşmış diğer sözler aşağıda sıralanan örneklerde görülmektedir:

- “...*Çöp Yolu*’nda, *davul dengi dengine lafını, ‘Kanı kurşunlu yiğide, ciğeri tozlu gelin’ lafı karşılardı...*” (BKÇM, 44)
- “...*Dişi varlık adım ölçüsüyle doğar, kuzu olsun, kurt olsun...*” (M,16)
- “...*Uyuyana yılan dokunmaz, rüyadaydım Muinar, üşüyordum üstelik...*” (M,97)
- “...*Doğru laf yanlış ağza düşer kıymeti kalmaz, derler...*” (M,117)
- “...*Sonunda lafı kız arkadaşlarından bile zarar geleceğine getirdi. Elden dost olmaz diyerek kızına öğüt verdi...*” (SAÖ, 150).

2.1.3.2. Deyimler

TDK sözlüğünde “*genellikle gerçek anlamından çok az ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği*” olarak tabir edilen deyim sözcüğü, Şükrü Elçin tarafından “*‘asıl anlamlarından uzaklaşarak yeni kavramlar meydana getiren kalıplaşmış sözler’ olarak tanımlanmıştır. İki veya daha çok kelimededen kurulu bir çeşit dil ifadesi olan bu sözler, duygu ve düşüncelerimizi, dikkati çekecek biçimde anlatan isim, sıfat, zarf, basit ve birleşik fil görünüşlü gramer unsurlardır.*” (Elçin, 1996: 642).

Erman Artun deyimlerin yol gösterme niteliği taşımadığını ve hüküm bildirmediğini belirtir.(Artun, 2009: 152).

“*Gerçekten hayatta öyle şeyler oluyor ki, bunların karşısında hepimiz aynı duyguyu duymuyor, aynı yolda düşünmüyoruz. Fakat içimizi olduğu gibi anlatabilmek içinde sözlükte söz bulamıyoruz. Çünkü sözlükteki kelimeler, ortak duygu ve düşünceler için bulunmuştur. İşte halk, herkesten ayrı, kendine has görüşlerini anlatmak için kelimelerin asıl anlamlarından başka anlamlarda kullanma yolunu tuttuğu gibi, ayrıca, dilin türlü olanaklarından yararlanarak özel anlatım kalıpları da yaratmıştır.*” (Güney, 1971: 192)

Türk Halk Edebiyatı ve Türk Halk Kültürüne ait malzemeleri tespit için başlatılan bu çalışmada asıl anlamlarından uzaklaşıp yeni ve özet olacak anlamlara gelen deyim örneklerini hemen her kitapta tespit edilebilmektedir. Alfabetik olarak

sıralanan deyimler ve metinlerde kullanıldıkları cümlelerle durumların anlatılmasına ne derece katkı sağladıkları göz önüne serilmektedir.

-A-

➤ **Ağız ağıza vermek,**

- “...**Ağız ağıza vermiş**, el yordamıyla düşünüyoruz.” (Aİ, 27)
- “...**Çöp Bakkal** tenhalarda **Çöp Ağası** ’yla **ağız ağıza verdi**...” (BKÇM, 60)

➤ **Ağıza sakız etmek,**

- “...**Atiye**, **Dirmit**’in ana vasiyeti tutmadığını, okunun doğrusuna gittiğini, **Aysun**’u terklemediğini **ağızına sakız etti**” (SAÖ, 147).

➤ **Ağızından çıkan kulağı duymamak,**

- “...**Göz bebeklerinde**, kulaklarında açılan yaralar yüzünden gözü önünü görmez, **ağızından çıkanları kulakları duymaz oldu**...” (BKÇM, 48)
- “...**Öfkesinden ağızından çıkan kulağı duymadı**” (SAÖ, 148).

➤ **Ağızından kaçırmak,**

- “...**Vakıf**’in anasına bilmem neler dikeceğini **ağızından kaçırdı**...” (BKÇM,136)

➤ **Ağızını aramak,**

- “...**Onunla bir girip çıkmaya**, oturduğu yere, kalktığı yere gözünü vermeye başladı. **Mahmut**’un o değılden **ağızını aramaya** başladı” (SAÖ, 208).

➤ **Ağızını bıçak açmamak,**

- “...**Kuşun karşısında anılara dalmıştı**... Gençliğinde hiç konuşmamasıyla ünlüydü, **bıçak açmazdı ağızını**...” (OÖY,136)
- “...**sabahtan sonra**, üç gün **Huvat**’ına **ağızını bıçak açmadı**” (SAÖ, 31).

➤ **Ağızını açıp gözünü yummak,**

- “...**Ağızını açıp gözünü yumdu**.Sövüp söylendi. Söylendikçe dillendi...” (BKÇM,51)

➤ **Aklına esmek,**

- “...**İstemiyorum bildirmeni**, zorla mı bakacaksın falıma, **aklına esmiş** arıyor, yirmi yıldır görmediğim arkadaşım... dostlarımla görüşemez oldum senin yüzünden, insanlarla bağım koptu...”(M,149)

➤ **Aklına yat(ma)mak,**

- “...İyi güzel konu, yapın okuyalım, **aklıma pek yatmadı** ya... diye mırıldandım...” (UB,46)
- **Altını üstüne getirmek,**
- “...Söyledikleriyle Çiçektepe'nin **altını üstüne getirdi**...” (BKÇM, 35)
- **Ayak diremek,**
- “...-onlar da çocuktu- çoğunluk otobüse binmemekte **ayak diredi**” (SAÖ, 7).

-B-

- **Baş göz etmek,**
- “...Erkelerin başlarını nasıl olsa kurtaracaklarını düşünüp Nuğber'i baş **göz etmenin çabasına düştü**” (SAÖ, 161)
- **Bir deri bir kemik kalmak,**
- “...gecesi gündüzüne karışmış, köpek zannediyor kendini, sesi soluğu tükenmiş, **bir deri bir kemik**...” (M, 126)
- **Bir kulağından girip bir kulağından çıkmak,**
- “...Kulağına nasihat kalmadı okudu. Okudukları Halit'in **bir kulağından girdi, bir kulağından çıktı.**” (SAÖ, 157).

-C-

- **Can çekişmek,**
- “...Gözümüzün önünde **can çekişiyor** hayat.” (Aİ, 106)

-Ç-

- **Çalakalem yapmak,**
- “...çabuk çabuk, önlü arkalı, ustalığın ölçüsü bir resmi hızla, **çalakalem yapıp** bitirmektir diye bir koku almıştı...” (OÖY, 33)

-D-

- **Dil dökmek,**
- “...’İstiridyeye kabuğundan gece lambası, el yapması ateşböceği’ diye **dil döktü**.(...).
- **Diline dolamak,**

- “...’Konfekçiyun’ diye bir adamın adını **diline doladı**...” (BKÇM, 99)
- “...Arkasından Dirmit’in durgunlaştığını **diline doladı**.” (SAÖ, 164).

➤ **Dile / diline düşmek,**

- “...Bu arada kâğıtta yazılanlar kadın erkek herkesin **diline düştü**...” (BKÇM,45)

➤ **Düşman kesilmek,**

- “...İğnelerden sonra bir gözüne perde indiğini, kafasının içinde alev savrulduğunu söyleyerek bu defa da Seyit’e **düşman kesildi**” (SAÖ, 141).

-E-

➤ **Etrafında dört dönme,**

- “...Dirmit, ‘Ne dedim ki kız ben’ diye Atiye’nin **etrafında**o gün **dört döndü**” (SAÖ, 235).

➤ **El koymak,**

“...hizmeti karşılığında bir aylık ücretine peşin peşinel **koymuştu**. Bunu anımsadım üzülererek...” (UB, 27)

➤ **Eli boş dönme,**

- “...**Elleri boş dönecekler** öyleyse, dedi...” (UB, 157)

-G-

➤ **Gönlünü almak,**

- “...Ama Dirmit’i **ngönlünü alamadı**.” (SAÖ, 65)

➤ **Göz açtırmamak,**

- “...Temizliğe gittiği Alman ailelerin, kendisine **göz açtırmadığından**, çalıştırma çalıştırma sızdırdıklarından başka laftanılmazdı...” (BK, 49)

➤ **Göz atmak,**

- “...Yayımlarsam sana adayacağım, bir **göz atarsın** herhalde, deyip elime bir kâğıt tutuşturdu...” (UB, 11)

➤ **Göz gözü görmemek,**

- “...Açtıkları çiçeklere, savurdıkları tohumlara; **göz gözü görmüyor**...” (OÖY, 90)

➤ **Göze almak**

- “...Psikoloji bakımından intiharın dahi **göze alınabileceği** doruk bir noktadayken silkinip Teknojen’ le ilgili ilk önemli Girişimi Halilhan yaptı...” (BK, 50)
- **Göze çarpmak,**
- “...Sezebildiği kadarıyla, Emin’in yaptığı her şeyde **göze çarpan** özenin, iç titizliğinin altında bu sınırı aşma korkusu yatıyordu...” (OÖY, 17)
- **Göz koymak,**
- “...Çiçektepe Sanayi’de tekstil atölyesinde kesimci olarak çalışan kara kaşlı bir usta Deli Gönül’ün yalnızlığına **göz koydu...**” (BKÇM, 128)
- **Göz yummak,**
- “...Daha Şeref’i tanımıyor, yanında kimsenin aşağılanmasına **göz yummaz...**” (UB, 122)
- **Göz Koymak,**
- “...Bu saksıcı adama **göz koyduysan**, söyle de haberim olsun bari...” (M, 209)
- **Gözden çıkarmak,**
- “...Buruk bir mecburiyetle Gogi’yi kalbinden sürdü. İstemeye istemeye **gözden çıkardı...**” (BK, 13)
- **Gözünü arkada kalmak,**
- “...Evin gidişatını beğenmediğini, **gözünün arkada kalacağını** söyledi.” (SAÖ,228)
- **Gözünü bir şey görmemek,**
- “...Ava çıktım diyelim, giderken heyecandan **gözüm bir şey görmez de**, av dönüşü yolda çok düşününce geçer kafamdan...” (UB, 69)
- **Gözünü dört açmak,**
- “...**Gözümü ve kulağımı dört açmam** için sınıksız tembihledin...” (GD, 69)

-H-

- **Hevesi kursağında kalmak,**
- “...senin çabana yeterince ortak olamıyorum diye bana aşksız bir hayata dönmek isteyen, yaşama **hevesi kursağında kalmış** genç bir budalaymışım gibi davranma...” (OÖY, 122)

-İ-

➤ **İç/İçini dökmek,**

- “...*Bu söz üstüne duygulu bir havaya bürünüp karşılıklı iç dökmeye başladılar...*” (OÖY, 112)

➤ **İğne ipliğe dönmek**

- “...*Düşüne düşüne iğne ipliğe döndü.*”

➤ **İç geçirmek,**

- “...*Yerde ışıldayan taşa bakarak kucağında kalan son kağıt peçeteyi aceleyle büküp adama uzattı kadın, tül soluğuna dolanmış gibi iç geçirip sessizleşti sonra...*” (M, 189)

➤ **İpin ucunu kaçırmak,**

- “...*Küller yüzüne, teller gözüne!*” derken *ipin ucunu* öyle bir *kaçırdı ki, bacılığı.Sose 'yle garip, anlaşılmaz bir dille konuşmaya başladı*” (SAÖ, 37).

➤ **İşi sıkı tutmak,**

- “...*Çöp Muhtar işi sıkı tuttu. Kendisinin de okulun yapımında bizzat çalışacağına, Çiçektepe' nin resmini gazeteye çıkaracağına yemin etti...*” (BKÇM, 89)

-K-

➤ **Kanı kaynamak,**

- “...*Damadını karşısına alıp iskambil oynamaya, zar atmaya başladı.Oynarken oynarken oğlana kanı kaynadı*”(SAÖ, 189).

➤ **Kıl payı kurtulmak,**

- “...*Hiç olmaktan kıl payı kurtulduğumuza sevinelim!*”.(Aİ, 13)

➤ **Kıyameti koparmak,**

- “...*fildişi kaburgalarının altını bomboş bırakıyorsun dediğim zaman, küçük öfkelerinden bir kasırğa yapıp kıyameti kopartyyorsun...*” (GD, 108)

➤ **Kolu kanadı kırılmak,**

- “...*mantı sıkılmaktan, yatak serip kaldırmaktan kolu kanadı kırıldı*” (SAÖ, 15).

➤ **Kul köle olmak,**

- “...*Dirmit o günden sonra yüreğine kul köle oldu*” (SAÖ, 180).

➤ **Kulağına gitmek,**

- “...İstemeyerek onlarla oturup Şeref hakkında konuşmak zorunda kalıyorum, söylediklerimin hepsi de **kulağına gidiyor...**” (UB, 123)
- **Kulak arkası etmek,**
- “...Uyarılarını **kulak arkası mı ettin?**” (Aİ, 57)
- “...Rüyana girer, **kulak arkası et, duyma lafımı, boşuna ümitleniyorum, taşıyamayacaksın sen beni...**” (M, 138)
- **Kulak Asmamak,**
- “...televizyonun icat olunacağını çok önceden bilmiş olduğuna dair laflar yayıldıysa da **kulak asan** olmadı...” (BKÇM, 112)
- “...ellerine kazak eldiven alıp kapılarına gelmelerinden çok utandığını söylediye de kuşkuş otu Dirimit’ekulak **asmadı**” (SAÖ, 119).
- **Kulak tıkamak,**
- “...hatta onun günün birinde öleceğinin bile şüpheli bir durum olduğunu düşündüğünden onun gözlerini tavana dikip inlemesine **kulak tıkadı**” (SAÖ,143).

-L-

- **Laf taşımak,**
- “...unut gördüğün rüyayı şimdi, ölmüşlerin yetmiyor, o kadından o kadına gezinip **laf taşıyorsun boyuna...**”(M,106)
- **Lafa tutmak/tutulmak,**
- “...Gülhan, **lafa tutulmuş** hayatını camdan boncuk dökerek kazanmaya karar vermişti.”(Aİ, 100)

-S-

- **Selamı sabahı kesmek ,**
- “...Babalarının eli üstlerine güldüreceğini söyleyerek kapıları yumruklayan oğullarıyla **selamı sabahı kesti.**(...)Ayrıca Atiye’nin üstünü giymesi, bacağından beyaz çubuklu şeytan pantolonunu çıkarması için ettiği vasiyetlere **kulağını tıkadı**” (SAÖ, 160).
- **Soyup soğan çevirmek,**

- “...’Anarşist’ diye bir lafın anlamını kovalarken, kondularısoyup soğana çeviren bir çeteye kavuştu...”(BKÇM, 123)

-T-

➤ **Tezgâh çevirmek,**

- “...yol, nefes dostlarım bir **tezgâh** mı çeviriyor arkamdan acaba? Gurbette ölmem çıkarlarına mıdır?..” (M, 114)

-Ü-

➤ **Ümidi kesmek,**

- “...**Ümidimi kestim** artık. Sesim bana geri döndü, gelmeyecek... Bomboş kaldı içim...” (M, 192)

➤ **Üste çıkmak,**

- “...Suçlayıp **üste çık** sen, dişi varlıkları uçuruma, çukura ben itip yuvarlıyorum sanki...” (M,129)

-Y-

➤ **Yolunu gözlemek,**

- “...Her akşam pencerede, şu âşıklar var ya, **yollarını gözlüyorum** onların, el ele, sarmaş dolaş çöpten dönüyorlar...” (OÖY,39)

➤ **Yüreği ağzına gelmek,**

- “...Gözünü önünden her kelebek geçişinde **yüreği ağzına geldi**” (SAÖ, 72)
- “...’Çamur kız o çamur’ diye acıyla inledi. İnlerken **yüreği taşıp ağzına geldi.**” (SAÖ, 152)

➤ **Yüreğine su serpilmek,**

- “...işçilere her ay havlu dağıtıldığını, sabun ve şeker verildiğini söyleyerek **yüreklerine su serpti...**” (BKÇM, 43)
- “...Damadını kızının başında elinde tarakla gördükçe, Atiye’ nin **yüreğine soğuk sular serpildi**” (SAÖ, 192).

➤ **Yüreği taş kesilmek,**

- “...Azrail’e uzaktan olsun oğlunu bir kez göstermesi için yalvarıp yakardı. Ama Azrail’in **yüreği taş kesildi**” (SAÖ, 211)

➤ **Yüzüne vurmak,**

- “...Ama Dirmit, oğlanlarla öpüşen kızların dişlerinin dökülmediğini, etlerinin pul pul dökülmediğini öğrendi. Atiye’ nin yalanını **yüzüne vurdu**” (SAÖ, 137)

2.1.3.3. Dualar (Alkışlar)

Şükrü Elçin dinin sosyal hayata bir yansıması olan dualarla ilgili şöyle bir tanım yapmaktadır: “*Dua, insanın kendisi ile içinde yaşadığı cemiyetin maddi refah ve manevi saadetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrı’ya yaptığı bir serzeniştir.*” (Elçin, 1993: 662).

Gerek İslamiyet’ten önce gerekse sonra dualar yaşamın her alanında (hastalık, esenlik, bereket, felaketler korunma vs.) insanların ruhsal olarak rahatlamalarına ve ümitli olmalarına sebebiyet verdiği için Türk kültüründe her zaman var olmuştur. Türk edebiyatında en güzel örneklerini Dede Korkut Kitabı’nda gördüğümüz duaların sözlü Türk edebiyatındaki karşılığı “alkış” tır.

“*Dua, insanın kendisi ile içinde yaşadığı cemiyetin maddi refah ve manevi saadetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrı’ya yaptığı bir hitap, bir sesleniştir.*” (Elçin, 1996: 662)

Latife Tekin’in sosyal hayata ayna tutan incelediğimiz romanlarında dua örneklerine sıkça yer verilmektedir.

- “...Havada dilekler, **dualar** uçuşuyor, gökyüzünün kapıları garibanların nefesiyle açılıp kapanıyor.” (A, 11)
- “...Hah hah ha! **Allah’ın duasını almaya...**” (Aİ, 117)
- “...Sırma’yı **okuyup iyileştirmesi için mahallenin en yaşlısı Güllü Baba’yı çağırdılar...**” (BKÇM, 13)
- “...mahallenin en yaşlı yatalak kadınının verdiği öğüdü tuttular. Bahar başında topluca **duaya çıktılar...**” (BKÇM, 26)
- “...Büyüyünce işsiz kalmamaları için **dualar edildi...**” (BKÇM, 30)
- “...Güllü Baba, çadırın önünde okuduğu duadan sonra, ‘**Grevinizin başı sonu aydınlık**’ diyerek grevin kaderini okudu...” (BKÇM, 42)
- “...**Allah Çöp Muhtar’dan razı gelsin, bankada paramız oldu çok şükür**’ diye gıcık vermesi Çiçek tepelileri sinirlendirdi...” (BKÇM, 125)

- “...*Hacı Hasan kızının yüzüne dua üstüne dua üflediye de şifa bulmadı...*” (BKÇM, 131)
- “...*Duymaması için dua etmişti ve halen mırıldanmayı sürdürüyordu...*” (BK,75)
- “...*Kendimi upuzun bir duanın serin sularına atmaya kalktım ve gülerек yerlerde öyle çok yuvarlandım ki yüzüm parçalandı...*” (GD, 20)
- “...*Soluğunu gökyüzüne çevir ve kız kardeşin için dua et...*” (GD, 58)
- “...*Bizi sinsilerin zulmünden koru yarabbim...*” (GD, 94)
- “...*Salvaşe inlemenin çukurunda ölsün de kurtulayım diye dua edip bekledim, sonsuza dek dertleşme borçlandım ona...*” (M, 73)
- “...*İki de duası var, o sonraki iş, yeşil yaprağa okuyup suya atacaksın...*” (M,87)
- “...*Tanrı sizden razı olsun, kurun şuraya bir şehir, gidip az öteye bir tane daha kurun...*” (M, 109)
- “...*Nasıl kokardı bu çarşı bilsen, ‘Allah kimseyi Beşiktaş’ta fakir etmesin,’ derdi annem...*” (M, 223)
- “...*Yanakların kan gibi kırmızı, yüzün güleç, talihin açık olsun*” (SAÖ,10).
- “...*’Bizim de canımızı bu hayırlı işin başında al, yarabbim,’ diye dua ettiler.*”
- “...*Sonra ‘Allah size uzun ömürler vesin’ diyerek varıp iki ihtiyarın elini öptüler*” (SAÖ, 22).
- “...*Nuğber’e dedesi için dua etmesini söyledi. Nuğber ellerini açıp korka korka duaya başladı. O dua ederken Atiye babasının öldüğü o gece gördüğü bir rüyadan bildiğini haber verdi*”(SAÖ,38).
- “...*Atiye kulağını yere verip uzun uzun dinledi. ‘ Çok şükür kurtuldu’, dedi*” (SAÖ,39)
- “...*Allah kavuşturur inşallah, diye acıya acıya baktıklarını gördükçe, kime, neye inanacağını iyiden iyiye şaşırırdı*” (SAÖ, 58).
- “...*Allah oğlumun gücünü kuvvetini arttırsın, diye dua etti*”
- “...*Bu defa yolcuyum, Allah yüzünüze bakar inşallah,*” deyip sustu” (SAÖ,117).
- “...*Allah düşmanımı öksürtmesin’ dedi, başka bir şey demedi*” (S.A.Ö, 166)

- “...*'Sen beni yanılıt yarabbim!'* dedi, okuyup üfledi. Elini yüzüne koyup onlar dönünceye kadar kendini dinledi “ (SAÖ,193).
- “...*'Şu işi yarım koyma yarabbim, diplomasını eksik etme'*. Diye okuyup üfledi” (SAÖ, 205).
- “... *'Dilime, yüreğime kuvvet ver yarabbim!'* deyip kapıya vurdu. Kızı içeriye buyur etti” (SAÖ, 223).
- “...*Seksen yaşında bilgisayar öğrendi, aydınlık içinde yatsın, hastalığı uzun sürdü...*” (UB, 178)

2.1.3.4.Beddualar (Kargışlar)

TDK sözlüğünde “birinin kötü duruma düşmesini gönülden isteme, ilenme, ilenç, kargış” anlamlarına gelen beddua sözcüğü Prof. Dr. Şükrü Elçin tarafından “Halk Edebiyatına Giriş” adlı kitapta şöyle tanımlanır: “*Duanın aksi ve zıddı olan la'net, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözlerdir. Farsça “bed” ve Arapça “dua” (çağırma) kelimelerinin birleşmesinden yapılan bu tabiri, en eski Türk kaynaklarından 19. Asra kadarki kültür eserlerimiz ve sözlüklerimiz ise yaygın “kargış” ve “ilenç” kelimeleriyle karşılaşmışlardır.*” (Elçin,1996: 662-663)

“*Dua ve bedduaları, sözlü halk edebiyatının bir türü olarak kabul edenler olduğu gibi, bu sözleri anlatımı süsleyen, zenginleştiren dil ögesi olarak kabul edenler de vardır. Nasıl kabul edilirse edilsinler, sonuç olarak, konularını gündelik hayattan alan ve yüzyılların bilgi birikimiyle oluşup adet, gelenek ve görenekleri geçmişten geleceğe taşıyan söz kalıpları halinde dua(alkış) ve bedduaların(kargışların) sözlü halk edebiyatı ürünleri içinde önemli bir yeri vardır.*” (Önay, 2014:107)

“*Çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlatmak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış söz.*” (Kaya, 2010: 150)

1980 sonrasındaki sosyokültürel yapıya ayna tutan Latife Tekin'in incelediğimiz romanlarında günlük hayat içerisinde –kullanılması çok hoş karşılanmasa da- çokça kullanılan beddualar sıklıkla zikredilmiştir. Tasnif sırasında çeşitliliği ile göze çarpan beddualar aşağıda belirtilmiştir:

- “...*Gülhan'a dikkat edin*

Hepinize **Lanet olsun.**” (Aİ, 87)

- “...Güllü Baba'nın suyunun çekilmesi ondan bilindi. **Güzelliği lanetlendi...**” (BKÇM, 34)
- “...İkramiyeden yoğurda dönenin **boğazında kalsın lan...**” (BKÇM, 77)
- “...Ateşler içinde hangi **bedduayı ezber ettiyse, Jüli'nin...** bir yalancı olduğu ortaya çıktı...” (BK, 23)
- “...Seni nereye çıkarırsınlar **geberesice...**” (GD, 48)
- “...Hem kadınsın (**bu sözü yok sayanlar cehennem alevlerine sarılsın,**)...” (GD,107)
- “...Görgüsüz ruhlu soysuzlar! **Kül olsun kemikleriniz, teröristlerin piçleri!..**” (M, 7)
- “...insan ölümsüzü olacağıma, geriye doğru iki bin yıl savaşmışlığım var, **lanet olsun...**” (M, 11)
- “...**Yatağın mezar olsun** benden şüpheleniyorsan...” (M, 167)
- “...Bırakıp gittin beni, **ciğerine köz otursun** Muınar...” (M, 194)
- “... 'Ölüm' deyip iç geçirdi Emin, **'lanet olsun** aşkı yok eden de
- “...Bitti dedim işte, **Allah kahretsin,** ürperdiğim yok, eskisi gibi...” (OÖY, 72)
- “...**Allah kahretsin!...** Yurt deyip duruyordu, atlamıştı işte...Yetişemezdi şimdi de...” (OÖY, 98)
- “...Anasının 'Başımıza şeytan toplar, **kıvrılınca dürzü**' demesine aldırmadı. Cinci Memet' i gidip getirdi.” (SAÖ, 14)
- “...Durdu Onbaşı'ya, '**Başımıza çıkarmaz olasıca**', diye intizar ede ede sonunda yatağa düştü.” (SAÖ, 15)
- “...Az sonra hepsi geri dönüp analarından yumurta istediler. Analar, '**Git geberesice!**', diye çocuklarını kovaladılar” (SAÖ,19)
- “...Duvarlardaki çıplak kadın resimlerini yırttılar. Eşyaları dışarı attılar.' **Al kanlara belenesin,** öğretmen,' deyip, ateşe verdiler.” (SAÖ, 25)
- “...Atiye, '**gelinin de batsın, sen de bat,**' diye ağzını açtı.” (SAÖ, 36)
- “...Ama, '**Küller yüzüne, teller gözüne,**' derken ipin ucunu öyle bir kaçırdı ki, bacılığı Sose' yle garip, anlaşılmaz bir dille konuşmaya başladı.” (SAÖ, 37.

- “...Dirmit yatağına işedi. Atiye, ‘**Kudurasın e mi?**’ deyip Dirmit ’in beline şişe çekti.” (SAÖ, 104)
- “... ‘**Kalk hocalar götüresi, vururum ha!**’ deyip süpürgeyi burnunun ucuna dayadı.” (SAÖ, 129)
- “...O günden sonra bu lafı diline doladı. Huvat’ ın arkasından ‘**Sular götürsün e mi!**’ diye bağırdı.” (SAÖ, 161)
- “...Sabahları, ‘Radyoya düşmek genç kızlara iyi gelmezmiş, **geberesice!**’ diyerek, kızını radyo sevdasından kurtarmak için dil döktü. ” (SAÖ, 164)
- “...Merdiven’in altından, ‘**Elleriniz kırılın e mi?**’ diye var gücüyle bağırdı, aldı başını gitti.” (SAÖ, 198)
- “...Atiye içinden, ‘**Bayrak gibi damlarda dikili kalasın herif!**’ diye söylendi, dışından yalvar yakar oldu.” (SAÖ, 202)
- “...kendisiyle uğraşmasa iyi edeceğini kocasına duyurdu. Arkasından ‘**Benimle uğraştığın kadar yaralar dökessin!**’ diye bir ağıt tutturdu.” (SAÖ, 205)
- “...Atiye durduk yerde adını elin diline veren kocasını, ‘**Seni sana, seni de Allah’a!**’ diye yine havale etti.” (SAÖ, 206)
- “...Sonunda, ‘ **Yattığın yerde kalasın!**’ deyip üstüne bir yorgan örttü. Dirmit herkes uyuduktan sonra usulca yorganı üzerinden attı.” (SAÖ, 221)
- “...Ciğerine, ‘ **Uyuz ite ciğer olaydın!**’ diye bir intizar savurdu. ‘ **Arsız ete düşesin, saç üstünde pişesin yara!**’ diye bir laf da yarasına dokundurdu.” (SAÖ, 222)
- “...Atiye, Huvat’ın verdiği akli işitince, ‘ **Akıllılar yanına gidesin de evin yolunu şaşırıp gelemeyesin, e mi!**’ diye terslendi.” (SAÖ, 231)

2.1.3.5.Yemin İfadeleri

İnsanların konuşmalarını inandırıcı veya etkili kılmak için kutsal sayılan varlıkları veya Yaradan’ı söz ve davranışlarına şahit tuttuğu kalıplaşmış ifadeler yemin olarak bilinir. Günlük hayatta yemin ifadesi kullanılmayan gün yoktur atasözleri ve deyimlerde olduğu gibi.

- “...Kara Hasan ellerinin o güne kadar sarı kağıt tutmadığına dair **yemin etti...**” (BKÇM, 45)

- “...Çöp Bakkal keyifin erkeğe vergi bir şey olduğuna dair **yemine başlayınca** bir ağıt tutturdu...” (BKÇM, 51)
- “...Bir eksik gidip gelirse konduyu başına yıkıncaya kadar dayak atacağına **yeminçektir**...” (BKÇM, 52)
- “...Çöp Bakkal’ın kimlerden oy istediğini bilmediğine **yemin etti**...” (BKÇM, 60)
- “...Yanlarının üstüne **tövbe** yatamayacaklarını söyleyip dertlendikten sonra ağzını açtı...” (BKÇM,103)
- “...Çiçektepe’yi kimseye mülk etmeyeceklerine dair **yemin içti**...”(BKÇM, 136)
- “...Çocuklar, inanmayabilirsiniz, **yemin ediyorum**, kısa zamanda istasyonlaşabileceğimi hissediyorum...”(BK, 91)
- “...Sizlere **sapkın gönlüme kalkan ettiğim örtü üstüne yemin ederim** ki, bir gün yeryüzüne ineceğinizi, sihirli parmaklarınızla bana dokunacağınızı biliyordum...” (GD, 55)
- “...**Allah aşkına** şuraya bak...” (GD, 58)
- “...Acıdan bayılmamam için **yemin verdirdin** bana...” (GD, 69)
- “...kirpiklerinde renkli pullar gördüğünü babamın **yeminle** söylediği upuzun saçlı cinsel özelemler...” (GD, 89)
- “...O kızgınlıkla köyden çıkıp gitmiş, bir daha adımını atmayacağına dair **su gibi yemin içmişti**” (SAÖ, 8)
- “...Osman Çavuş’un oğlu, bir sırtlan yavrusu görmüştü. Ebelerin Vehbi,’ Benimki karıydı, **dinime çıplaktı** hem de!’ dedi” (SAÖ, 19)
- “...Derken **yeminle** yakında ereceğini, kırklara yedilere karışacağını söylemeye başladı” (SAÖ, 101)

2.1.3.6.Selamlaşma

Selamlaşmak insanların iletişime geçmesi için atılan ilk adımdır. Türk ve İslam kültüründe selam alıp vermek önemli bir davranıştır. İncelenen Latife Tekin romanlarında günlük hayatta sıkça kullanılan selamlaşma ifadelerine rastlanılmaktadır:

- “...Bu yer, vardiya değişimleri sırasında buzdolabı işçilerinin **selamlaşma** yeri oldu...” (BKÇM, 83)

- “...Size **merhaba** yok. Böyle selamlaşalım.” (Aİ, 24)
- “...Bir **selamlaşma** ile kalmayalım. Hayatımıza daha çok el işareti girsin.” (A,26)
- “...Normalde **selam** dahi vermeyeceği şahıslarla saygı çerçevesinde bağlantılar kurmaktaydı...” (BK, 59)
- “...kocalarının ardından en güzel ağıtları yakan acılı kadınlar , sizlere **selam olsun!**...” (GD, 86)
- “...Dostlarım, kongremize grevci kadınlardan **selam getirme** onurunu bizimle paylaşan Gülfidan arkadaşımızın yaptığı hırçın konuşmayı bir kez daha değerlendirmenizi isteyeceğim sizden...” (GD, 87)
- “...Onu görünce irkiliyorum arasında durdum bir an. Sonra buruk bir utanmayla **selamlaştık**...” (GD, 123)
- “...Avucunun içinde küçük bir rozet...Yakama iliştiriyor ve bir **asker selamı** çakıyor bana...”(GD, 158)
- “...Ne bir **selam verdin** ne bir soru sordun... Sustun...”(GD, 173)
- “...Şimdi sıra bana verdiğin o cezayı, senden çok uzakta, bir başka ülkede, bir kez daha yürek ferahlığıyla **selamlamama** geldi...”(GD, 185)
- “... ‘**Hoş geldiniz**’ diyerek ışıklı bir gülüşle önlerine çıkıp olmayacak bir şaşmayla ellerini sıktı...” (OÖY, 76)
- “...Kız köyü oğlan köyüne **hoş geldin durdu**. İki köyün erkeği omuzlaşıp halaya tutuştu” (SAÖ, 41).
- “...Yeni bahçıvanımız, kendisini **selamladığımız** anda konuşmaya başladı...” (UB, 25)
- “...**Merhaba**, burası Unutma Bahçesi, en çok unutmak istediğiniz şey nedir?...” (UB, 195)
- “...Uzaktan **selamlaşıp** güldük birbirimize. ‘Nasıl gidiyor, üstüne pas filan yağmıyor ya’...” (UB, 263)

2.1.3.7.Vedalaşma

İnsanların günlük muhabbetlerinin sonunda veya araya girecek uzun ayrılıklardan önce birbirlerine iyi dileklerini ilettikleri bazen kalıplaşmış bazende

içten geldiği gibi söylenen sözlerdir. Vedalaşma sözleri selamlaşma da olduğu gibi kültürümüzün bir parçası olarak görülmektedir.

Elveda, hoşça kal, Allahısmarladık, uğurlar olsun gibi kalıp ifadelerle vedalaşmalar çalışmamız içerisinde görülmektedir.

- “...**Vedalaşıp** uzaklaşmadan önce gerçeğin sesi ve temsilcisi olarak onları doğru bir yatırıma yöneltmeyi arzulamıştı...” (BK, 124)
- “...**En gizli selam ve sevgilerimle**...” (GD, 20)
- “...**Canı gönülden, ‘Allahısmarladık, yoksul kadınlar!’ demiş gitmiş...**” (GD,71)
- “...**Kalbim alev içinde ama elveda. Ah, Mukoşka, o öldü...**” (GD, 91)
- “...**Sen de küçük emeklerin hazinesisin, elveda...**” (GD, 96)
- “...**Bir gün hayatın, ‘Elveda işiler!’ diyeceğini onlara söylemem gerekiyor...**” (GD, 160)
- “...**İndirmişler dünyayı işkence askısından, bırak bu işleri, yoluna git uğurlar olsun, hadi, düşme elimize bir daha...**” (M, 35)
- “...**Gözümde yaşlarla uzandım sırtüstü, ‘Güldin Gaşka’ ya selam söyle, hoşça kal...**”(M, 238)
- “...**Çocuk öldü, intihar etti üç dört gün sonra, vedalaşmaya gelmiş meğer hiçbir şey hissetmedim, bir inşaatın tepesinden atmış kendini...**”(OÖY, 49)
- “...**Dirmit çiçeğin yanından kalktı. Koşmaya başladı. Çiçek arkası sırasınca, titrek bir sesle bağırdı:**
- **Güle güle, Dirmit kız...**” (SAÖ, 73)
- “...**Onları uğurladıktan sonra Şeref’in yanına çıkıp kâğıdı gösterdim...**” (UB,193)

2.1.3.8.Lakaplar

Bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak sonradan takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad(Akalın ve diğerleri, 2011: 1572), olarak tanımlanan lakap halk yaşantısına ayna tutan incelenen eserlerde çokça karşımıza çıkmaktadır. Kişilere lakap verilirken yaptığı iş, ailesinden gelen bir özellik, toplum içinde başından geçen ilginç bir olay, mesleği vb. ölçütler gözetilir.

- “...Merdivenli sokakta **Havuç Hanım** diye biri var. **Cüce Havuç Hanım**’ı tanıyor musunuz?” (Aİ, 14)
- “...Silgim yok, bir defasında **Şalvar Baba**’dan istedim.” (Aİ, 48)
- “...Sırma, **Güllü Baba**’nın büzülmüş gözlerinden akan yaşlarına baka baka duruldu...” (BKÇM, 13,28)
- “...**Kara Hasan**, grev yerine gelip gidenlere postlarıyla oyun çıkarırken bir yandan da bu nameli nameli bu manileri okuyordu...” (BKÇM, 42)
- “...yatıp kalkmanın ilmini öğreten **Tirintaz Fidan**, Gül yaprağı ağzını açtı...” (BKÇM, 48)
- “...adı ‘Şükürsüz’ e çıkan **Naylon Mustafa** uzun araştırmalardan sonra **Çöp Bakkal**’ın kapısını aldığı yeri keşfetti...” (BKÇM, 53)
- “...Bahar başında **Kürt Cemal**, **Çöp Muhtar**’ın kapısını çaldı...” (BKÇM, 63)
- “...Ortaya bir varil yuvarlandı. **Taci Baba** sıçrayıp varilin üstüne çıktı...” (BKÇM, 79)
- “...**Dursune Nine**, **Kır Hamit**’in toprağa bulanmış yüzüne, mavi iş elbisesine baktı...” (BKÇM, 82)
- “...Şır çaydanlık, **Çingene başı Çeri Mahmut**’un karton maketinde duran semaverin **Çiçektepeliler** arasındaki adıydı...” (BKÇM, 105)
- “...Ortalıkta dönüp duran laflardan çöp bayırlarında **Lado**’ lakabıyla ün yapan kumarbazın **Çiçektepe**’ye yerleşeceği anlaşıldı...” (BKÇM, 113)
- “...Korkusunu konuşarak atmaya kalkışan konduculardan birinin doğduğu köyde doksan dokuz kişiyi kesen **Bolşevik Memet**’ diye bir adamdan laf açması doğru olmadı...” (BKÇM, 124)
- “...**Çiçektepespor**’un elinde kırbaçla kondu aralarında koşan başkanı **Şini Erol**, tamir atölyelerinde çalışan konducu delikanlılara futbol yıldızı olma düşünü aşıladı...” (BKÇM, 134)
- “...Konducu kadınlar arasında **Katr Emel**’ diye ün yapan Emel ...” (BKÇM,141)
- “...İnanılmayacak kadar ihtiyar bir kadın olan **Sandal Aba**’nın yanında, bir ağıldan ötekine dolaşarak büyümüşlerdi...” (BK, 19)
- “...**Kahveci Zambak Ali**, **Üsture Efendi** sülalesinden geldiği için kafası böyle konularla doluydu...” (BK, 71)

- “...Ama **Gogi Baba** teşkilat tartışmasını hop diye alıp yüksek düzeylere kaldırdı...” (BK, 83)
- “...**Şeytan Hüseyin**’in yeri!
Burası benim devamlı geldiğim mekânlarımdan bir yerdir...” (BK, 101)
- “...Epeski soluğunu üfleyerek kulağına fısıldadı **Gılaptan Ebe**...” (GD, 69)
- “...Osman Çavuş’un oğlu, bir sırtlan yavrusu görmüştü. **Ebelerin Vehbi**,
Benimki karydı, dinime çıplaktı hem de!’ dedi.” (SAÖ, 19)
- “...**Sümüklü Möhübe**’ nin kafası yarıldı. Çolak Dudu’nun entarisi yırtıldı.”
(SAÖ, 20)
- “...**Gigili topal Aygaz**, halı çözmeye Alacüvek’e geldiğinde, Huvat’ın Gigi’de
din değiştirip Ermeni karısı tuttuğunu, sabahlara kadar zil çalıp oynadığını
ağzından kaçırmıştı.” (SAÖ, 22)
- “...Girdi ki ne görsün! Dirmit, **Keşli Rifat**’ın küçük oğlu Ömer’in altında. İki
de doncak.” (SAÖ, 28)
- “...Upuzun boyundan dolayı da ona bir ad yakıştırıp ‘**Minare Kırığı**’ dediler”
(SAÖ, 47)
- “...Sonunda **Kör Yusuf**’ un kahvesinde **Çamur Hasan**’ın yolunu beklemeye,
Çamur Hasan kahveye gelir gelmez yerinden kalkıp Çamur Hasan’a yer
vermeye, Çamur Hasan’a ‘Bir emrin var mı ağabeycim?’ demeye başladı.”
(SAÖ, 114)
- “...Seyit o bağıırken ‘Cart!’ diye kapıyı açıp, ‘Bana **Panter Seyit** derler,
savulun lan,’ diye haykırıp karanlık sokaklara daldı” (SAÖ, 115).
- “...**Kılıç Ahmet** bu işe fena bozuldu. Adamlarını toplayıp **Kör Yusuf**’un
kahvesine indi.” (SAÖ, 116)
- “...Adını ‘**Kapan Seyit**’e çıkardı. Para, halı yedirmenin ilmini aldı” (SAÖ,131).
- “...Onu ararken **Akçalılı Kel Bahı**’ nin koltuğuna oturdu. O sıra kalabalıktan
bir uğultu yükseldi.” (SAÖ, 138)
- “...Atiye, Huvat Gigi lafını açınca **Çerçi Boos**’ u hatırladı” (SAÖ, 224).
- “...İçeriden bir sandalye çıkardım kendime, **Korsan Şeref**’e bestelerini nasıl
yaptığını anlatıyormuş...”(UB, 88)

2.1.3.9.Küfür ve Argo Sözcükler

Ferit Devellioğlu argoyu; “*genel dilden ayrılarak, küçük sosyal gruplara bağlı kimseler arasında, az çok gizli düşüncelerin anlatılmasına yarayan ve canlı dillerin ortak mihrakı üstünde gelişen dil*” (Devellioğlu, 2003: 21-22) şeklinde tanımlar.

Aktunç ise küfürü şöyle tanımlamaktadır: “*Küfür, kaba dil, halk dili, teklifsiz konuşma, mesleki jargon... gibi kavramlar, argoya çok yakın durur. Aralarındaki sınır, zaman zaman yok denecek kadar incelik. Argoya ilgili ilk derlemelerde “argo ve halk deyimleri” ikilisinin (ve ikileminin) karşımıza sürekli çıkması bu yüzdendir.*” (Aktunç, 2014: 14)

Argo yöreden yöreye, toplumdan topluma değişen bir yapıdadır. Her ne kadar bir sosyal grubun (doktor, hukukçu, tamirci vb.) kendi arasındaki özel iletişim olarak değerlendirilse de argo bilinen kullanımıyla daha çok kültürsüz, alt tabaka insanların kullandığı aşağı seviyede konuşmalar şeklindedir.

İncelenen romanlarda argo sözcük ve cümleler olmakla birlikte daha çok küfür örneklerine rastlanmaktadır. Günlük telaşlar içerisinde olan halk, bazen sinirle bazen de bazı konuşmalarına daha samimi bir hava katmak amacıyla küfre başvurabilmektedir. Aşağıda bu durumu örnekleyen cümleler verilmiştir:

- “...**Enayiler** perdelerini yıkadılar.” (Aİ, 10,24)
- “...**Aptallar**, dinleyin uğultuyu...” (Aİ, 11)
- “...**Hergele!**.. Her yolu çakıyorsun, değil mi? Sende **dümenin Allah’ ı** var.” (Aİ, 17)
- “...**Pezevenğin** ruhu yetim. Bana yüzümü kestirdi.” (Aİ, 21,25,52)
- “...Ne **mal** olduğunu öğren, **enayi**...” (Aİ, 22)
- “...**Adi karı**, gözlerinde ulaşılmazlık.” (Aİ, 26)
- “...**Cihan**, **alçaksın** değil mi?” (Aİ, 28)
- “...Sana kendini ara desem, dünyada bulamazsın **aptal**.” (Aİ, 33)
- “...Ben seni hayatından kurtardım, **hıyar!**.” (Aİ, 34)
- “...Evladım, bir **bok** anlamadın mı?” (Aİ, 53,59)
- “...Uykusu süslü **ibnelerden** kazandığın hayattan ne olacak!” (Aİ, 67)
- “...**İt herif!** Hastaydım, duymadın mı?” (Aİ, 79)

- “...**Gözlerime sıçılsın!** Saim’i görsem ne olacak?..” (Aİ, 99)
- “...**Erkeklerin eğri boyunlarına, kadınların yanaklarına döşeyip gezdikleri kirpiklerine sövüp saydı...**” (BKÇM, 48)
- “...**Tuğla tozlarının içine gömülmüş gözlerini bulutlara dikti. ‘ Orospu!’ dedi...**” (BKÇM, 49)
- “...**’Allah’tan korkun yok mu senin pezevenk’ dedi. Ağzını açıp gözünü yumdu...**” (BKÇM, 51)
- “...**Kel Ali tutuştu, yere düştü. Kıçı başı dumanlandı. ‘ Avradınıza çakarım!’ dedi...**” (BKÇM, 68)
- “...**Kondu mahallesine kahve, otel, orospu her zaman önce gelir...**” (BKÇM, 88)
- “...**Davulunu dövmeye hazırlanırken ‘Git lan buradan lavuk!’ diye bir ses duydu...**” (BKÇM, 110)
- “...**Lado’nun önceki karılarının sırasıyla ağızlarına sövdü...**” (BKÇM, 119)
- “...**Kendinden kumara geçenlerin ağızlarına, yüzlerine sıçtı...**” (BKÇM, 122)
- “...**Babasının avradına söverek doğruldu. Bir tokat da o yapıştırdı...**” (BKÇM, 122)
- “...**adam morta uçmaktan güç bela kurtulmuştu...**” (BK, 9)
- “...**Bundan böyle hayatını kurbağalar gibi hafif yaşayarak o orospuya inat hep taze kalacaktı...**” (BK, 23)
- “...**Gogi pezevenkliğe heves ettiği için, Rübeysa, ‘Beni iyi niyetimden caydırdığına yansın,’ demek zorundaydı...**” (BK, 35)
- “...**Kovboya sırtını bir kez dönmüş, o vakit de kazıklanmıştı...**” (BK, 36)
- “...**Dışarı koştu fakat pezevenge yetişemedi...**” (BK, 69)
- “...**Sevgi değerleri silinmişti. İnsanlar onların gözünde birer köpekti...**” (BK, 72)
- “...**Evet, vicdani yükümlülüğü iplemeyen dünkü bir hurbo, adi yolları deneyip bu türden yiyeceklere sahip olabiliyordu...**” (BK, 78)
- “...**Keriman taşıdığı terbiye yüzünden, ‘Karını çocuğunu sen nereye bırakıp gidiyorsun, teres!’ diyememişti...**” (BK, 105)

- “...Onu çok sevmesine rağmen ilişkilerinin öyle harap bir manzarası vardı ki, kalbindeki sevgiyi güzel bir cümle haline sokup kardeşine sunması, bu aşama için **enayilik** olacaktı...” (BK, 125)
- “...O kırılan bir şeyse niye ona **boklu** bir ipliğe davrandığım gibi davranmayayım...” (GD, 24)
- “...Ben senin ne yaptığını çok iyi biliyorum, **kahpe**, seni hep takip ettim, dedi...” (GD, 48)
- “...Nedir bu siyaha olan düşkünlüğün **fahişecik!**...” (GD, 49)
- “...**Çakarım ulan** Emniyet Mahallesi'nin Gülesme' sine!...” (GD, 71)
- “...Aldırtamazlar bebeği! **Köpekler**, cenaze kendileri!...” (GD, 73)
- “...Annemin hatırası cam, senden korkmayan **kafir!**...” (GD, 79)
- “...Ey **piçlik** duygusu! Gözlerinin boşluğa süzülüştünden onun mahzun bir hayatsız olduğunu hemen anladın...” (GD, 99)
- “...O **aptal** da on sekiz yaşından beri beni arar dururmuş...” (GD, 123)
- “...Ey **sümüklüler sümüklüsü**
Sinsinin sinsisi ama
Sünepe keder...” (GD, 128)
- “...Kül olsun kemikleriniz, **teröstlerin piçleri!**...” (M, 7)
- “...Ne cilvesi yapacağım **deyyus'** demiş karısı herife, **osur bülüğüme dersin osururum...**” (M, 23)
- “...gözlerinin suyuna yazılmış derbederlerin hayatı, beş makama çıkıyor, söylüyor melek **orospuyum**, kitlemişler beni odaya...” (M, 123)
- “...Git başka yerde dur, ikimiz çayda çıra mı oynayacağız burada, **teresin oğlu...**” (M, 234)
- “... ‘Tanıyorum **şerefsizi** dedi Muinar, ‘**Sorberos alçağı!**...” (M, 236)
- “...Bizi dinler dinler, siz deriyle uğraşıyorsunuz, gerçeğin üstünden kayıyorsunuz **salaklar** derdi, bazen özlüyorum onu...” (OÖY,52)
- “...Emin ölçülü bir gülüşle kabalaşıp, ‘Dur ulan şimdi, takip edemiyorum,’ dedi, gözlerime güneş vurdu bir **bok** anlayamıyorum...” (OÖY, 96)
- “...Kaplanla fille karşılaşmadım ama köpekleri, atları biliyorum, at acayip titreşimi olan bir **pezevenktir...**” (OÖY, 127)

- “...**Adi herif**intekiyim... bilmiyorum niye yaşıyorum...aptalca bir şey, aptalca her şey...**Bombok**, her şey çok saçma...” (OÖY, 171)
- “...’Baba anam seni çağırıyor, doğurdu,’ diye başına dikilince, ‘Git lan **yalancı it!**’ diye, oğlunu başından kovdu” (SAÖ, 14).
- “...’ Kız Dirmit, dışının kovuğuna **kim sıçtı?**’
- **Ebelerin iti.**
(...)
“...’Senin oğlun **piç**” (SAÖ, 27)
- “...Atiye, ikindiye kadar evin içinde sinirli sinirli, ‘**Hangi küllükte eşiniyor kim bilir kemçik!**’ diye gezindi.” (SAÖ, 28)
- “...Sonradan sonraya, ‘**Vay geçmişini!**’ diye ayağa kalktı, Atiye’ ye bir dayak attı, bir dayak attı.” (SAÖ, 31)
- “...Huvat, ‘**İte bak hele!**’ deyip ayağa dikildi. Odanın ortasında ellerini yumruk edip Mahmut’a doğru sallaya sallaya ayak oyununa başladı.” (SAÖ, 129)
- “...Ustasının hesap defterini çaldığını söyleyip herkese bir korku verdi. ‘Bulsun bakalım şimdi bu defteri, **eşekoğlu eşek!**’ deyip bir köşeye çevrildi.” (SAÖ, 195)
- “...Huvat oğullarına dalaştıklarının yettiğini duyurdu. ‘Şurdan kalk git **nizahçı it,**’ deyip Seyit’i başından kovdu.” (SAÖ, 229)
- “...Dirmit karşılık vermedi. Huvat, ‘**Kafanı böyle itliklere mi yoruyorsun, kız?**’ dedi” (SAÖ, 230)
- “...ateş dikenlerinin üstünden, ‘Defol git, **hayvan herif!**’ diye bağıırıyordu ona...” (UB, 50)
- “...O kadar tehlikeli bir nesne, gelip gidenler **kafayı buluyor**, durum resmen bu, kimseye ayık demeyin sonra...” (UB, 70)
- “...sakat tavırlı bir toplumuz, kendi **kıçına** gültüp güç karşısında eğilen insanlar görmekten sıkıldım...” (UB, 156)
- “...duysam tüfeğimi çekip o **hayvan herifi** vurmuş olurum...” (UB, 185)
- “...En **aptalca** şeyi yapıp öfkesini ağaçlara bulaştırdı dangalak, söyle yer değıştirsin, çıksın oradan, aynı odaya da dönmesin sakın...” (UB, 208)
- “...**Dangalak**, alay ediyor bizim düşüncemizle... Şakalaşıyor, ilginç bir şey söylediğini sanıyor...” (UB, 228)

2.2.Âşık Edebiyatı Unsurları

“Âşık; sazlı(telden), sazsız(dilden), doğaçlama yoluyla, kalemle(yazarak) veya bu özelliklerin birkaçını birden taşıyan ve âşıklık geleneğine bağlı olarak şiir söyleyen halk sanatçısıdır. Bu söyleme biçimine ‘âşıklık-âşıklık’, âşıkları yönlendiren kurallar bütününe de ‘âşıklık geleneği’ adı verilir.” (Artun, 2009:1)

Âşık Edebiyatının 16. yüzyıldaki en büyük temsilcilerinden olan Karacaoğlan halk tarafından çok sevilen, ardında bir gelenek bırakmış bir isimdir. *Berci Kristin Çöp Masalları* adlı romanda bir halk aşığı olan Karacaoğlan’dan başka bir şey okumamış roman kişisi aşağıdaki cümleyle anlatılmaktadır.

- “...Ancak o güne kadar **Karacaoğlan**’ın hayatına ve şiirlerine yer veren, sayfaları sarı ince bir kitaptan başka bir şey okumamıştı...” (BKÇM, 117)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. LATİFE TEKİN'İN ROMANLARINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

3.1. Geçiş Dönemi

Doğumla başlayıp ölümlle son bulan insan hayatının İslam dini ve Türk kültürü açısından önemli bir evresi evlenmedir. Doğum öncesi, doğuma kadar geçen süre, bebeğin dünyaya gelişi, bebeğe ad koyma, yörelere özgü doğum ve sonrası adetleri sonrasında bireyin büyümesi, erkek çocuk için sünnet adetleri, askerlik vs, kız çocuğu için ergenlik vs. evrelerinden sonra evlenme durumu. Evlenme başlı başına içinde birçok adet barındıran bir geçiş dönemidir. Kız beğenme, kız isteme/kaçırma, söz, nişan, nikâh, kına gecesi ve düğün gibi birçok adımdan oluşan evlenme ritüelleri Türk kültüründe önemli yer tutar. Bütün bu sayılan geçişler sırasında insanlar aileleri, yakınları, sevdikleri ile olmakta ve insanların bir arada olması neticesinde birtakım adetler nesilden nesile yaşatılmaktadır.

İncelenen Latife Tekin romanlarında doğum, ad verme, nişan, nikâh, kız beğenme, ölüm gibi geçişlere ait örneklere yer verilmektedir.

3.1.1. Doğum

Ali Osman Karakuş'un verdiği bilgilere göre doğum, “dünyanın her yerinde olduğu gibi, doğum Anadolu’da da her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmektedir. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne-babanın değil, aynı zamanda, akrabaları, komşuları, soyu ve sopu da sevindirmektedir.” (Karakuş, 2010: 220) Dolayısıyla şehir veya kırsal folklorunda oldukça geniş bir yere sahip olan doğum, tabi olarak romanlara da yansımıştır.

Doğum esnasında ve sonrasında uygulanan ve yöreden yöreye farklılık arz eden birtakım adetler, gelenekler incelenen romanlarda karşımıza çıkmaktadır:

- “...Bazı kadınlar **bebeğin Fadime Ana'nın duvağıyla geldiğini söyleyerek** (bebek kızdı) ... duvağı alıp koynunda saklayanın başına talih kuşu konacağını öne sürdüler...” (BKÇM, 20)

- “...Tam da kongresi yaklaşırken devrimci bacılarımın kara bir oğlak düştü karnımın en dibine, onca iş arasında **doğurmak için** ayağa kalktım...” (GD,80)
- “...Çocuğu yere atar atmaz gittiler. Kalanlar tas tas içip suyu bitirdikten sonra, sırasıyla tek tek bebeğin ağzına tükürdüler. Göbeğini kesti. Kaya tuzuyla tuzladı. Yanaklarına iki parmak kan çaldı”
- “...Kırmızı bir bez getirip lohusanın başına doladılar. Başucuna bir makas astılar. Sakatlar, taze gelirken kocası ölenler, döl tutmayanlar, çiçeklerini suya tüküren, kulağına eğilip, ‘**Bana çekesin e mi!**’ diye dilekte bulunuyordu” (SAÖ, 10)

3.1.1.2.Ad Verme

Bireyin yaşamı boyunca taşıyacağı ve bazı inanışlara göre karakteri için de belirleyici olacak olan ismi titizlikle seçilmektedir. İsim verme işi genellikle doğumun birinci haftasında gerçekleştirilir. Aile büyüğü veya bebeğin dedesi bebeğin kulağına ezan okur, ismini üç kere tekrarlar. Bu olayla çocuğa isim verilmiş olur.

Yukarıda belirtilen ad koyma ritüelleri Anadolu insanının uygulayageldiği davranışlardır. Ancak incelenen romanlarda karşımıza sadece çocuğa verilen isimler şeklinde direkt örneklendirilmiştir:

- “...O sıralar doğan çocuklara kız erkek ayırmadan ‘**Rüzgâr**’ adını verdiler. Rüzgâr üstüne türküler yaktılar. Oyunlar icat ettiler...” (BKÇM, 23)
- “...Doğurursan oğlanı, **adını Malik koyarız**, Malik ki cehennem bekçisinin adıdır...” (GD, 80)
- “...**Sen koydun bu besleme adını bana**, seslendikçe halsiz düşünüyorum zaten...” (M, 82)
- ‘**Min’le Nun koymadım adınızı**, ey oğullarım, neyin münakaşasını yapıyorsunuz siz böyle...’” (M, 107)
- “...**Adını ben koyacağım**, dişi olsun, Missisipi, Missisipi!..” (M, 137)
- “... **Ad koyma töreninde** lazım olacak kuru nane, kına, reyhan, karanfil, kabuk tarçın aldırdı.” (SAÖ, 90)

3.1.2. Evlenme

Sosyal bir olgu olan evlilik ailenin devamlılığı için son derece önemsenen bir kurumdur. Kadın ve erkeğin toplumca onaylanmış bir şekilde birlikteliğine dayanan evliliğin bir diğer yönü de ilişkilerin bir sözleşmeye bağlı olmasıdır. Toplumun en küçük yapı birimi olan ailenin oluşumu olan evlilik birtakım kalıplar, gelenekler, kurallar çerçevesinde gelişip devam ettiğinden folklor açısından da incelenmeye değerdir.

Evlenme olayına gelinceye kadar kız beğenme, söz, nişan, çeyiz, nikâh gibi ardı ardına gerçekleşen bir dizi gelenekten meydana gelse de evlenme, sosyolojik olarak incelenmeye değer bir geçiş evresidir. Latife Tekin'in romanlarında da evlenme ve evlenmeye ilişkin söz konusu alt-geçiş dönemleri de aktarıldığı gibi yer almaktadır:

- “...*jest yapıyor, benimle ahbap olmasının nedeni, sen onu evlendiresin istiyor...*” (BK, 33)
- “...*Her defasında Gogi, ‘Ben herkesle yapamam, evleneceğim kimsenin kültürlü olması lazım.’ diyerek kesip attı...*” (BK, 35)
- “... *Ben eşya ve altın olarak size hiçbir şart koşmuyorum. Paranız yoksa hasır kilim alabilirsiniz fakat siz de benden her şeyini gösterişe dökmüş kızların götürdüğü çeyizi istemeyecek, ben ne getirirsem onu kabul edeceksiniz...*” (BK, 59)
- “...*Halilhan, Gogi'nin hayal ettiği parlaklıkta bir evlilik kurması için elinden gelen her şeyi yapacaktı...*” (BK, 65)
- “...*Evlilik bağıyla bir erkeğe bağlı yaşamayı, kalben ve vücuden ona bağlanmayı görev addediyorum...*” (BK, 73)
- “...*Mukoşka, o açık saçık gelinlikle evlendiğin gün, alnına düşen ipek çiçekleri ve gözlerindeki öfkeli gölge beni çalgına çevirdi...*” (GD, 91)

3.1.2.1. Nişan

Söz kesiminden sonra gerçekleşen ve aile bireylerinin büyük kısmının katıldığı geçiş evresi nişanlanmadır. Erkek ve kadının yüzüklerini takarak birbirlerine ait olduklarını duyurduğu nişandan sonraki süre Anadolu'da çok uzun tutulmaz.

Boratav nişanı şöyle tanımlamaktadır: “İki tarafın yakınları için kız evinde düzenlenen ikinci törendir. Gelin elbisesi ile süslenmiş kıza kaynana ile oğlanın başkaca yakın akrabaları takılarını takarlar.”(Boratav, 2015: 199)

Latife Tekin’in romanlarında nişan olayı ile ilgili çok fazla örnek olmasa da, yine de nişan süresince araya kurban bayramı girerse kız tarafına kınalı koç götürülmesi, ramazan bayramı girerse yöreye göre çeşitli yiyecek ve giyeceklerin götürülmesi, nişanlanan kıza nişan sonrasında takılan takılar gibi durumlar örneklendirilmektedir:

- “...Yüreğini kasıp kavuran aşk ateşinin acısına dayanamayarak **nişanlandı...**” (BKÇM, 116)
- “...Çiçektepelili kızlara **nişanlanıp nişanlanmayacakları**, kadınlara doğurup doğurmayacakları soruldu...” (BKÇM, 138)
- “...Ama Gogi kendinin **nişanlanma arifesinde** olduğunu duyunca dondu...” (BK,61)
- “...**Nişanlanacağı kıza karşı kötü bir duruma düşmüştü...**” (BK, 74)
- “...Gelir gelmez de, Atiye’ ye müjdeyi verdi. ‘**Senin bacılığının kızı Zekiye’yi, bizim Halit oğlana bitirdim, kız,**’ dedi” (SAÖ, 33)
- “...Kız evine gidecek olan koçu kınaladı, boyadı, **nişandan bir gün önce** Huvat’ın önüne katıp, Zekiye’nin **bohçasıyla** birlikte dünürüne yolladı” (SAÖ, 41)
- “...Atiye gelininin koluna girip, ayağa kaldırdı. Elini öptürdü. Altınları boynuna, bilezikleri koluna dizdi.’ Darısı Seyit’imin, Mahmut’umun başına olsun!’ diyerek, **nişan halkasını** Zekiye’nin parmağına geçirdi.” (SAÖ, 42)

3.1.2.2. Nikâh

Bilindiği üzere Anadolu’da nikâh, dini ve resmi olmak üzere iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Helal-haram dairesinde gerçekleştirilen dini nikâh, eskiden düğünden çok önce ve nişan akşamında gerçekleştirilmekteyken, günümüzde ilgili kanunlar gereği resmi nikâhla birlikte gerçekleştirilmektedir. Ancak, Latife Tekin’in incelenen eserlerinde, dini veya resmi nikâh örneği tespit edilememiş, yalnızca aşağıdaki cümlede, bu merasime ilişkin bir unsur zikredilmiştir:

- “...**Evlenme cüzdanındaki fotoğrafı kadar genç, siyah tüller içinde, son gecelerde kocamla zina halinde rüyama giren kadından kurtulamayacağımı tahmin etmeliydim...**” (GD, 34,118)

3.1.2.3. Düğün

Pertev Naili Boratav'ın *100 Soruda Türk Folkloru* kitabında düğünü şöyle tanımlar: “*Düğün, bugün, evlenme törenleri dizisinin belli bir kesimini; gelin hamamı, kına, gelin alma, gerdek ve gerdek ertesi gösterilerini içine alan, en uzunlu bir haftalık, çoğu kez üç günlük bir süre için kullanılıyor, ama ilk anlamı bağlama, bağlanma demektir.*” (Boratav,2015: 191)

Kız beğenme, kız isteme, söz kesme, nişan ve nikâh evrelerinden sonra aileler tarafından belirlenen tarihte önce kına gecesi ertesi gün ise düğün yapılarak ana evre tamamlanır. Teknolojik hayata bağlı olarak değişkenlik gösteren birtakım adetler, gelenekler olsa da düğünler özellikle kırsal kesimde, taşrada hala eski geleneklere göre yapılmaktadır.

İncelenen Latife Tekin romanlarında; düğün için gün kararlaştırılması, gelinin başına bozuk para ve çerez saçılması, gelinin ağzına tatlı dilli olsun diye bal çalınması, düğün yemeği verilmesi gibi adetler yer bulmaktadır:

- “...*Kürt Cemal'in adamlarının ve çöp bayırılarındaki kumarbazların topluca ziyaret edip bahşiş dağıttıkları **düğünden** sonra, Lado yedi gün kahvelere çıkmadı...*” (BKÇM, 116)
- “...*Bizler omuzlarımıza yüklenen ağır görevler altında ezilirken sen hep **düğüne** gittin...*” (GD, 17)
- “...***Düğün için gün kararlaştırıldı.***” (SAÖ, 49)
- “...*O Perşembe, Halit'le Zekiye'nin **bayrağı dikildi. Bayrağın ay yıldızına elma takıldı. Elmaya tabancalar atıldı(...)** Dizgame'degelin ağlatıldı”
“...*Dizgame'dekına **gecesi** Zekiye'ye kâkül kestiler, kaşlarına fıstık karası çektiler, yanaklarını alladılar, **ellerini kınaladılar (...)** Bahşiş çağrılmadan gelini de damadı da ortaya çıkarmadılar”
“...***Gelinin başına çerez, bozuk para saçtılar***”
“...*Atiye, Zekiye'nin ağzına bir parmak bal çaldı. Zekiye eşikten atlamadan bir tahta kaşık kırdı*”**

“...Halaycılara **düğün yemeği** verildi. Köyün imamı gizlice nikâh kıydı, muhtarı çeyiz kâğıdı yazdı. Gerisi Zekiye'yle Halit oğlana kaldı”

“...Zekiye'yle Halit'in **çarşafını almak için, gelin odasının kapısına durdular.**” (SAÖ, 49)

- “...Kız babasının adette yeri olduğu üzere, **gerdek gecesini erkek evinde geçirmesinin şartını koştı.**” (SAÖ, 202)
- “...Nuğber sonunda açıp açıp içini çektiği **çeyizlerini**, Atiye'nin uğurudur diye koynuna koyduğu taşları, boncukları alıp annesinin yardımıyla koçsuz, bayraksız gelin gitti. Babasına kız çıktığının müjdesini gönderdi.” (SAÖ, 203)

3.1.3.Ölüm

Toplumların tarihsel süreç içerisinde oluşmuş birtakım değerleri vardır. Bu değerlerin kimisi toplum var oldukça gelişim ve değişimini sürdürürken bazıları zamanın seyrinde yok olup gitmiştir. İnsanoğlunun geçiş evrelerinden biri olan ölümden de halk hafızası ve pratiğindeki bazı olay zamana yenik düşmüştür.

Ölüm, İslam geleneğine göre insanoğlunun bir hayattan başka bir hayata geçişinin, mekân değiştirmesinin adıdır. Geçiş evreleri içinde diğerleri gibi zamana, sosyal hayata bağlı olarak bazı ölüm gelenekleri unutulmuş, eskisi kadar yapılmaya değer görülmemiştir. Boratavölümü, “*Ölüm, somut olarak insan yaşamının sona ermesidir, ama insan topluluklarının inanç ve törelerinde, bu olay da doğum ve düğün gibi bir “geçiş” aşaması değerini taşır; ölümden sonra da ölümlü yaşayanlarla ilişkileri, alışverişleri süregitmektedir.*” (Boratav, 2015:221) cümleleriyle anlatır.

İncelenen romanlarda ölüm anı örneklerle verilmeye çalışılmakla birlikte ölüm sonrası uygulamalar ve gömme hususiyetleri de örneklendirilmektedir:

- “...Çiçektepe birbirine girdi. Bu arada **bebek öldü...**” (BKÇM, 20)
- “...Hacı Hasan kızının yüzüne dua üstüne dua üflediye de şifa bulamadı. Hastalık kızı alıp **öbür dünyaya götürdü...**” (BKÇM, 131)
- “...Ve burada **öldürülen tanıdığım üç insana**, ‘Sizden önce gömülmüştü buraya, rastladınız mı o eski rüyaya?’ diye sorup geçemeyeceğimi biliyorum...” (GD,111)

- “...Saçlarımın sağ siyah uçlarını izleyince ninemin **ölüm atına** binip gittiği akşamın alaca bulutlarına gömülüyorum...” (GD, 112)
- “...hamam duvarına çarpmış kafasını, suçum yok, benden bildiler, **öldü** gitti...” (M, 221)
- “...**Çocuk öldü**, intihar etti üç dört gün sonra...” (OÖY, 49)
- “...Böyle şeyler olmadan **çekip gitsek şu dünyadan** diyorum, ama bizde o yüreklilik yok ki...” (OÖY, 50)
- “...Ölümden tabii, hala ölüme kafa yorup duruyorum, evin içinde öyle bir **ölüm kokusu** yayılmış ki...” (OÖY, 110)
- “...İçinin böyle bir istekle dolduğunu söylüyordu, kararını vermişti, **toprak olmak istiyorum**...” (OÖY, 119)
- “...Ferah, biz bunu konuşmadan önce, unutmanın ölümle ilgisi olduğuna inanıyordu; zaten, **ölüm**, sihirli sözcüğü onun...” (UB, 11)
- “...Resmen altıncı parmağım meret, sonunda **dört kolluya bindirecekler beni**...” (UB, 25)
- “...Hepsinden daha can sıkıcı olan, insanlar artık gitmek üzereyken, Ferah’ın, ‘**En güzel toprak unutturur**...’ deyip gülerek ölümden söz etmesi...” (UB, 199)

3.1.3.1.Ölüm ve Sonrası Uygulamalar

Gece Dersleri ve *Muinar*’ da ölüm sonrası uygulamaların nasıl olduğu ile ilgili cümlelere yer verilmiş ve uygun metotlarla süzülen örnekler aşağıda belirtilmiştir:

- “...*Ve böylece cenaze masraflarını karşılamadı savaştı kız tarafı*...” (GD, 74)
- “...**ölüm törenlerinde** dağıtırdı o tatlı. Sütünde kırk gün taş bekletilir, taş erir yok olur içinde, o sütle karılır hamuru, avuç içine sığacak büyüklükte ışıklı, beyaz bir taş, pürüzsüz...” (M, 57)
- “... ‘**Ağzı açık küpe gömüleceğim**’ diye tutturdu, kefene tabuta karşı, öyle politik, laikler götürsün topunu...” (M, 93)
- “...*Taşına ne yazmışlar zaten baksana*... **Ballı ruhuna Fatiha!**... (M, 119)

3.1.3.2.Gömme Hususiyetleri

Gömme, defnetme işlemi, İslamiyet'e göre topraktan gelen bedenin yine toprağa emanet edilmesi olarak düşünülebilir. Ölen kişi genellikle tabuttan çıkarılıp kefeni ile gömülür, aksi durumlar sadece vasiyet üzerine gerçekleşen durumlardır. *Aşk İşaretleri'* nde gömme evresi ile ilgili sadece bir örnek bulunmaktadır:

- “...*Tabutun üstünü bezlerle kaplamışlar. Bir ucuna, uydurma yassı bir sarık, bir ucuna sabun, buruşmuş kılıç. Nezir, ezansı sesler çıkararak mumları yakıp görünmez oyuklara yerleştirmiş...*” (Aİ, 89)

3.2.Halk Bilgisi

Halkın yaşam sürecinde karşılaştığı birtakım olaylar sonucunda kendince oluşturduğu kurallar, çözümler, bakış açıları ve pratik bilgiler halk bilgisi olarak değerlendirilebilir. Halk hekimliği, halk ölçüsü, halk takvimi, halk taşıtları gibi başlıklar altında bu bilgiler gruplandırılmaya çalışılmıştır.

İncelenen romanlarda halk hekimliği, halk takvimi ve halk taşıtları örnekleri verilmektedir:

3.2.1. Halk Hekimliği

Halk hekimliği faaliyetlerinin başlangıcı konusunda söylenecek ilk söz, bu faaliyetlerin insanlık tarihiyle yaşıt olduğudur. Nitekim insan sağlığının karanlık devirlerine ait ele geçen bazı resimler, kemikler ve çeşitli aletler, ilk çağlardan beri sağlık konusunda birtakım uygulamaların mevcut olduğunu göstermektedir.

“Halk hekimliği insanların hasta ve yaralı hayvanlara uyguladıkları tedavileri zaman içinde geliştirerek kendilerine uygulamaları ile başlamıştır. Başlangıçtan günümüze, kimi zaman içgüdüye, kimi zaman dini, kimi zaman ise mistik özellikler sergileyerek sürdürüle gelmiştir.” (Önay, 2016:152)

Boratav halk hekimliğini şöyle tanımlamaktadır: *“Halkın olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince veya gitmek istemeyince hastalıklarını tamamlama ve çoğaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne halk hekimliği denir.”* (Boratav, 2015: 139)

“Halk tıbbı, geçmiş nesillerin akademik tıbbıyla yakından ilgilidir. Bir zamanların akademik tıp anlayışına uyan fakat bugün önemini yitirmiş bazı kavramlar halk tıbbının malı olmuştur.” (Yoder, 2009: 391)

Aşağıda halk hekimliğinin ne şekillerde örneklendirildiği görülmektedir:

- “...**Dişlerinin kilitletmesinden korkup ağzına bez verdiler. Sırma çırpına çırpına yoruldu...**”(BKÇM, 12)
- “...**O gece ay doğunca iki memesine gül yaprağı sardı. Ay solunca saçlarını çözüp memelerini taradı. Bez çalıp yaktı. Ama süt yerine iki memesinden durmadan kan aktı. İki memesinin üstünde yaralar açıldı...**”(BKÇM, 33)
- “...**Kimi memelerine biberle hamur karıştırıp vurmasını öğütledi; kimi lokum ezip bağlamasını söyledi...**”(BKÇM, 33)
- “...**Sandal Aba hayvanların dilinden anlayan, ünü dört mevsime yayılmış bilgili bir hekimdi...**”(BK, 19)
- “...**Sormamı bekleme işte, bir kocakarı kremi filan biliyorsan...**”
- “...**Kopar ot sür yüzüne, eğil izin iste, gençliğin için bir sap bağışlasınlar, kırışıklarını açıp öyle ölmek istiyorsan, dal yaprak iğnesinden şaşmayacaksın...**”(M, 133)
- “...**Bir aralar uda kendini öyle bir kaptırmıştı ki zorlama yüzünden bileğinden bir damar fırlamış, aylarca damarının üstünde metal bir para, bileği sarılı dolaşmıştı...**”(OÖY, 46)
- “...**köylülerin kulak akmasına karşı ikide bir tavşan yağı istemeye kapıya gelmelerinden bıktı**”(SAÖ, 13)
- “...**Dirmit'e gebeyken çektiği korkuyla bir başına kalınca, çocuğunu düşürmek için yollar aramaya başladı. Patlıcan kökü, tavuk teleği, süpürge çöpü denedi. Ellerini tüm gücüyle karnına bastırdı. Ağır ağır taşlar kaldırdı, ne ettiyse çocuğu dışarı alamadı**”(SAÖ, 16).
- “...**Dirmit'le Mahmut uykulu gözlerini Seyit'in kanlar içindeki göğsüne verdiler. Zekiye, Seyit'in yarasına bir avuç tuz bastı**”(SAÖ, 55)
- “...**Çenesinin altındaki et dut şişip kızardı. Atiye hamur çiğneyip bebeğin çenesinin altına bağladı**”(SAÖ, 91).
- “...**Çenesinin altından hamuru aldı. Yaraya kara mehlem sürüp, üstüne lokum ezip bağladı**”(SAÖ, 91).

- “...Dirmmit yatağına işedi. Atiye, ‘ Kudurasın emi?’ deyip Dirmmit’in beline şişe çekti.” (SAÖ, 104)
- “...Olgun’a sabahları aç karnına, fıstık çamının taze sürgünlerini koparıp yemesini öğütlemiş, bağurtısı dinsin diye mi artık bilmiyorum...” (UB, 188)

3.2.2.Halk Takvimi

Dünyada ve ölkemizde kullanılan takvim dışında halk bazen bazı anları, zamanları anlatmak için daha gündelik, herkesin daha iyi tasavvur edebileceği zaman isimleri kullanmayı tercih edebilmektedir. (*Kuşluk vakti, ikindi ezanı okunmadan vb.*)

Halk bilgisi başlığı altında incelenen halk takvimi ile ilgili örnekler çok fazla olmasa da genellikle namaz vakitleriyle zaman arasındaki ilişkiye dayanılarak bazı anlar verilmektedir:

- “...Ertesi gün **öğle üstü** (...) sır olmaktan çıktı...” (BKÇM, 111)
- “...Sabah müezzin **namaz vakti** kızını sesledi...” (BKÇM, 132)
- “...Bir **ikindi vakti** kondularını polis bastı...” (BKÇM, 133)
- “...Bir **ikindi vakti**, mutsuz kadınların uğrak yeri saydığı yatırların önünde ...gülişmeye başlamışlardı...” (BK, 6)
- “...sabahları erkenden kalkardım, **yarı karanlıkta**... Siyah ciltli defterler vardır, muhasebeciler kullanır hani, onlardan alırdım, büyük boy...” (OÖY, 31)
- “...**Kuşluk vaktine** doğru içinde bir sıkıntıyla uyandı...” (OÖY, 130, 164)
- “...Doğrulup pencereye uzandım, **tan vakti**... Yakınımızda patladı tüfek...” (UB, 185)

3.2.3.Halk Taşıtları ve Halk Taşımacılığı

Zamana, mekâna, sosyal şartlara bağlı olarak halkın kullandığı tüm taşıma araçları halk taşıtı olarak nitelendirilir. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak hem şehir merkezlerinde hem de taşrada kullanılan taşıma araçları sürekli ilerleme göstermekte ve insan hayatını her geçen gün kolaylaştırmaktadır.

El arabası, at arabası, traktör, tren, kamyonet, minibüs, otomobil vb. birçok taşıt ismi incelenen Latife Tekin romanlarında tespit edilmiştir:

- “...**Kamyonetin** kasası mobilya dolu...” (Aİ, 32)

- “...**At arabalarıyla** harmanlardan taşınan briketlerden kurulan bu sekiz konduyu, ilkin çöp ayıklamaya gelen insanlar gördü...” (BKÇM, 7)
- “...Sırma, uyku tutmayan gözlerini karanlığa dikti. Karanlıkta upuzun bir yolu **trenle** geçti...” (BKÇM, 14)
- “...Yara bere içinde babamın **traktörle** tavşan avına çıktığı karlı gecelere saklandım...” (GD, 14)
- “...Bağdat Caddesi’nde, bir **halk otobüsünün** arka camında mahzun yüzümü canlandırmaktan kendimi alamadım...” (GD, 20)
- “...**Minibüslerin**, **trenin** hızıyla gözlerimden kıvılcımlar çıkartarak uzaklara, çok uzaklara gittim...” (GD, 27)
- “...amcasının yanında **at arabasıyla** gelirdi başlarda, eğilip müşterisinin elinden para almaya utanırdı...” (M, 233)
- “...Asıl istediği elbette, yola yayan çıkmaktı; ya da çıplak bir **atla**. Uçsuz bucaksız bir ovada, kâh bir **minibüs**, kâh bir **kamyonla** yol aldıklarını, ıssız bir istasyonda bir **trenden** indiklerini, el ele tutuşup dağlara doğru yürüdüklerini düşleyerek gözyaşlarına boğuluyordu...” (OÖY, 68)
- “...Bagaj kapaklarını açıp içeri göstermesine, motor kapağını kaldırıp herkese tek tek baktırmasına rağmen birkaç hevesli dışında-onlar da çoluk çocuktu-çoğunluk **otobüse** binmemekte ayak diredi” (SAÖ, 7)
- “...Daha burada kuyu açılmamıştı o zaman, **traktörle** su taşıtıyordum...” (UB, 256)

3.3.Giyim- Kuşam-Süslenme

“Giyim kuşam, insanoğlunun kültürel gelişim ve yaşam sürecinin kökeninde koruma amaçlı olmasına karşın, gelişim sürecinde geniş kültürel işlevler yüklenmiş bir olgudur. Ekolojik koşulların toplumsal ve kişisel değer yargılarının, törelerin, kültürel ve ekonomik koşulların biçimlendirdiği önemli bir kültürel öge aynı zamanda da kültürün bir taşıyıcısıdır.” (Koca-Koç-Vural, 2007: 796)

İklim, sosyal şartlar, ekonomik durum, kültürel yaşantı, fiziksel özellikler gibi birçok değişkene bağlı olan giyim- kuşam kültürü milletlerin karakteristik özelliklerini yansıtır. Zamana göre değişme ve gelişmeler gösteren giyim konusu

kültürümüzü yansıtan, ilk görüşte başkaları hakkında küçükte olsa fikir edinmemize yarayan bir ayrıntıdır.

Bir ulusun giyim- kuşamını dünya milletlerinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Türk milletini bu konuda yönlendiren en güçlü unsur dindir. İslamiyet’ ten önceki giyim ile İslamiyet’ten sonraki giyim büyük farklar göstermekle birlikte günümüz modern dünyasında bu duruma riayet eden bir kitle olduğu gibi küresel dünyanın akımlarına uyan ve devam ettiren önemli bir grupta mevcut bulunmaktadır. Geleneksel giyim-kuşam daha çok folklorik amaçlı yapılan toplantı, gösteri, organizasyon gibi yerlerde karşımıza çıkabilmektedir. Ele alınan romanlarda, kadın, erkek veya çocuk süslemesine/süslenmesine ait unsurlar, ilgili giyim başlığı altında verilmiştir.

3.3.1. Erkek Giyimi

Latife Tekin’in romanlarında erkek için geleneksel kıyafetlere rastlanmamaktadır. Daha çok gömlek, pantolon, yelek, palto gibi günlük kıyafetler yer bulurken süslenme adı altında geçebilecek aksesuar tarzı şeylere yer verilmemiştir:

- “...Sırtında siyah, eski bir **palto**...” (Aİ, 7)
- “...Cepleri torbalanmış, kol uçları sökülük, siyah bir **ceket** giymeye başlamıştı... astarı, iplik iplik ellerinin üstüne dökülen...” (Aİ, 15)
- “...Astarı iplik iplik dökülen **ceketini** bırakmış. Üstünde ince, eski bir gömlek. Siyah...” (Aİ, 29,92)
- “...Mahmuz kunduraya gidip **ayakkabılara** gülelim...” (Aİ, 35)
- “...**Gömleği** kim takar enayi, ben içindekini istiyorum...” (Aİ, 80)
- “...Üstünde kalın, eski bir **palto**. Siyah. Başında **kasket!** Kasketine ad takmış...” (Aİ, 102)
- “...**Mintanı** teriyle boyanuncaya kadar **mendil** titretip omuz attı...” (BKÇM, 40)
- “...kışın keçe **gocuk** giyip baharda eline çiçek açınmış dal aldığı bilmeyen yoktu...” (BKÇM, 64)
- “...Kır Hamit’i dinledikten sonra **şalvarının** beline tabancayı soktu...” (BKÇM,82)

- “...Alhas, konducuların ilgisi üstüne kendine gök mavisi parlak bir kumaştan **takım elbise** diktirme gereği duydu...” (BKÇM, 99)
- “...Lado, kış ve yaz, ayağından beyaz sivri burunlu, **yumurta ayakkabısını** hiç çıkarmadı...” (BKÇM, 114)
- “...siyah satenden arkası kemerli iki adet **iç yelek** yaptırdı... dantele ve pembeye olan düşkünlüğünü ise **mintan**ında yansıttı... geniş yakalı ceketini ve bol paçalı **pantolonunu** siyah beyaz çubuklu kumaştan seçti...” (BKÇM, 115)
- “...Upuzun **elbiseler** giymiş erkeklerle kadınlar ağlaşarak kucaklaşmışlar, başlarında beyaz yüksek **şapkalar** taşıyan üç ihtiyarın önünde diz çökmüşlerdi...” (BK, 19)
- “...yakasız **gömleği**, yıpranmış kadife **pantolonu** ve yalancı **deri ceket**ıyla dalgın bir ömür sürüp otuzuna merdiven dayamıştı...” (BK, 33)
- “...Elinde sigarası, yorgun soluması, **ekose gömleği** ve **kadife pantolonuyla**... Çok ama çok komik bir manzaraydı...” (GD, 120)
- “...Nedim’e yakası biyeli **atletler**, **gömlekler** dikip giydirirdi, yanımda soyunmaya utanırdı...” (M, 228)
- “...**Gömleğinin** cebinden kaleminin ucu görünüyordu. Eli kaleminden çok çakısına gidiyordu artık...” (OÖY, 22)
- “...Adam arkalarında yitip gidiyor, derken bir yaprak hıştırtısı, dal çıtırtısıyla yamaç aşağı bir aralıktan **paltosunu** başına çekmiş olarak...” (OÖY, 77)
- “...Şiir yazardı, iki akşamda bir oturup **ayakkabılarını** boyardı, şık giyinirdi, **papyon, mendil**...” (OÖY, 12)
- “...sonunda duman rengi **elbisesinin**, **foter şapkasının** fark edilmemesine içerlemeyi bir yana bıraktı” (SAÖ, 7)
- “... O güz, Halit **hâkim yaka gömleğini** giyip askere gitti” (SAÖ, 106)
- “...Üstüne temiz bir **gömlek, pantolon** alamadı. İçi içini yedi” (SAÖ, 112)
- “...Eline sakalı kadar bir sopa geçiren **kara şalvarlı hocalar** bir ağızdan ‘Ölüm!, Ölüm!’ diye bağırmaya başladılar” (SAÖ, 138)
- “...Geldiğinin ikinci günü, pazarda erkek **gömleği** satan bir adam onu tanıyıp heyecanlanınca içimden hemen koşup kitaplarını almak geçmişti...” (UB, 117)
- “...**Kumaş pantolon** giymişti... **Kareli gömlek, mont**...” (UB, 233)

3.3.2.Kadın Giyimi

Yaşmağı, yazması, ekose eteği, altın bilezikleri, yüzüğü, küpeleri, beyaz gelinliği, topuklu ayakkabılarıyla erkek giyiminden çok daha fazla ayrıntıya sahip olan kadın giyimi incelenen romanların her birinde mutlaka karşımıza çıkmaktadır:

- “...Bir ağıtla **mendillerinin, yazmalarının ucuna düğüm attılar...**” (BKÇM , 9)
- “...**Entarisinin döşünü yırttı...**” (BKÇM, 11)
- “...Kibriye Ana gözlerini **yaşmağıyla kurularyp Şengül’ün öniine oturdu...**” (BKÇM, 34)
- “...**Eteğini çekip kaldırdı. Çiçekli donuna baktı...**” (BKÇM, 49)
- “...Soluk soluğa üstündeki **gömleği attı. Pantolonunu çıkardı...**” (BKÇM, 69)
- “...Yüreği daralınca çıplak ayaklarına **nylon terliklerini takıp sinemaya koştı...**” (BKÇM, 129)
- “...Kendisine **elbise, oğluna ve kızına pijama, kocasına gömlek** biçirdi...” (BK, 21)
- “...Halilhan, ‘İhtiyacın var, sana 22 tane **bilezik** söz veriyorum,’ deyip de evden çıkınca Rübeysa’ yı haliyle bir korku sardı...” (BK, 94)
- “...Bir gün, yüzünde yaratıcılığın sevinçli izlerini taşıyarak çıkageldin ve kocaman caddelerden birine çıkıp **beyaz başörtülerimizi** asfalta bırakmamızı teklif ettin...” (GD, 17)
- “...Kızıl kanatlarıyla ağır ağır kül süpüren, **ekose etekli, topuksuz ayakkabılı, kaşları hiç alınmamış, saçları erkek saçı gibi kısa genç bir kadın mırıldanarak marş söylüyordu...**” (GD, 22)
- “...Çok zayıfladığı, yeni **etek** alamadığı, eski eteklerinin beli, beline bol geldiği için, yürürken eteklerini çekiştirmeye ve hırçınlaşmaya başladı...” (GD, 85)
- “...**Beyaz gelinlikle** göze görünüp göğe süzülenleri, saçlarını savurarak çirilçıplak gezinenleri var...” (M, 79)
- “...Bir his doğdu içime, dokuzunda düğününe gideyim istedim, **burma bilezik** takacağım hepsine, **gerdanlık, küpe...**” (M, 207)
- “...Gözlerini olanca gücüyle onu görmeye, kulaklarını sesini işitmeye, ellerini **eteğinin bir ucundan tutuvermeye zorladığı günler gecelerden sonra beklediği o an gelip çatmış...**” (OÖY, 43)

- “...Gece'nin **küpleri**, Gece'nin **kolyeleri**, Gece'nin **deri etekleri**... yüksek ince **topuklu ayakkabıları**, kremleri, pudraları, fırçaları, koku şişeleri...” (OÖY, 45)
- “...Başına sütleğen çiçeğinde iki sıra **taç** örmüş, kırk belliğini çözüp omuzlarından aşağı koyvermişti” (SAÖ, 25)
- “...Kızın **elbisesini** beline kadar sıyırdı. Kızlığını yokladı. Menşur'un gözlerini bağladıkları **kara yazmayı** çözüp eline aldı” (SAÖ, 25)
- “...Yüzüklerden **yüzük** beğendi, kordonlara **beşibiryerdel**er dizdirdi. Kadifeler, kaşmirler kestirdi.” (SAÖ, 41)
- “...Gelinler kızlar konuşmaktan umut kesilince **yaşmaklarını** sıkı sıkı ağızlarını örtecek biçimde bağladılar.” (SAÖ, 45)
- “...**Entarisinin** eteğini yırtıp çaputlu çalıya bağladı.” (SAÖ, 69)
- “...Atiye'ye, Nuğber'e, Zekiye'ye **oyalı yazma, mendil** verildi.” (SAÖ, 70)
- “...Zekiye babasının taktığı bir çift **altın küpesini** koyup neyi var neyi yoksa çıkardı.” (SAÖ, 80)
- “...Zekiye'nin başını açtı, kaşlarının yarısını yoldu, tırnaklarını kırmızı **ojeledi**, gözlerini **sürmeledi**.” (SAÖ, 83)

3.3.3.Çocuk Giyimi

- “...Oğulları da kendi gibi **beyaz önlük** kuşanır, beyaz **büzgeçli şapka** takardı...” (BKÇM, 57)
- “...Atiye, hayırlı bir iş olduğundan zorsunmadan çocukların **büzgeçli donlarını, gömleklerini** dikip ellerine verdi.” (SAÖ, 36)
- “...Ona yeminle Akçalıların yolda tutup kendisini sevmelerinden, ellerine **kazak eldiven** alıp kapılarına gelmelerinden çok utandığını söylediye de kuşkuşotuDirmit'e kulak asmadı.” (SAÖ, 119)
- “...**Beyaz gömleğinin** üstüne, **lacivert eteğini** giydi. Boyundan büyük **çantasını** sırtına vurdu.” (SAÖ, 119)

Hem kadın, hem de erkek giyimine ait olan unsurlar ise aşağıda aktarıldığı gibidir:

- “...Atiye, ellerinde **kazaklar, çoraplar, gömlekler, elbiselik kumaşlar** (...)la sükün eden köylüleri ağırlamak için telaşla ortaya düştü.” (SAÖ, 146)

3.4.Halk Sanatları ve Zanaatları

Bir yerde kullanılan eserler insanların yeteneklerine, coğrafyalarına, maddi ve manevi yapılarına uygunluk gösterir. Her eser sahibinden izler taşıdığından bu ürünler bölgenin, insanın kültürünü de yansıtan iyi birer aynadırlar.

Zanaat ise; bilgi, deneyim ve/veya el ustalığı gerektiren işlerdir. Tarihsel süreç içerisinde kendi ihtiyaçlarına cevap verebilecek kültürel düzeye ulaşmaya çalışan insanlık, teknolojinin günümüzdeki kadar gelişmediği ve farklı isimlerde anılan dönemlerde, bireysel gereksinimleri işbu kültürel düzeye ulaşarak karşılaya gelmiştir. Halk zanaatları da, insanlığın ve insanlık tarihinin karanlık devirlerinden bugüne, arkaik veya görünür bir biçimde belli birikimlerin aktarılmasıyla inşa edilerek oluşmuştur.

3.4.1.El İşlemeciliği

Kap kacak kalaylama, yorgan işleme, kanaviçe, kilim, el örgüsü gibi farklı işleme ve süsleme örneklerinin yer bulduğu romanlardaki cümleler aşağıda belirtilmektedir:

- “...*Gülhan*'in babasının ne iş yaptığını biliyor musunuz? *Nazar boncuğu döküyormuş...*” (Aİ, 24)
- “...*Öğrensem öğrensem yorganların yüzüne tavus kuşu işlemeyi öğrenecektim...*” (Aİ, 66)
- “...ayna sırlamanın, *kapkacak kalaylamanın da ustasıydı...*” (BKÇM, 106)
- “...*Nişanlısı Lado*' ya üstü rengârenk pul ve boncuklarla kaplı bir *kravat işledi...*” (BKÇM, 116)
- “...*Rübeysa*' nın kızına hazırlayacağı çeyizin ilk parçası olacak olan sütel, gün sayma yöntemiyle gebelikten korunmayı öğütleyen *kanaviçe* bir şemaydı...” (BK,31)
- “...*sehpa örtüsünden çok ruh çağırma şeması yapmıştı(Hatta birkaç tanesi kalpler ve çiçeklerle süslüydü)...*” (BK, 44)
- “...*Laleli divan örtüsü, kilim, sini, ekmek, bir yudum çay, titreyen dudakların arasından akan sıcak, kısacık su, kapı, merdiven, sokak yandı...*” (GD, 37)

- “...Ölü dizlerimde renk renk yumaklar, torunuma **dört şişle çorap örüyordum** ki birdenbire kendimi, kalbimde açılan koskocaman bir yaranın içinde buldum...” (GD, 100)
- “...anımsadın mı, ölüm hakkındaydı hani, toprağın üstüne **dantel bir örtü** sermiştin...” (OÖY, 30)
- “...**el örgüsü** yeşil bir atkı ve siyah eldivenler aldı bana, yıllardır kullanıyorum onları...” (OÖY, 61)
- “...Nuğber, **kanaviçe** iğnesini başörtüsünün ucuna iğneledi, ağzını annesine verdi, ses etmeden onu dinledi. Sonra başını yeniden işinin üstüne eğip gece yarısına kadar ‘**Elti eltiye küstü**’ işledi.” (SAÖ, 69)
- “...Nuğber’in sabahtan akşama kadar **kasnak gerip çeyiz işlemesi** herkesin gözüne battı” (SAÖ, 80)
- “...Buralıyım ben, kocam **oymacıydı**, tahta işlerdi, dantel gibi...” (UB, 177)

3.4.2.Halı ve Kilim Dokumacılığı

Kilim/halı dokuma işi uzun kış gecelerinde zaman geçirmek isteyen hanımların yaptığı en fazla tanınmış iştir. Kilimlerde kullanılan şekil, renk, motifler yapan kişinin özlemlerini, sevinçlerini, dertlerini vb. anlatması açısından araştırmacılar için her zaman ilgi çekici bir konu olmuştur.

Gece Dersleri adlı romanda çeyizlik bir kilimden söz edildiği görülmektedir:

- “...annemin **seyrek dokulu, siyah zeminli, küçük kırmızı güllü çeyizlik kilimini, dört duvarın içindeki ve dışındaki zamanı işgal etti...**” (GD, 53)

3.4.3.Meslekler

Türk Dil Kurumu’nun hazırladığı *Türkçe Sözlük*’te, “Belli bir eğitimle kazanılan sistemli bilgi ve becerilere dayalı, insanlara yararlı mal üretmek, hizmet vermek ve karşılığında para kazanmak için yapılan, kuralları belirlenmiş iş”(Akalin ve diğerleri, 2011: 1662) olarak tanımlanan meslek kavramı incelediğimiz romanlarda şu şekillerde karşımıza çıkmaktadır:

- “...Saim’in babası **yorgancı...**” (Aİ, 24)
- “...Anlayalım hadi, kaç kılıf dikmişim. Durup dururken **terzi** oldum...” (Aİ, 63)

- “...**Saat tamircilerinin** haddinden fazla ihtiyar olduklarının farkına varmış Yener...” (Aİ, 106)
- “...İki gece önce de **işkembecide** çalışan çıraklar için un helvası kavurup sabah ezaniyle camiye gitmişler...” (Aİ, 117)
- “...Konducuların başında **bekçilik** eden kurucularla lafa tutuştular...” (BKÇM,7, 69)
- “...Erkekler günlerce **çıkıkçuların, kırıkçuların** kapısını aşındırdı...” (BKÇM,25)
- “...Kaynakların farılısından, **demircilerin** çekiç dövmelerinden, makinelerin gürültüsünden başka ses duyulmaz oldu...” (BKÇM, 79)
- “...**tornacıların** greve yanaşmadıkları, demircilerin demirleri kapıp tornacıları döve döve yukarı attıkları anlatılırdı...” (BKÇM, 85,101)
- “...**Simitçi** Mikail, Çamlı Bayram’ın söylediklerine arkacı çıktı...” (BKÇM,103)
- “...teneke minareli camilerden birinde **müezzinlik** yapan Hacı Hasan’ın burnunun iman direğini sızlattı...” (BKÇM, 131)
- “...**Hurdacılık** yaptıkları zamandan kalma paslı pirinç karyolalar ...**pazarcılık** günlerinin anısı olan makine halıları, yolluklar...” (BK, 2)
- “...Gülaydan, Jüli’nin eski bir **terzi** olduğunu öğreninceye kadar aralarında soğuk bir rüzgârdır gidip geldi...” (BK, 21)
- “...Başka bir isteyenim var. Kendisi **mobilyacı**...” (BK, 110)
- “...Atışmayı izleyen **un işçileri**, üstlerine yağın siste kaybolunca, ikisinin de kolları ağırlaştı...” (BK, 128)
- “...Şimdi davamızın devamı için bir iplik fabrikasında **işçi** olarak çalışmayı, bir nefer gibi savaşmayı küçük bir görev sayıyorsun...” (GD, 17)
- “...Beyaz, küçücük toplu yön oklarımız olsa, şu süslü iğnelerden. **Terzilerden** istesek...” (GD, 161)
- “...adım başı kurabiye fırını, **turşucu, kuruyemişçi, şekerçi, börekçi, baklavacı**...” (M, 223)
- “...Yaşlı bir adam daha vardı at arabasıyla sebze getiren, aksi bir **zerzevatçı**, ne yapar ne eder bir kabak, iki domates eksik tartardı...” (M,234)

- “...Küçücük küçücük kestiği kartonlara çini mürekkebiyle desenler çizip ceketinin cebinde biriktirir, **garsonlara, postacıya, şoförlere** verirdi...” (OÖY, 36)
- “...Alacüveklilerin yarısından çoğu şehir toprağına ayakbastı. Kimi **kaloriferci, kimi boyacı, kimi badanacı** oldu” (SAÖ, 12)
- “...Derken Huvat **çalgıcılarla kamyonları kapıya dayadı**” (SAÖ,41)
- “...Kız evinden **tefçi, oğlan evinden çığırtkan** tuttular” (SAÖ, 41)
- “...**Öğretmen** köye geldikten bir süre sonra Akçalı’ ya **jandarmalar** geldi” (SAÖ, 47)
- “...Atiye, ‘**Müteahhitlik** alınma yazılmadı ya, elin ayağın tutuyor, yevmiye git anam,’ diye Huvat’ ın etrafında dört döndü.” (SAÖ, 81)
- “...Atiye, Huvat’ tan dayak yedi. Dayağın ortasında kapıya **polis** geldi.” (SAÖ,85)
- “...**Terzi** Püzant, Mahmut’tan sonra iki dilsiz **çırak** daha aldı. Aldığı gün Mahmut’la dilsiz oğlanları kapıştırdı.” (SAÖ, 99)
- “...Olgun buraya geçtiğimiz yaz sonunda geldi. Eskiden **muhasibeciymiş.** Dayısının ecza deposunda çalışmış...” (UB, 12)
- “...Garajda, tanımadan işe aldığımız **bahçıvanın** gelmesini beklerken, üstümde böyle bir özlemin dalgınlığı vardı...” (UB, 19,21)
- “...Ama ortak mutfağımızı çekip çevirecek, gerektiğinde **şoförlük** yapacak bir insana ihtiyacımız vardı...” (UB, 36,82)
- “...Ticarete atılacağını, mermer alıp satacağını söyledi bana, o tutmazsa elektrik işi... **Fayansçılık... Briketçilik...**” (UB, 97)
- “...İki **demirci** ustası kardeşin bir ayda yapıp bitirdikleri bu ev; ... iki odadan ibaret...” (UB, 169)
- “...Babası da ünlü bir **terziydi** Sadık’ın, annem, teyzelerim elbiselerini hep ona diktirirlerdi...” (UB, 173)
- “...Buralıyım ben, kocam **oymacıydı, tahta işlerdi, dantel gibi...**”(UB, 177)
- “...Teneke evi kuran **demirci ustalarından** büyüğünü ve evlerin dış kaplamasını yapan genç **marangozu...**” (UB, 226)
- “...’Atı güzel, kendi sevimsiz bir adam’, dedi Şeref, pazara peynir sebze getirirler, eskiden beri, **pazarcılık** yaparlar...” (UB, 256)

3.4.4.Gündelik Eşyalar

İnsanların günlük ihtiyaçlarını karşılamak için kullandığı her türlü obje gündelik eşya olarak tanımlanabilir. Latife Tekin'in incelediğimiz romanlarında gündelik eşyalara çokça yer verilmektedir:

- “...*düşlerimizi güçlkle ısıtan sobaların başından küf kokan yorganların altına...*” (Aİ, 12)
- “...*Masa, komodin...dünya sandalye. Üst üste öyle atılmışlar ki sandalyeler sandalyelikten çıkmış. Tavanda birbirine benzemez onlarca avize... Vitrinler. Çatlak aynalar... Bavullar, çantalar, sehpa* bakındıkça gözlerimizden taşıyor...” (Aİ, 20)
- “...*Allı kurnam doldur tası dökeyim. Herif ne sabunlar eritmiştir...*” (Aİ, 26)
- “...*Yener'i ortamıza çekip hasır tahta oturtacak...*” (Aİ, 40)
- “...*tekleyerek işleyen ayaklı dikiş makinesinin başında...*” (Aİ, 62)
- “...*kocaman havanlarda sarımsak dövüyorlardı...*” (Aİ, 17)
- “...*Ne yatak kaldı ne yorgan ne de ev kurmaya yarayacak taş, tabak...*” (BKÇM,14)
- “...*Şır çaydanlık, Çingene başı Çeri Mahmut'un karton maketinde duran semaverin Çiçektepeliler arasındaki adıydı...*” (BKÇM, 105)
- “...*tuhaf sırmalı koltuklar, aynalı dolaplar indi. İşlemeli örtüler, halı minderler, parlak yüzlü yorganlar gözleri kamaştırdı...*” (BKÇM, 118)
- “...*paslı pirinç karyolalar, tesisatını kurdukları mobilya çarşısından aldıkları metal arkalıklı sahte koltuklar, pazarcılık günlerinin anısı olan makine halıları, yolluklar...*” (BK, 2)
- “...*Ezanla beraber divanın altını kaldırıp da altına uzanınca duvardan taraftan, 'Abi, kurban olayım beni kurtar, 'diye bir ses çıktı...*” (BK, 104)
- “...*Halilhan iflasa takılmış bir inşaat şirketinin yerini mobilyasıyla, perdesiyle, telefonuyla ...devraldı...*” (BK, 125)
- “...*Şu kırık dökük eşyalar, tozlu marleyler, arka odadaki kirli yatak, beni evin içinde sürüklenip dururken gördükçe nefretten ağlayacak hale geliyorum...*” (GD, 25)
- “...*Yirmi yıl kadar önce tek başıma sininin kenarına diz çökmüş kahvaltı ediyordum...*” (GD, 37)

- “...O da kaçakmış, bir doktor dolandı **karyolamın** parmaklıklarına...”(GD, 122)
- “...**Tarak, çengelli iğne, düğme, kanca** gibi nesnelere bağlantıları askıya almıştık. Ayrıntılar silinmişti hayatımızdan...” (GD, 125)
- “...**Şiirlerin** arasına yaprak sıkıştırıyorum, **zarflara, kutulara, sandıklara** tıktım...” (OÖY, 37)
- “...yemek sırasında gizlice kardeşlerimin yüzündeki ifadeleri kovalardım, **çatal bıçak** kaldırmak bile kaçılacak bir işti benim için...” (OÖY, 118)
- “...Kaçıp **sedirin** altına saklandı.” (SAÖ, 28)
- “...onun **minderini, çarını, içliğini, bastonunu** ellerine aldılar.” (SAÖ, 30)
- “...**Tesbihini** alıp mırıldana mırıldana beklemeye başladı.” (SAÖ, 39)
- “...**Bileziklerini, kolyesini, küpesini** bozdu.” (SAÖ, 40)
- “...Atiye, Huvat abdest alacak, karnını doyuracak diye odadan odaya **leğen, güğüm, sini** taşıdı.” (SAÖ, 53)
- “...Eli **dirgenli, urganlı** kalabalığı peşi sıra sürükleyip ‘Kışner Oğlan Kayalıkları’ndan geçip yamaca, oradan başa, taş armutlu yola düştü” (SAÖ, 69)
- “...Dirmit uyanır uyanmaz **tulumbanın** başına gitti.” (SAÖ, 69)
- “...Zerafşan Hanım kenarları oyaltı, rengi uçmuş **ipek mendilini** gözlerine bastırıp ağlayarak Atiye’ ye geldi.” (SAÖ, 142).
- “...O dil döktükçe, Dirmit gidip gidip **radyonun** başına çöktü, içini çekti.” (SAÖ, 164)
- “...Yanına elimde böyle bir şeyle gidersem, içeriden bir **sandalye** getirir bana...” (UB, 53)
- “...eline **süpürge** verip biz sana temizlik yaptıracağız şimdi...” (UB, 124)
- “...Daha bir hafta olmadı, **el arabasının** içindeki yağmur suları donmuş...” (UB,234)

3.5.Halk Mimarisi

Türk folklorunun tasnifinde önemli başlıklardan birisi de halk mimarisidir. Halkbiliminin kadrolarında, daha önceki örneklerde de görüldüğü üzere, her yöreye özgü birtakım unsurların bulunması gibi, değişen coğrafi ve mevsim şartları neticesinde halk mimarisinde de yöreye özgülük hususuna sıkça rastlanır. Zamana, ekonomik şartlara, coğrafi özelliklere bağlı olarak değişebilen mimari eski

dönemlerde halkın kültürel özelliklerinin daha çok yansıtmaktaydı. Halk mimarisi incelenirken konutlar, yardımcı yapılar, yapı teknikleri, halk mimarları, konutlardaki yardımcı yapılardaki bölümler ve süsleme, aydınlatma, ısınma, konutların döşenmesi, kullanımı ve eşyaları gibi birçok alt başlık da incelenebilmektedir.

İncelediğimiz romanlarda konutlar, *yardımcı yapılardaki bölümler, aydınlanma ve ısınma* gibi alt başlıkların örnekleri tespit edilmektedir:

3.5.1.Konutlar ve Yardımcı Yapılarda Bölümler

Bu başlık altında evler, kahvehaneler, ahırlar, mahzenler, köy odaları gibi değişik mekân ve yan yapılara yer verilmektedir:

- “...*Tepemizde ıslak ıslak parlayan tüller, sokaklar, yaşadığımız evler...*” (Aİ, 12)
- “...*Mahzenin derinliklerinden kıvrılan ışık, iliklerimize işlediğinde, şaşkın bir soluyuşla kızaran Gülhan...*” (Aİ, 22)
- “...*Oğlum sorsana babana, hamamda yeterince yorulmuyor mu?..*” (Aİ, 31)
- “...*Berber dükkanlarının, bakkalların, kahvelerin kapısında havayı yüzüyle tartıp koklayarak bizi görünmez gerçeğe götürecektir...*” (Aİ, 40)
- “...*Onunla harap evlerimizin, delik deşik dükkânların kahvelerin, ince çürük duvarların havasını kolayca yenebiliriz...*” (Aİ, 45)
- “...*Aşevinin avlusundan amelelerin oturduğu kahveye...*” (Aİ, 65)
- “...*Sandal Aba'nın yanında bir ağıldan ötekine dolaşarak büyümüşlerdi...*” (BK,19)
- “...*Mesut'la Gogi, yüksek duvarlarla çevrili tekke kalıntısı evin arka girişinde duran harap vaziyetteki umumi tuvaleti işletmeye açmayı düşünmüşlerdi...*” (BK,122)
- “...*Hurraniba tandırda o otu tutuşturup kıvılcımından, dumanından medet ummuş bir vakit...*” (M, 107)
- “...*Bir de hamama gidelim bari, anı gezmesine çıktık madem...*” (M, 224)
- “...*Çocukluğumda yazlık sinemalarda film arasında adam vururlardı...*” (M, 224)
- “...*küçük bir evde oturuyoruz, karşımızda bir apartman, giriş kadına yalnız bir kadın taşındı...*” (OÖY, 9)

- “...Kendime geldiğimde yerde sürünüyordum, emekleyerek geri döndüm, zar zor **barakayı** bulduğumda güneş yeni doğuyordu...” (OÖY, 141)
- “...Sabah **köy evlerinin** arasında dolaştılar. Pek çok yenilenmiş **köy evi** gördüler...” (OÖY, 163)
- “...Çekim öncesinde epeyce dolaşmışık bu çevrede, yakınlarda bir köye daha gitmişik, kuşluk vakti **köy kahvesine** girdik...” (OÖY, 164)
- “...Kadın, **ahırda** yattığı ilk gece uykusunda kendini demir bir beşiğin başında gördü” (SAÖ, 9)
- “...Geceleri öğretmenin **bekâr odasında** yatıp kalkmaya, gündüzleri saçını yan yatırıp geline kıza ıslık çalmaya, ayna tutmaya başladı” (SAÖ, 23-24)
- “...Evin içinde türkü çağırmayı, gülmeyi, radyo açmayı yasak etti”
- “...O gece Atiye, **tandır odasına** Huvat’ tan ayrı bir yatak serdi” (SAÖ, 39)
- “...Her köyün üstünden uçak uçak gelip geçtiğinde ayakları Dirmit’i **okula** doğru sürükledi” (SAÖ, 57)
- “...O daha **ağılın** başına çıkmadan çocuklarına, gelinine müjdeyi verdi.” (SAÖ,66)
- “...Erkekler ineği çeke çeke alıp götürdükten sonra da, akşama kadar **ahırda** oturdular.” (SAÖ, 68)
- “...Parkın ışığı göğe vurdu. Mahmut **bekçi kulübesiyle** birlikte gökte bir koca buluta kondu.” (SAÖ, 176)
- “...İnsan **kahvenin** önünden geçireceği kızı annesinden saklamaz, diye lafa başladı.” (SAÖ, 223)
- “...Sırtını bacaya verip oturduğunu, gözüne hiçbir pencerede, **balkonda** insan çarpmadığını, o zaman her şeyin kendine tuhaf geldiğini söyledi.” (SAÖ, 235)
- “...Sen yine korkularından hareket et bana kalırsa, sizin köyün **ağılı** yok muydu?..” (UB, 46)
- “...Duymayı hiç istemeyeceğim sözlerle, giderek ne hale geleceğini bana anlatmaya uğraşırken, çizdiği görüntünün sevimsizliğine dayanamayıp **terastan** aşağı tükürmeye başladı...” (UB, 57,63)
- “...Böyle zamanlarda bahçeye de **mutfağa** da adımını atmaz...” (UB, 104)
- “...Cömert **teneke evde** yaşayacak...” (UB, 169)

3.5.2. Aydınlanma ve Isınma

Zaman ve mekân değişkenlerinin etkilediği bir diğer halk kültürü başlığı aydınlanma ve ısınmadır. İçinde bulunulan iklime ve maddi koşullara bağlı olarak insanların aydınlanma ve ısınma için kullandıkları metotlar farklılık gösterebilmektedir. Ele alınan romanlarda aydınlanma örnekleri sokak lambaları ve evlerde kullanılan ampuller şeklinde tespit edilirken ısınma için kömür sobasından yararlanıldığı görülmektedir.

- “...İşkembecide çalışan çocuklar **sokak lambasının** altında halkalanmışlar...” (Aİ, 1)
- “...Ne karanlığı örtebiliyorum üstüme ne **lambanın** ışığını...” (Aİ, 28)
- “...**Sobası** çıtır çıtır yanıyor. Çayı... yemeği...” (Aİ, 101)
- “...**Lambanın** titrek, cızırtılı ışığında düşünceler ürüyor...” (Aİ, 111)
- “...**Sobaya** bak!..Unutma!...Sobaya diyorum! Kömür at! Kömür...” (Aİ, 118)
- “...Ne kötü, yüzü **sokak lambalarının** kederiyle yan yana kaldı. Bir şiirimiz var ki unutamıyorum...” (GD, 158)
- “...katılaşıp kaldım öyle, **lamba** açık, sabaha dek, camdan sesleneyim istiyordum ama başımı sizden yana çevirme düşüncesi bile bana korku veriyordu...” (OÖY, 43)
- “...tabureye çıkma, **ampul** filan değiştirmeye kalkma, dengeni kaybedip düşersin, **abajur** kullan, lamban aşağıda olsun...” (OÖY, 175)
- “...’Bilmiyorum ki nasıl arkadaş olunuyordu, unuttum,’ dedim, o kadar genişti ki karanlık, uzak **ev ışıklarıyla**...” (UB, 51)

3.6.Halk Mutfağı

Türk kültürünün önemli konularından birisi de mutfak kültürüdür. İnsan hayatının devam ettirilebilmesi için en önemli şey olan fiziksel ihtiyaçlar yani yiyecek ve içecek konusu folklorik incelemelerde önemli bir başlıktır. Köklü bir geçmişe sahip olan kültürümüzde mutfak konusu başlı başına bir dünyadır. Kavurma, sarma, börek, helva, çeşitli çorbalar, kışlık hazırlıklar, kahvaltılık ürünler,tatlılar vb. Türk mutfağının akla gelen ilk ürünleridir. Çalışmamız kapsamında incelediğimiz romanlarda çok fazla yiyecek ve az sayılamayacak kadar da içecek örneklerinin bulunduğu cümleler de tespit edilmiştir:

3.6.1.Yiyecek

İncelenen tüm romanlarda yiyecek türlerine rastlanılmıştır. Anadolu mutfağının ne kadar geniş olduğu ve romana yansımaları aşağıda sıralanmaktadır:

- “...*Hani, poğaçaya almamışsın!..*” (Aİ, 21)
- “...*Çay ve patlıcan salatası*
Çay ve yağlı kâğıtta pastırma
Çay ve balık...” (Aİ, 31)
- “...*Parayı hak etsin... köfte ısmarlayacak...*” (Aİ, 101)
- “...*un helvası kavurup sabah ezanıyla camiye gitmişler...*” (Aİ, 117)
- “...*Zehirlenmemek için tas tas yoğurt yediler...*” (BKÇM, 21)
- “...*Kocası iş bulan kadın bir çalımla tüm konduları gezdi. Helva dağıtıp el öptü...*” (BKÇM, 22)
- “...*Peynir, zeytin, çorba karşılığında insanların kaderini okumaya başladı...*” (BKÇM, 36)
- “...*Bir yandan ayçekirdeği çitler, bir yandan gözlük değiştire değiştire okurdu...*” (BKÇM, 57)
- “...*'Rübeyya. Çabuk, dedi. Bunların hepsini dolma yap!..*” (BK, 27)
- “...*Bizler bir dilim baklavanın, işçi kadınları, mesajlarımızdan daha çok etkilediğini kabul edemeyiz. Elbette ki baklava tahrik edici bir tatlı...*” (GD, 87)
- “...*Peynirli ekmek kapışanların yorucu kimultuları...*” (GD, 137)
- “...*caz konserinde arbeye çıktı sanırsın, kuzu çevirmeye gitmişler Elbruz dağlarına, susamış liderimiz...*” (M, 88)
- “...*Manti, kebab...İstanbul'da bana ne yedireceğin anlaşıldı, Faliha' yla Urcan'a, Abdullah'a giderdik, patlıcan pane, tavşanlı perde pilavı...*” (M, 221)
- “...*Pirinç pilavına birkaç damla nar ekşisi*
Sence niye yapıyordu bunu?...” (OÖY, 52)
- “...*Tabakların kıyısında taze nane yaprakları...*” (OÖY, 53)
- “...*Kısacık boylu, uykudaymış gibi bir adam derin bir sessizlik içinde sofrayı kuruyordu. Yemekte karnıyarık vardı...*” (OÖY, 59)
- “...*zeytin, biber, makarna... leblebi... Karnımı başka şeylerle doyuruyorum...*” (OÖY, 64)

- “...Evlerde tandıra **patates** yerine **şeker pancarı** gömüldü. **Lahana turşusu** yerine, **pancar turşusu** kuruldu.” (SAÖ, 18)
- “...Dimit, **yemlik** zamanı iyileşip yataktan kalktı.” (SAÖ, 29)
- “...Ardından Nuğber Dudu'nun canı için **etli pilav** üstüne **öküz helvası** yediler” (SAÖ, 30).
- “...Atiye çaresiz hazırlığa başladı.Sini sini **baklava** açtı” (SAÖ, 34)
- “...Akşama köylü davet yemeye gelecek, **arabaşının** yanına **aşidiye** pişir, **tuzlu sütlaç** dök, demeyi sıkı sıkı tembihlemeyi unutmuyordu.” (SAÖ, 35)
- “...Gelinin kızın getirip ayağının altına serdiği halıların üstüne keskence hediyesi olarak, **bitimlik çerez**, **kızıl üzüm**, **sormuk şekeri** bırakmaya başladı.” (SAÖ, 36)
- “...Dağlar gibi **yufka** yayıldı, **hoşaf**lar kaynatıldı, **baklavalara** açıldı.” (SAÖ,40)
- “...Kadınlar toplanıp toplanıp **erişte** kesmeye, **kuskus** dökmeye geldiler. Atiye'nin **ununa**, **bulguruna** yardım ettiler.” (SAÖ, 67)
- “...Sökülüp bir kenara yığılmış **çedenelerin**, **hıyarların**, **fasulyelerin** kurumuş dallarını, yapraklarını avcunun içine aldı, ufalayıp ufalayıp rüzgarın ardı sıra savurdu.” (SAÖ, 72)
- “...Atiye bavulların içinden **erişteleri**, **iğdiş yoğurdunu**, **kayısı kurusunu** çıkardıkça yine bir ağittir tutturdu.” (SAÖ, 120)
- “...Her gün nişanlısına **mantular**, **baklavalara** açtı.” (SAÖ, 191)
- “...Bir yandan kim kime kaçmış, kim köyden göçmüş, duyduğunu gördüğünü deyip **bulgurları**, **erişteleri** ortaya koydu.” (SAÖ, 225)
- “...Dün sabahtan beri iki tane **bisküvi** yedim, gözüm burayı tutmadı, bir **çorba** içsem kendime gelirim, ayıp etmiş olur muyum?...” (UB, 35)
- “...Gözlerini gözlerime dikip **fındık** yiyip yemediğimi sordu...” (UB, 111)
- “...Topuklu ayakkabıyla evin her köşesini takır takır dolaştı, **baklava** getirmiş Şeref'e...” (UB, 120)
- “...Gecenin en duru vaktinde **reçel** kaynatıp sebze haşlıyorlar, keskin bir **incir** kokusuyla- ya da **karnabahar**- rüyalarımız bozuluyor...” (UB, 135)
- “...Gelmeden bir iki gün önce televizyonda yapımı otuz gün süren bir ekmek belgeseli izledim, dağ köylerinden birinde... **Çavdar ekmeği**...” (UB, 179)

- “...Bizim bahçede vardı bundan ama **alıç** yoktu... İyi etmişsiniz getirmekle...” (UB, 181)
- “...Oğlum küçükken **mantıya** mantık derdi, mantı yapacağız Pazar günleri hep birlikte, yapalım mı ne dersiniz? Dedi...” (UB, 212)
- “...Neslihan, Cömert’in ilk akşamı diye fırına **cevizli irmikli kek** koyacaktı...” (UB, 233)

3.6.2.İçecek

Süt, çay, kahve ve şerbet halkın gündelik hayatta sıkça tükettiği içecekler olmakla birlikte çalışmamız içerisinde de yer bulmuştur:

- “...Andavallılar... bir kova **çay** pişirin de içelim!..” (Aİ, 46)
- “...Buzdolabı gazından boğulan kondulara **süt** dağıtacağını açıkladı...” (BKÇM,73)
- “...bir yudum **çay**, titreyen dudakların arasından akan sıcak, kısacık **su**, kapı, merdiven, sokak yandı...” (GD, 37)
- “...**Çayını** içtiysen kalk hadi, Belma Hanım kimse, onu merkeze koyup baştan yaz sen bu öyküyü...” (M, 232)
- “...kalkıp çalışmaya başladım, bir **kahve** içeyim dedim, yataktan bana bakıyor...” (OÖY, 101,153)
- “...Atiye, gelininin yüzüne renk gelsin diye, ona kına kına, **kara üzüm şerbetleri** içirdi.” (SAÖ, 53)
- “...Gelinine bir tas **şerbet** içirdi, bir sevinmeyle yatırdı.” (SAÖ, 90)
- “...Dirmit’e yedi gün, üst üste buldu buluşturdu, gece yarısı **manda sütü** içirdi” (SAÖ, 135)
- “...Yahu arkadaşlar, bir **çay** içsek mi? Sabrınız varsa? Bir ikramda bulunsanız...” (UB, 27)

3.7.Oyun- Eğlence-Spor

Çocuklar veya yetişkinlerin eğlenmek, vakit geçirmek, öğrenmek adına belirli kurallar çerçevesinde çoğu zaman kolektif olarak gerçekleştirdiği faaliyetler “oyun” olarak bilinir. Oyunlar da diğer halk edebiyatı ve kültürü ürünleri gibi birer mirastır. İncelenen romanlarda geleneksel spor örneklerine rastlanmamış daha çok çocuk

oyunları ve büyüklerin vakit geçirmek için oynadıkları bazı oyunlar örneklendirilmiştir:

3.7.1.Çocuk Oyunları

- “...*Nezir*’in ayak sesiyle **lunaparka** gideceğiz...” (Aİ, 30)
- “...Çocuklar çoğu oturularak oynanan yepyeni oyunlar buldular. **Saklambaç, körebe** oynamayı unuttular...” (BKÇM, 23)
- “...**Dokuztaş** oynuyordum, koşuyordum. Düşüyordum ve başımı taşa çarpıyordum...” (GD, 41)
- “...En çok adına **yedi minibüs** oyunu dediği oyunu seviyordu. Şaşırtıcı bir zekâ kılığının ifadesi olan bu oyunu oynayıp duran ona, nasıl tahammül ediyordum?..” (GD, 145)
- “...Köyün çocukları onunla **helheli, çelik çomak** oynamak için yarışa kalktı.” (SAÖ, 68)
- “...Onları iş çıkışı alıp parka götürdü. Parkta birlikte **cicoz** oynadılar.” (SAÖ,100)
- “...*Sesler*’ Aç kapıyı bezirgân başı’ diye bağırdı. Sesler halka oldu. Oyunlar kuruldu. **Dokuztaştan saklambaca** geçildi.” (SAÖ, 106)
- “...*Derken Nuğber* ortaya bir oyun çıkardı. ‘ Hadi gelin **çam kütüğü** oynayalım’, diye tutturdu”(SAÖ, 121).
- “...*ilkin*’ Ceza vermeceli **eşek oyunu**’ nu seçti. Oyunu herkese öğretti.” (SAÖ, 190)

3.7.2.Büyüklerin Oyunları

Çocukların çoğu zaman vakit geçirmek için oynadığı oyunlar büyükler tarafından da bu amaçla tercih edilmektedir. Halay çekme, cirit atma gibi oyunlar geleneksel oyunlar başlığı altında alınabilirse de romanlarda eğlence amaçlı belirtildiklerinden bu başlık altına yerleştirilmişlerdir.

- “...*Mahzene* gelin, oyun oynarız... **Yağlı kağıtta dama!**..” (Aİ, 45)
- “...*Posta* başılar, formenler ‘**elim elinde**’ oynayan işçilerin arasından usulca sıyrılıp karanlık koridorlarda kayboldu...” (BKÇM, 79)

- “...Huvat, kendini yumurta oyununa kaptırdı. Başına topladığı delikanlılarla, benim yumurtam sağlam, seninki çürük diye kavga ede ede sabahlara kadar **yumurta tokuşturmaya** başladı” (SAÖ, 14)
- “...Çerkez köylerinden çalgıcılar tutuldu. **Halaylar** çekildi. Köy köye karşı at yarıştırdı, **cirit attı**” (SAÖ, 15)
- “...Derken kazdığı kuyunun başında durup soluklanmadan” **Bitli Çoban**” oynamaya başladı. Oyun oynamasından köylüler, altın bulduğunu bildiler” (SAÖ, 17).
- “...Ama bir gün **helheli** oynarken tulumba’ Geceleri yanıma gelirsen, ben de sana sabaha açılacak gül tomurcuklarının yerini söylerim.’ Dedi.” (SAÖ, 30)

3.8.Bayramlar ve Kutlamalar

Türk ve İslam kültürlerinin sentezi olan coğrafyamızda milli ve dini bayramlar halk hafızasındaki yerini her zaman korumuş ve şartlar doğrultusunda coşkuyla kutlanmıştır. 30 Ağustos Zafer Bayramı, 29 Ekim Cumhuriyet’in İlanı, kurtuluş bayramları gibi milli bayramlar geçit törenleri, anma etkinlikleri çerçevesinde kutlanmaktadır. Her yıl farklı bir tarihe denk gelen dini bayramlar ise inançlar doğrultusunda ve de milli bayramlarda olduğu gibi büyük bir heyecanla karşılanmaktadır.

İncelenen romanlarda milli bayramlarla ilgili örnekler tespit edilememiş ancak dini bayramların icrasıyla ilgili göze çarpan cümleler aşağıda sıralanmıştır:

3.8.1.Dini Bayramlar

Türklerin İslamiyet’e geçişiyle beraber, Türk halk kültürüne ait diğer unsurlarda olduğu gibi, dini bayramlar da bir kutlama niteliğinde, Anadolu’nun her yerinde kutlanmaktadır. Dolayısıyla, Türk-İslam kültürü için oldukça önemli bir yere sahip olan dini bayramlar, modern romanlara da yansımıştır.

- “...Camlar pırıl pırıl şimdi. Pencereleler çıplak. Yarın **bayram**... Enayiler perdelerini yıkadılar...” (Aİ, 10)
- “...Babalarımıza **bayramlık** aldırmaq için yalvarıyor olacaktık hâlâ... bayramın geçip gittiğinden habersiz...” (Aİ, 34)

- “...Oğlan para ayırmış bir kenara, bu yıl **kurbanı** ben alacağım dedi...” (UB,242)
- “...Onların da **kurbanı** var, neyse kapı çaldı, seslerini duyuyorum içeriden, ‘Ne yatmasıymış **bayram günü**’ diyor, herkes **kurbanını çoktan kesip dağıttı...**” (UB, 242)

3.9.İnanışlar

3.9.1.Sayı ile İlgili İnanışlar

Halk inanışında kimi sayılara özel bir önem verildiği, onların sık sık kullanılmasından, tam ve gerçek rakam yerine, bildirilmek istenen miktarın böyle bir sayı ile gösterilmesinden de anlaşılır. 1, 3, 5, 7, 9, 12 gibi ilk sayılarla 40, 70, 72, 99, 300, 360, 366, 1001, 18.000 gibi yüksek sayılardan her biri kutluluk, hayırlılık, uğurluluk anlamı taşırlar.(Boratav,2015:104)

Kutsal sayılan sayılar içerisinde 3, 7 ve 40 tespit edilerek şu şekilde tasnif edilmiştir:

3.9.1.1. Üç

Pertev Naili Boratav, *100 Soruda Türk Folkloru* kitabında halk tarafından kutsal sayılan birtakım sayılarla ilgili şunları söyler:”3’ten başlayarak 5, 7, 9’a varan tek sayılar, genel olarak uğurlu, olumlu sayılır; yıkanırken tek sayıda sabun sürünmeye dikkat edilir; halk şairleri koşmalarını, destanlarını tek sayıda bentlerle bitirmeyi bir kural bilirler. Bu sayılara özel bir değer verildiğini din, mezhep ve tarikat geleneklerinde de görürüz; beş farz, İslam’ın beş şartı; Alevilerde üç sünnet, yedi farz; birçok tarikatta, özellikle Alevilerde, önem sırası ile Üçler, Yediler, Kırklar, Üçyüzler diye adlanan ve hepsi, bir tek Kutb’un yönetimi altında bulunan, dünyaya düzen verici kutlu kişiler...inanışları gibi”.(Boratav, 2015:105)

Üç gün, üç defa, üç yol gibi sembolik ifadelerin yer aldığı cümleler aşağıda sıralanmaktadır:

- “...duvağı alıp **üç gün** koynunda saklayanın başına talih kuşu konacağını öne sürdüler...” (BKÇM, 20)
- “...Baston kimin sırtına **üç kez** değerse başına tavus kuşu gibi ‘kısmet’ konacağına inanıldı...” (BKÇM, 29)

- “...Ama Hazmi’ nin düşüncesine göre abisinin geleceğinde mutlaka Hitlercilik olacaktı. **Üç defa** rüyasında onu bu şekilde görmüştü...” (B, 70)
- “...Önümüzde seçebileceğimiz **üç yol** var, Zümrüt, demişti, tıpkı masallardaki gibi...” (OÖY, 62)

3.9.1.2.Yedi

- “...düğünden sonra **yedi gün** kahvelere gitmedi...” (BKÇM, 116)
- “...Her bir üyesinin, **yerin yedi kat** dibinden daha gizli, siyah pasaportu vardı...” (BK, 82)
- “...Beni kendine en yakın **yedi ruhtan** biri seçtiğin için elimi yüzüme alıp sesinin karşısında uçuk mavi gömleğimle poz verdim...” (GD, 108)
- “...Asfalt yol boyunca yan yana sıralanmış yedi gecekondulu mahallesine insan çığılığı taşıyan **yedi minibüsün** içinde, başını camlara çarpa çarpa bıkıp usanmadan on yıl, ilk seslerinin sonsuzluk duygusu veren kımlıdanışlarını arar...” (GD, 113)
- “...Elime kalk! Yedi nefes al ayakta...Bir şişede **üç damlacık** konyak bulundurursan ölür müsün sanki!...” (M, 8)

3.9.1.3.Kırk

“Herkes nasip olmayan bir mutluluğa erişen kimi insanların ölmediğine, Kırklara karıştığına inanılır.40 sayısı ayrıca, kırklama, loğusanın kırkı, kırk gün beklemeyi gerektiren, hastalıkların bulaşmamasını sağlayan korunma tedbirleri vb. hallerde önem taşır; halk hekimliğinde ot, baharat vb. kırk çeşit nesneden yapılan ilaçlar, kimi törenlerde kırk çeşit yiyeceğin bulunması şartı, debdebeli düğünlerin, şenliklerin anlatılmasında (özellikle masallarda) kullanılan ‘kırk gün kırk gece’ deyiimi de bu sayının önemini belirten örneklerdir.” (Boratav, 2015: 106)

Aşağıda kırk sayısı ile ilgili örnekler sıralanmaktadır:

- “...Konduların dört bir yanından **kırk** ayrı **renkte** çiçek fişkiracağını anlatıyordu...” (BKÇM, 30, 36)
- “...Yan yana oduncularla eski yazlık sinema sokağında, küçük bir gece odasında toplaşmış **kırk kadına** karıştım...” (GD, 13)

- “...*Vurgunu yediğim yer orasıydı. Küçük gece odası, kırk kadının karanfil kokulu kollarının arası...*” (GD, 124)
- “...*Üzüm dolunayında kırk dilimli taç giyecektim, mutlu ettiğim oğlanlara Zussupuri şarkılar söylüyor sanki...*” (M, 87)
- “...*Kadınlar, kırk’ Salatantünce’ okuyup kocalarının yüzlerine üfürmeden uykuya yatmadılar.*” (SAÖ, 43)

3.9.2. Renk ile İlgili İnanışlar

İnsanlar temiz, güzel şeyleri renklerle ifade etmek istediklerinde beyazı, yeşili kullanırken; olumsuz, kötü bir olay, davranış, düşünce vb şeyleri anlatmak isterken de siyah/karayı kullanırlar. İncelenen romanlarda bu doğrultuda örnekler tespit edilmeye çalışılmaktadır:

- “...*bembeyaz martıların kanatlanıp kara bir bulut gibi göğü kapladığı sıralarda, Çöp Yolu’nda işçilerin ‘Dayakçı’ dedikleri iriyarı adamlar dolanırdı...*” (BKÇM,74)
- “...*Ay ruhlar! Kara deryaların feneri hayatımın kırık parçalarını bile toparlayamadım...*” (GD, 15)
- “...*Yeşilliğin öte ucunda bir değil iki beyaz at belirdi... Ormanın sakladığı cennete ulaşmış olmalıydılar...*” (OÖY, 74)

3.9.3. Dini İnanışlar

İnsanoğlu kendi kendisine yetemediği bazı durumlarda kendinden daha güçlü olana inanma eğilimindedir. Dini inanışlar incelenen roman kişilerinin daha çok Müslüman kimliğe sahip olmasının doğal sonucu olarak İslamiyet eksenlidir. Namaz kılma, mevlit okuma/okutma, kurban kesme, meleklere iman, oruç tutma vb. dini inanışlar roman kişilerinin ağzından şu şekilde romanlarda yer bulmaktadır:

- “...*sabah ezanıyla camiye gitmişler...*” (Aİ, 117)
- “...*Sırma’ yı okuyup iyileştirmesi için mahallenin en yaşlısı Güllü Baba’yı çağırdılar...*” (BKÇM, 13)
- “...*Çiçektepe’ de bu tartışmaların sonucunda İslam’ın beş şartına’ Geceleri minare tutmak’ diye bir şart daha eklendi...*” (BKÇM, 17)
- “...*Mevlit okutulmasını öğütlediler...*” (BKÇM, 20)

- “...Sonunda insanların ellerinde yazılı bezlerle durmadan grev yerine taşınmalarının nedeninde düğümlendi. Kimine göre insanların gelip gitmesi **kesilen kurbanlardandı...**” (BKÇM, 41)
- “...**Allah’ın onca meleği** varken insanlardan ibadet istemesine de aklını yatıramadığını söyledi...” (BKÇM, 59)
- “...tornacıların grev çadırının yanına bir de **mescit** çadırı açmak istediklerinin haberi yayılırdı...” (BKÇM, 86)
- “...Halay ekibi kapı kapı dolanıp konducu çocukların sünnet şapkalarını topladı. Şiirli Hoca şapkaların ‘**maaşallah**’ yazan pullu yerini arka tarafa getirip öğrencilerin başlarına taktı...” (BKÇM, 90)
- “...Ertesi gün öğle üstü Kızılbaşların **cem**’i, dedesi, divanesi, kutsal ağaçları ve dedelere verdikleri armağanlar öteki konducular için sır olmaktan çıktı...” (BKÇM, 111)
- “...Hava iyice karardığında Kızılbaşların **oruç tutup** tutmadıklarını görüşenler ikiye ayrıldı. Kızılbaşların kara üzümle oruç tuttuğunu iddia edenler **teravi namazlarını** kıldıktan sonra kondularının yolunu tuttu...” (BKÇM, 111)
- “...Yarın **Allah**’ın hesap soracağına, el kadar bebeklerin yüzlerine işeyeceğine dair bir nutuk çekti...” (BKÇM, 122)
- “...**Kuran**’ı yirmi yedi kez hatmetmiş olduğu Çiçektepe’ de herkesçe bilinen kızı çaresi bilinmeyen bir hastalığa yakalandı...” (BKÇM, 131)
- “...Müezzinin kızı kondularına doluşan insanlara önce perdenin ardından yavaş bir sesle **Kuran’dan ayet** okudu...” (BKÇM, 132)
- “...Birlik Çiçektepe’ yi yaşlı ve yatalakları **hacca** gitmeden önce Birlik Çiçektepe’ yi dünya gözüyle görme düşlerine sürükledi...” (BKÇM, 137)
- “...İlerde cennete gittiğinde, kendisine yüz kadın bağışlayacak olan **meleklerin** kulaklarına, ‘Siz bana doksan dokuz tane seçin, yüzüncüyü ben kendime aşçı olarak arayacağım’ diyerek Rübeysa’ nın adını fısıldayacaktı...” (BK, 32)
- “...Bulunduğu yükseklikte kalabilmek için ışık hızı ile hareket etmek zorunda kalan **Hak Teala** yoruldu ve yere inerek eşyalara sindi...” (BK, 57)
- “...**Meleklerin** insana secde ettiklerini bilerek, kendimi gurur bahşedilmiş bir canlı görerek bu mektubu yazıyorum...” (BK, 73)

- “...İnsan cinsel arzularıyla hareketlerini **helal** ve **haram** ölçülerine uydurmaya emirlidir...” (BK, 73)
- “...Kişioğlu geçmişine bir okyanus kadar büyük yer ayırıp canlı tuttuğu halde, geleceğini küçük bir havuz kadar bile göremeyerek ilerdeki **kaderi** hakkında tahmin yapamamaktadır...” (BK, 86)
- “...Sen bir **deccaldin**. Başkanımızı sabaha kadar duygulu sözler, fısıltılar ve inançla titreyen haykırmalarınla etkiledin ve onu çocukları örgütlemeye ikna ettin...” (GD, 17)
- “...Kaderimin **Hz. Ali**’nin küçük oğlunun kaderine benzediğine iyice inandım...” (GD, 26,147)
- “...Babam **cumada** onlarda cumbadaydı: Annem ve kardeşimin kirvesi...” (GD,37)
- “...Çocukken tahta perdelerin gerisinden korkuyla izlediğim, elden ele geçtiğini anladığım ama göremediğim **sakal-ı şerifi** cebindeki bir çıkından çıkartıp burnumun ucuna dayayacakmış gibi irkildim...” (GD, 47)
- “...Gaipten bir ses gelmiş. **Hz. Muhammed**’in kılıcı gibi dikilmiş tepesine...” (GD, 71)
- “...**Nuh Peygamberin**’ in keçisinin aslıydım ki, küçük gece odasına gelmedi benim gibi genç bir kadın...” (GD, 80)
- “...Mukoşka, burnuna kadar günaha batmayı kim ister... Ah ama **kader**...” (GD,95)
- “...Ölümlerle yüzleşeceğim aklıma gelince heyecandan sarılandım ve **cehenneme** atılacakmışım gibi bir korkuya kapıldım...” (GD, 104)
- “...**Kuran**’ın sayfaları göz alabildiğine genişliyor, hışırtyla bir yandan bir yana uçuyor, boşlukta, yaşlı kadının, **‘Hatim** indireceğim!’ diyen çığılığı yankılanıyor...” (GD, 134)
- “...işçilerin tümü birden çadırdan çıkıp **Cuma** namazına gidince, ikimiz yüz yüze kalakalınca, bana bakmış ve gözlerimde yaş görmüş, o vakit anlamış işte, benim ne kadar inançlı olduğumu...” (GD, 176)
- “...Bafa giderse, **cehennem** korkum yok, sözümü bozarım orada...” (M, 31)
- “...**Cenneti cehennem**i bulamamışlardan korkacaksın Elime... göğün alt katına atıyorlar bunları, fikirleri firar ediyor...” (M, 37)

- “...Nefesi çekilirken **Azrail**’e faşist diye bağırdı, toprak atılıyor üstüne, sol yumruğu havada, günler sürdü tartışması...” (M, 43)
- “...**Tanrılara kurban** etmeye götürüyor beni...” (M, 52)
- “...Aklıma geldikçe gülüyorum hâlâ, son nefesini verecek, **kefeni** başucunda, gözü belermiş artık, **Azrail**’i eğliyor...” (M, 60)
- “...**Havva**’yı yaratırken, **Âdem**’i uykuya yatırmış Tanrınız...” (M, 98)
- “...Yıldızları hiç öyle görmemiştim, uyuyor millet, dışarı süzüldü, köyün çeşmesinde **apdest** alıp suyun başında **iki rekât** namaz kıldı...” (M, 145)
- “...bir ağacın altında yüzümü **kibleye** dönüp dua ettim, üşüyen kadınların ve onların sevdiği erkeklerin ve doğup büyüttükleri çocukların başına bomba düşmesin diye...” (M, 195)
- “...değiştim ben, bütün acularımdan kurtuldum, hem de hiç **günaha** girmeden...” (OÖY, 6)
- “...bir türlü yaşayamadığımın farkındayım ve belki de **kaderimden kaçıyorum** ben...” (OÖY, 123)
- “...**Azrail** bu, dedi Emin, adam **Azrail**...” (OÖY, 166)
- “...Bu şaşkınlık karşısında ilkin **dua okuyanların** (...) yanı sıra otobüse elleme cesareti gösterenler de ortaya çıktı.” (SAÖ, 7)
- “...O günden sonra **Hızır Aleyhisselam** onu ahırda hiç yalnız bırakmadı.” (SAÖ,9)
- “...Yatağa girer girmez, arka arkaya **üç dua** okuyup bir sağ omzuna, bir sol omzuna üflledi.” (SAÖ, 39)
- “...Kadınlar, kırk’ **Salatantünce**’ okuyup kocalarının yüzlerine üfürmeden uykuya yatmadılar.” (SAÖ, 43)
- “...Atiye’den kızını çekip dizinin dibinde oturtmasını, hocaya götürüp **okutmasını** istediler.” (SAÖ, 59)
- “...’**Örümcek mübarek hayvanmış**, sakın ola öldürmeyin, yuvasına el uzatmayın’, diye **fetva** verdi.” (SAÖ, 82)
- “...Ölmeden az önce, ağzına üç damla **zemez suyu** damlatılmasını...” (SAÖ,86)
- “...Garajda söylememişti bunu, yanında **Kur’an** getirmiş. Her gün iki sayfa iki sayfa okuyarak ilerliyormuş...” (UB, 178)

- “...Kulağı falan küpelidir ama inancı sağlamdır, **ağızına içki koymaz kesinlikle, efendi çocuktur...**” (UB, 240)
- “...Şeref’in bu yamaca oturtmak istediği, hurdaya çıkmış herhangi bir gemi değil, **Nuh’un gemisiydi...**” (UB, 254)

3.9.4.Halk İnanışları

“Asgari beş bin yıllık tarihi bilinen Türklerin İslam olarak geçirdikleri bin yıllık sürenin evvelinde de şüphesiz dinleri vardı. Bu dinlerin en eskisi, en uzun süreli ve en geniş coğrafyaya yayılmış olanı Gök Tanrı dini idi.” (Makas ve Kalafat, tyt: 5) Daha çok bu dinin İslamiyet’le buluşmasıyla birlikte şekil değiştirerek veya eski formunu koruyarak ortaya çıkan halk inanışları, bilhassa Anadolu sahasında oldukça geniş bir yayılım alanına sahiptir. Evin, mutfak, kişinin, tarlanın, bahtını, bereketini ve talihini korumak; başa gelebilecek türlü olağanüstü felaketlerden korunmak için gerçekleştirilen ve kimi zaman da bir ritüel biçiminde icra edilen halk inanışları, bu yönleriyle dini inanışlardan ayrılırlar.

Latife Tekin’in incelenen sekiz romanının hemen hepsinde halk inanışları yer bulmaktadır:

- “...Yatırın üstüne avuç avuç toz saçıp beklemeye başlamışlar... Nezir’in yardımıyla cılız gövdesini **yatırın başına sürükleyip yığılmış...**” (Aİ, 89)
- “...Islak duvarlara süpürge çöpünden **mavi boncuklu uğurlar, sararmış resimler asıldı...**” (BKÇM, 8)
- “...Kadınlar bebeklerini daha da uzağa sürüklemesin diye rüzgârın yolunu bağladılar. Bir ağıtla **mendillerinin, yazmalarının ucuna düğüm attılar...**” (BKÇM, 9)
- “...Taşın bulunduğu yerde bir **yatırın yattığı lafi kondulara yayıldı. Otaşın bulunduğu yere işemek, tükürmek, ordan dua etmeden geçmek suç sayıldı. Mahallece taşın başına gidilip ondan su dilendi...**” (BKÇM, 17)
- “...Üstelik **çocuğu olmayan kadınlar, erilecek muradı olanlar durmadan taslar, tenekeler içinde zar zor buldukları sudan ona su taşıdılar...**” (BKÇM, 18)
- “...Güllü Baba’nın da gözlerinin yerine kuvvetli bir zihin dilediği söylentileri yayıldı. Kimsenin bilmediği şeyleri bilmesi kör olmasına bağlandı. Onun bastonuyla konuştuğuna, toprağı dinlediğine şahit olanlar çoğaldıkça da Güllü

Baba'nın elini öpmeden mahallede hiçbir işin başına varılmadı. Baston kimin sırtına üç kez değerse başına tavus kuşu gibi 'kısmet' konacağına inanıldı..." (BKÇM, 29)

- "...*Kadın duvak bulunmaz, bebeğin döşüne konulmazsa bebeğin üç gün içinde öleceğini söyledi...*" (BKÇM, 20)
- "...*Doğan bebeklerini kucaklayıp duasını almaya, elini öpmeye gelen kadınlara, bebeklerin kuruyup düşen göbeklerini fabrika bahçelerine gömmelerini öğütüyordu. Bunun büyüyecek bebeklerin fabrikalarda iş bulmalarına yardımcı olacağını söylüyordu...*" (BKÇM, 30)
- "...*Erkeklerle iş bulmak için sabah akşam Güllü Baba'nın böğürtlenle boyanmış bastonunu öptüler... Kadınlar başları ağrıyan, ateşe düşen, gözü kulağı akan çocuklarını tutup tutup ona getirdiler... Yaktığı duaları önünde diz çöken çocukların ağrıyan başlarına, gözlerine, kulaklarına okuyup üfledi. Bastonunu üç kez sırtlarına değdirdi...*" (BKÇM, 31)
- "...*Eriyecek muradı olanlar dileklerini bezlere yazıp yazıp grev yerine getirip asıyorlardı...*" (BKÇM, 41)
- "...*Hacı müezzın kısır kadınları okuyup üflemeye, gönül yaralarına muskalar yazıp yakmaya başladı...*" (BKÇM, 132)
- "...*Bir ikindi vakti, mutsuz kadınların uğrak yeri saydığı yatırların önünde, otomobiliyle pusuya yattığının haberini almışlar...*" (BK, 6)
- "...*Her yıl üç gün üç gece, tef çalıp şerbet içerek bu töreni tekrarladıkları için sitil otuna taptıkları düşüncesi yayılmıştı...*" (BK, 20)
- "...*Düşünüp taşındıktan sonra kocasının çayına üç gece üst üste regl kanını karıştırdı. Kulağına kurbağa sesi çalınca ayağa kalkmaya, kendini mesut mesut gülümsemeye zorlayarak iki uzun bir kısa, iki uzun bir kısa atlayıp zıplamaya başladı. Buruk bir gizlilik içinde kadınlığın kitabına uzanıp gündüz okuyup gece sayıklayarak durumuna uygun iki umut çıkarmıştı. Kanı kocasının kanına karışıp nasıl olsa bir gün kalbine akacaktı...*" (BK, 23)
- "...*Gaklamalarla uyanan Halilhan, 'Karga sesi uğur getirir, ben bugün mutlaka büyük bir iş alırım,' diyerek masmavi takım elbisesini jetta gibi kuşandı...*" (BK,26)

- “...Ne zaman bu ceketi giyip çıkmışsa büyük bir iş anlaşmasına imza atmıştı. **Mavi yırtık ceketinin uğuruna** sığınarak saatlerce plan kurdular...” (BK, 77)
- “...Çok sevindiğimi, **bin yıllık taş muskaların** ağırlığından sıyrabildiğim için zayıf bedenimi, kendimi hararetle kutladığımı...” (GD, 70)
- “...Orada görünmez **muskalar** çarptı beni, ama telaşlanmayın, bu bayılmalar hayat belirtisi, o çıplak belirtisiyle belki de annem bir şeyler söylemek istiyor...” (GD, 122)
- “...Bir elin yere, bir elin göğe baksın **dilek tut** güne başlarken...” (M, 15)
- “...ağzı yenilmezleri yatıştırır kevis otu diye bir ot vardır, **Hurranibar tandırda o otu tutuşturup kıvılcımından. Dumanından medet ummuş bir vakit...**” (M,107)
- “...İçimde olmasan buralara bir başıma gelmeye korkardım, cesaretim arttı seninle, tırmana tırmana **çapkın erkek mezarına** çıktık, türbe ziyaret edeceğimizi sanmıştım...” (M, 119)
- “...Mercimek gözlü, elsiz ayaksız, kapkara, yumak gibi bir şeydi. İşte o an kolunu kıpırdatabilir, Kepse’ yi tutabilirsen tutarsın- **kulun kölen olur**, bir dediğini iki etmezdi-, tutamazsan kaçıp gider, bir daha da o fırsat ele geçmezdi.” (SAÖ, 12)
- “...Atiye, kocasının bu halinden huylandı, korktu. **Saçından üç tel çekip hocaya okuttu.** Huvat’tan uğrun muska yazdırıp, kekliğin, güvercinliğin içine gömdü.” (SAÖ, 13)
- “...Alacüvek yerinden kalktı, **‘Gözüm seğiriyordu zaten, düşümdede gördüydüm’** diyen, sokağa döküldü.” (SAÖ, 19)
- “...Nuğber Dudu’nun üstünden, küçük bez torbalar içinde kına, **bir-iki muska, yiyelenmiş zeytin çekirdekleri, bitki kökleri, birkaç tutam da saç çıktı.**” (SAÖ,30)
- “...Halit’i bağlamak için **kırmızı bir ipi, nikâh kıyılırken kırk yerinden düğümleyip karanlık bir yere attığını, Üstüne de üç avuç toprak attığını söyledi.**” (SAÖ, 51)
- “...**Entarisinin eteğini yırtıp çaputlu çalıya verdi. Dileğini diledi.**” (SAÖ, 69)
- “...Atiye, **kısmetleri bağlanmasın diye, uğursuzluk saydığından çocuklarının ellerini bacaklarının arasına alıp oturmalarını yasakladı.** Evde ne kadar

düğüm atılmış şey varsa hepsini tek tek çözdü. Huvat, **elini yüzüne alıp oturdukça, evin kısmetini bağlıyorlar diye, kızlarının, gelininin saçlarını ördürmedi. İşi, oturarak su içmenin, helada fazla kalmanın, geç yatıp geç kalkmanın kısmetleri kapadığını** söyleyecek kadar ileri götürdü.” (SAÖ, 81)

- “...Denizin yedi dalgasından su aldı, **Huvat’ın başından aşağı yedi dalga suyu döktü.**” (SAÖ, 83)
- “...**Kırk karabiberi okuyup üfledi. Bir sac üstünde kavurdu. Halit’i karabiber dumaniyla aynı odaya kapadı. Üstünden kapılara kilit vurdu. Bir yerden eşek dili buldu. Tuzlayıp haşlayıp oğluna yedirdi.**” (SAÖ, 84)
- “...**Atiye, kızına kurşun döktürdü. Elinden tutup dergâhlara götürdü, şifalı sular içirdi. Yatırların başına mum dikti, tuz döktü, tel taktı.**” (SAÖ, 96)
- “...**Onun bir daha göze gelmemesi için aradı taradı ‘ S’ taşı buldu. ‘ S’ taşı sarıp sarmalayıp kızının koynuna koydu. Boynuna koca bir mavi boncuk taktı.**” (SAÖ, 162)
- “...**Bir mendili okuttu. Huvat’ı sıvazlaya sıvazlaya uyuttu. Mendilin dört ucunukördüğüm etti. Usulca Huvat’ın koynuna soktu. O gece sabaha kadar, mendilin dört ucu gibi kocasının ağzının kördüğüm olması, bu iş bitinceye kadar ağzının oğlana kötü diyeceği zaman açılmaması için dua okudu.**” (SAÖ,188)
- “...**Kaynanasına, kocalarını ısındırmak için kapı üstüne torba asan yedi gelinin muradına erdiğini duyurdu.**” (SAÖ, 226)
- “...**Daha önceden biliyorum, böyle su dökülür yataklara, biri dileği tutsun diye yapmıştır, ben çocukken de annem böyle bir sene boyunca yatağını ıslak bulmuştu...**” (UB, 213)

3.9.5.Fal ve Büyü

“Kişi kendi geleceğini, yakınlarından birinin sağlık durumunu, uzakta olan birinin halini öğrenme, çaldığı veya yitirdiği değerli bir nesneyi bulma kaygısı gibi önemli hallerde, kendi imkânları ile elde edemediği bilgiyi sağlamak için falcıya(bakıcıya) başvurur.” (Boratav, 2015: 116)

Büyü ise “genel olarak doğaüstü güçlerin yardımını sağlayacak belli bir ereği elde edecek işlem ve eylemlerdir. Temelinde dinamist dünya görüşü ile

çaresizlik, istek, çağrışım gibi psikolojik nedenlerin yattığı büyü, belli teknik ve kuralları gerektiren ve büyücüler tarafından uygulanan pratik bir sanattır.” (Barlas, 1974:25)

Latife Tekin’in romanlarında fal/büyü örneklerine şu şekillerde rastlanmaktadır:

- “...*Gülhan, ‘büyülü yerini...’deyiverdi usulca.’ Büyülü yerini göstereceğini sandık’...*” (Aİ, 49)
- “...*Büyü yapmayı değil
Büyülenmeyi öğretir
Büyücüler...*” (Aİ, 60)
- “...*Fakat abileri aciz düşerek büyü yapma raddelerine kadar samimiyetle açılıyorsa, vicdanen bu kaderi yaşamaları lazımdı...*” (BK, 78)
- “...*Ferahlama büyüsu yaptınız kendinize tuttu o büyü...*” (M, 15)
- “...*Hattınar’ın cinlerini çağırıp başıma toplayacağım, acıyorum geleceğinize, ağzını açıp soru sormayacaksın, yatıp uyuyacaksın sen...*” (M, 31)
- “...*gözüne ilişirse kemik topla, mezarın başında kemik falına bakarım, karanlığa kadar buralardayız...*” (M, 39)
- “...*kahve içip fal baktırmak istemiş, fakirler geleceği görür diye bir inanç vardır, bakışları bizim eltiye çevrilmiş, Allah söyletir yoksulu...*” (M, 85)
- “...*gece küs uyuduk Muınar’la, uzun konuşacak olursam ölene kadar ne falıma bakarmış, ne rüyalarımı yorum yapıp anlamını bildirirmiş bana...*” (M, 149)
- “...*Öleceğim günü söylesin diye kemik topladım, dönerse falıma bakar. Ümidimi kestim artık...*” (M, 192)
- “...*Emin dalgınlığını, nedeni belirsiz bir yorgunluk, doğuştan gelen bir zayıflık gibi yaşıyordu. Ne desem ki Yasemin üstümde kötü bir büyü var...*” (OÖY, 26)
- “...*Ne zaman ki yürüyüp gidiyor, Yasemin arkasında alaycı bir büyücüye dönüşüyordu...*” (OÖY, 104)
- “...*Şimdi bunu anlatmayacağım da, hanım, Gelecek Danışmanı, der bana, fal baksam çok para kazanırım ama hoşlandığım işler değil...*” (UB, 106)
- “...*Kâhinler bu fısıltılara kulak verirlermiş zaten. Her birinin gidip gelip kulağını dayadığı seçilmiş bir ağacı varmış...*” (UB, 109)

- “...Neslihan, ‘**Fal tutsun** diye atmışlardır,’ demişti. Şeref de, ‘Bir dangalak fincanlarla düşmüş göle...” (UB, 121)
- “...Annesi ünlüdür buralarda, **büyücü**... **Fal** baktırmaya gelirler...” (UB, 177)

3.10.İletişim ve Haberleşme

3.10.1.Ağızlar

“Ağız, bir şive içinde mevcut olan ve söyleyiş farklarına dayanan küçük kollara; bir memleketin çeşitli bölge ve şehirlerinin kelimeleri söyleyiş bakımından birbirinden ayrı olan konuşmalara verilen isimdir.” (Gülensoy, 2005: 91).

TDK tarafından hazırlanan *Türkçe Sözlük*’te; “aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma dili”(Akalin ve diğerleri, 2011: 44) olarak tanımlanan “ağız” terimi daha çok şehirde yaşayan ve ortak dile yakın bir dili benimseyen roman kişilerinin hayatında çok görülmemektedir. Bir dilde ağız çeşitliliğinin fazla olması o coğrafyanın kültürel açıdan zenginliğini gösterir. Türkçe bu sebeple hem coğrafi hem de dil anlamında zengin bir ülkedir. Ağız alt başlığı içerisinde tespit edilen örnekler aşağıda sıralanmaktadır:

- “...*Yener*’in *fıstıtsı*. **Amanı** gördün mü?.. ” (Aİ, 106)
- “...*Bir yıkımcıyı keserle yaralayan yaşlı bir kadın iki candarmanın yanına katılıp tepeden gitti*...” (BKÇM, 14, 107)
- “...*Telefonlarını çekip alalım, dağ döşeyelim yollarına, kargı kamış dikilsin önlerine*...” (M, 116)
- “...**Ez guneme...Tı ihtiyar u dini, ez gedeme**...*Yazıktır bana, sen hem ihtiyar hem delisin, ben çocuğum*...” (M, 123)
- “...*İçinde uyandığım kadın kılıç yarası aldı, can çekişti yerde, bırakıp çekilemedim, o debeleniyor, ben haykırıyorum, karnı yüklüydü*...” (M, 125)
- “...*köyün çeşmesinde apdest alıp suyun başında iki rekât namaz kıldı*...” (M,145)
- “...*İkide bir, ‘ Yedi zaar parayı!’ diye söylendi*”(SAÖ, 106).
- “...*Buraya ilk geldiğimde bir şey gördüydüm, etkisinde kaldım, durup durup aklıma gelir*...” (UB, 177)

3.10.2.Haberleşme

İnsanların çeşitli araçlarla iletişime geçmesi haberleşme olarak bilinir. Günümüz dünyasında sosyal medya, televizyon, internet, telefon gibi yollarla haberleşme sağlanmaktadır. İncelenen romanlarda haberleşme için mektup ve telefonun kullanıldığı görülmektedir:

- “...Kız ‘O dergi’den örnek çıkardı. Özenle **zarfa** koyup **pulladı**...” (BK, 58)
- “...Halilhan kızın ‘O dergi’ den düzdüğü **mektubu** açıp başlığını okuyunca sarardı...” (BK, 59,60)
- “...Kardeşimin kirvesinin yazdığı eski bir **mektubu** gösterdi ve suçumu inkar ettiğim için beni dövdü...” (GD, 39)
- “...Sana bu kısacık **mektubu**, dünyayla aramdaki o tuhaf açıdan yazıyorum...” (GD, 149)
- “...kaldıramadı ameliyatı öldü fare, bir ağır **mektup** yazdı seninki o parti başkanına, çerçeveletti hamsterin fotoğrafını, astı yalının duvarına...” (M, 222)
- “...**telefonum** az ötemde duruyor, uzanamıyorum işte...” (OÖY, 43)
- “...Yurt’un harflerinden koluna dövme yaptırdı bu, ona bozuldu, bıraktı yazmayı... Hâlâ **mektupları** durur bende...” (OÖY, 95)
- “...Bu ay bir değişiklik yapıp sayfasını sadece bize gelen **mektuplara** ayıracakmış Şeref...” (UB, 73;81;173)

4.SONUÇ

Halk, ortak değerlere sahip olan insanların oluşturduğu en temel topluluklarından birisidir. Bu topluluğun kendine ait dili, çoğunluğun kabul ettiği bir dini, gelenekleri, töresi, örfü olduğu gibi ortak bir kültürünün de olması beklenen bir durumdur.

Başlangıçta sözlü olarak ilerleyen Türk Edebiyatı daha sonra yazılı olarak da çok fazla ürün vermiştir. 21. yüzyıla gelinceye kadar verimli yıllar geçiren edebiyatımızın kullandığı ortak malzemelerden birisi de kültürümüzdür. Hemen her romanda, hikâyede, şiirde, denemede kültürümüze ait şeyler bulmak veya ona atıfta bulunulması yazarlar, şairler için zengin bir hazine olmuştur.

1957 yılında dünyaya gelen Latife Tekin, 1980 sonrası Türk Edebiyatının öne çıkan, kendini yetiştirmiş, öz kaynaklarını iyi bildiği gibi dünya edebiyatına da hâkim olan değerli kadın yazarlarından biri olmuştur. Halk edebiyatına ait türleri; masalı, efsaneyi, ağıtı, türküyü vb. satırlarına bazen işleyen bazen de birebir örneklerle yerleştiren yazar masalsı dili, özgün üslubuyla gerçeküstücü anlatımın ülkemizdeki ismi olmuştur.

Latife Tekin'in incelediğimiz sekiz romanında halk kültürü ve halk edebiyatı ürünlerini tespit etmek için uzun bir ön hazırlık yapılmıştır. Alanda yazılan kitaplar, makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleriyle Latife Tekin ve dönemini anlatan yazılar çalışmamız esnasında bize rehberlik etmişlerdir.

Giriş bölümünde çalışmanın amacı, kapsam ve sınırlılıkları belirlenmiştir. Hemen ardından Latife Tekin'in hayatı, edebi kişiliği ile ilgili bilgiler verilmiştir. Daha sonra incelediğimiz sekiz romanın tanıtımı ve özetleri verilmiştir.

Halk edebiyatı başlıklı bölümümüzün incelenmesinde öncelikle mensur ve manzum türler gruplandırılmıştır. Mensur türler başlığı altında masal ve destan örnekleri fazlaca yer bulurken efsane ile ilgili örnekler çok fazla değildir. Gerçeküstücü anlatımla özdeşleşen yazarımızın masal örneklerine çokça yer vermesi üslubunun çarpıcılığı açısından dikkate değerdir. Manzum türlerde ise daha çok ağıt ve türkü örnekleri bulunur. Mani, ninni, tekerleme gibi türler ise örneği az sayıda

bulunan türlerdendir. Âşık edebiyatının büyük değerlerinden biri olan Karacaoğlan ise tasnifimiz sırasında bir kez tespit edilebilmiş ve çalışmamıza zenginlik katmıştır.

Manzum ve mensur türlerden sonra kalıplaşmış ifadeler belirlenmeye çalışılmıştır. Atasözleri ve kalıp sözler çok fazla yer bulmasa da deyimlerin varlığı azımsanmayacak ölçüdedir. Dualar, beddualar, yemin ifadeleri, selamlaşmalar, vedalaşmalar yazarın romanlarının büyük çoğunluğunda anlatılan şehre göç etmiş insanların veya kendinden kaçan kentli insanın hayatından kesitlerde yer alan cümlelerdir. Küfür ve argo başlığı altında verilen örneklerle sokak ağzı romanlara ayrı bir renk katmaktadır.

Halk edebiyatı incelemesinin ardından halk kültürü ile ilgili yapılan sınıflandırmanın ürünleri uygun tanımlar altında verilmiştir. Geçiş dönemleri olan doğum, nişan, düğün, evlenme, ölüm, öncesi ve sonrasındaki gelenekler örneklendirilmiştir. Yöreden yöreye değişmekle birlikte var olan adetler, gelenekler, kahramanların doğumları, evlilikleri, düğün esnasında yaşanan eğlenceli gelenekler ve hayatın bir diğer geçişi olan ölüm olayı ile ilgili örnek cümleler titizlikle örneklendirilmiştir. Halk bilgisi incelendiğinde taşıklar, halk hekimliği yine öne çıkan başlıklardan olmuştur. Kadın ve erkek giyimiyle ilgili sıralanan çok sayıda örnek olmasına rağmen çocuk giyimi pek fazla öne çıkmamıştır.

Halk sanatları ve zanaatları ile ilgili tespit edilen el işlemeciliği, meslekler, gündelik eşyalar vs. romanların toplum hayatının ayrılmaz parçaları olduğundan örnekleri fazla yer bulmuştur. Mimari anlamında çok ilginç yapılar olduğu söylenemez, bazen bir köy evi, bazen bir gecekodu, bir mahalle kahvesi, bir ahır, kentli insanın saklandığı bir apartman dairesi veya bir bahçe romanda karşımıza çıkan mekânlar/ mimari yapılarıdır. Bunların aydınlanması, ısınması, içinde kullanılan malzemeler çok ilginç bulunmamakla birlikte folklorik bir araştırmada incelenmesi gereken hususlar olduğu için tasnif edilmiş ve örnekler sıralanmıştır.

Romanlarda tespit edilen yiyecek ve içecekler kahramanların yaşantısına uygun olarak satırlarda yer bulmuştur: çorbalar, pilavlar, tatlılar, şerbetler, çay ve kahve gibi. Anlatılan kahramanların büyük çoğunluğuna paralel olarak İslam dini ile ilgili hususlar örneklendirilmiş batıl inanışlar, fal ve büyü gibi din dışı bazı faaliyetler de yer bulmuştur. Bir ülkenin bölgeleri veya illeri arasında sadece konuşmada kullanılan söyleyiş farklılıklarına dayanan ağız özellikleri bir Anadolu

romanındaki kadar çok olmasa da bazı sözcüklerde tespit edilebilmiştir. Haberleşme için ise genellikle mektup çok az da telefonun bir araç olarak kullanıldığı görülmüştür.

Bu çalışmayla Latife Tekin romanları modern inceleme yöntemleri ve kaynaklarla halk kültürü ve halk edebiyatı açılarından incelenmiş ve azımsanmayacak kadar malzeme elde edilmiştir. Bu çalışmamızın yapacağımız diğer çalışmalar için bir adım olmasını dileriz.

5. KAYNAKLAR

- AKALIN, H. Ş. ve diğlerleri (2011), *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- AKKIN, M. H. (2012) ,*Fakir Baykurt'un Romanlarındaki Halk Bilimi Unsurları*, Yozgat: Bozok Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- AKTUNÇ, H. (2014), *Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla)*, Yapı Kredi Yayınları (9. Baskı), İstanbul.
- ARTUN, E. (2009),*Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
——, (2014), *Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü (Terimler, Motifler, Kavramlar)*, Adana: Karahan Kitabevi.
- ATİK, Ş. (2011), *Latife Tekin'in Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım*, Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- BALIK, M. (2011), *Latife Tekin'in Romancılığı*, Ankara Üniversitesi, Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- BARLAS, U. (1974), *Anadolu Dügünlerinde Büyüsel İnanmalar*, Karabük: Halk Eğitimi Yayını.
- BORATAV, P. N. (2015), *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Bilgesu Yayınları
- DEVELİOĞLU, F. (2003), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Anakara: Aydın Kitabevi.
- ELÇİN, Ş. (1996), *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜLENSOY, T. (2005), *Türkçe El Kitabı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- GÜNEY, E. C. (1971), *Folklor ve Halk Edebiyatı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- KARADENİZ, S. (2011), *Elif Şafak'ın Dört Romanında Halk Bilimi Unsurları*, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- KARAKUŞ, A. O. (2010), *Sandıklı Folklorundan Damlalar*, Afyonkarahisar: Semih Ofset.
- KAYA, D. (2010), *Türk Halk Edebiyatı Terimleri sözlüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları (2. Basım).
- MAKAS, Z. A. ve Kalafat, Y. (yty), *Karşılaştırmalı Türk Halk İnanışları, Azerbaycan-Doğu Anadolu*, Samsun: Eser Ofset Matbaacılık.

- KOCA, E. – KOÇ, F. – VURAL, T. (2007), “Kültürlerarası Etkileşimde Giyim Kuşam”,38. *ICANAS Uluslararası Asya Ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, Gazi Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi, ss.793-808.
- OĞUZ, M. Ö. ve diğerleri (Editör) (2007), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları (5. Baskı).
- ÖNAY, Y. (2014), “Dil ve Anlatım”, *Halk Edebiyatı-Müzik Kültürü, Van Kültür ve Turizm Envanteri 3, Halk Kültürü-1*, Edt. Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay, Davut Tatlı, Van.
- ÖNAY, Yılmaz (2016), “Evlenme”, *Düğün Adetleri, Van Kültür ve Turizm Envanteri III*, Edt. Yrd. Doç. Dr. Yılmaz Önay, Davut Tatlı, Van.
- ÖRNEK, S. V. (2000), *Türk Halkbilimi*, Bilge Su Yayınları, Ankara.
- ÖZER, P. (2005), *Latife Tekin Kitabı*, İstanbul: Everest Yayınları.
- PARLATIR, İ. (2006), *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*,Ankara: Yargı Yayınevi.
- SAKAOĞLU, S.(2012), *Masal Araştırmaları*, Ankara:Akçağ Yayınları.
- TEKİN, L. (2012a), *BerciKristin Çöp Masalları*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ,(2012b), *Gece Dersleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ,(2013a), *Aşk İşaretleri*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ,(2013b), *Buzdan Kılıçlar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ,(2013c), *Muinar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ,(2013d), *Ormanda Ölüm Yokmuş*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- ,(2014a), *Unutma Bahçesi*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- , (2014b),*Sevgili Arsız Ölüm*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- YODER, Don (2009), *Halk Tıbbı ve Modern Tıp*, Çev. Sibel Yoğurtçuoğlu-Ayfer Gülüm, Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 3, Yay. Haz. M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır, Sunay Çalış, Geleneksel Yayınları, s. 391-397, Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : AYDEMİR, Elif
Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti
Doğum Tarihi ve Yeri : 01.03.1989 / Van
Telefon : 05443865451
E-mail : aydemirelif5@gmail.com

Eğitim

Derece

Eğitim Birimi

Mezuniyet tarihi

Lisans

Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı

2012

İş Deneyimi

Yıl

Yer

Görev

2014-

Milli Eğitim Bakanlığı

Öğretmen